

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

УКРАЇНСЬКА МОВА

**Практикум для самостійної роботи
іноземних студентів
освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»
економічних спеціальностей**

ХЕРСОН 2014

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Херсонський державний університет
Загальноуніверситетська кафедра мовної освіти

Затверджено

Вченою радою ХДУ
Протокол № 9 від 24 березня 2014 р.
Голова вченої ради, ректор університету
професор О.Є. Ходосовцев

УКРАЇНСЬКА МОВА

Практикум

для самостійної роботи іноземних студентів
освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»
економічних спеціальностей

**Херсон
2014**

УДК 378.147.34

Обговорено на засіданні загальноуніверситетської кафедри мовної освіти
Протокол № 4 від 10 грудня 2013 р.

Схвалено науково-методичною радою ХДУ
Протокол № 4 від 19 березня 2014 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою ХДУ
Протокол № 9 від 24 березня 2014 р.

Укладач:

Н.І. Чабан — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мовної освіти Херсонського державного університету

Рецензенти:

І.В. Гайдаснко — кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри мовознавства, Херсонський державний університет

О.В. Рембецька — кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики, Херсонський державний університет

**ББК 81.2 Укр
У 45**

У 45 Українська мова Практикум для самостійної роботи іноземних студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» економічних спеціальностей [Текст] / Н.І. Чабан. — Херсон: Айлант, 2014. — 95 с.

© Чабан Н.І., 2014

© ХДУ, 2014

ПЕРЕДМОВА

Посібник входить до єдиного комплексу методичного забезпечення навчання студентів-іноземців спеціальностей 6.030504 Економіка підприємства (Foreign students), 6.030501 Економічна теорія (Foreign students), 6.030601 Менеджмент (Foreign students) української мови.

Вправи, що вміщено в посібнику, містять матеріал для опанування розділів «Фонетика», «Орфоепія», «Графіка». «Орфографія», «Лексикологія», «Фразеологія», «Словотвір», «Морфологія», «Синтаксис», «Пунктуація», «Термінологія», «Стилістика» тощо.

Змістовий матеріал вправ спрямовано на вивчення й закріплення професійної та загальноінтелектуальної лексики, що визначає обсяг, з одного боку, економічної термінології, з іншого — термінології загальноінтелектуального характеру, яку студенти-економісти мають засвоїти протягом навчання в університеті, що допоможе їм оволодіти мовою своєї професії й мовою інтелігентної людини загалом.

Система вправ ґрунтується на принципі розгляду мови як цілісної структури, всі знакові одиниці якої перебувають у складних системних зв'язках і відношеннях. Виконання вправ студентами-іноземцями зорієнтовано на самостійну творчу роботу, яка передбачає спостереження за мовними явищами, а також виконання деяких з них потребують осмислення певних закономірностей і висновків. Чимало вправ ґрунтується на основі не ізольованих речень (словосполучень, слів), а цілих текстів з фахової та художньої літератури. Навчальні тексти допоможуть іноземним студентам поглибити свої знання з української мови, сприятимуть збагаченню їхнього словника, розвитку усного й писемного мовлення, виробленню практичних навичок правильного формулювання думки й доцільного використання мовних засобів залежно від стилю, сфери й мети висловлювання. Попереднє читання й аналіз цих текстів забезпечать опанування усним мовленням, яке необхідне майбутньому спеціалісту. Вправи з орфографії та пунктуації, а також тексти можуть бути використані як навчальні, що спонукають до глибшого засвоєння студентами-іноземцями теоретичного матеріалу, і як контрольні — з метою перевірки ступеня набутих студентами-іноземцями вмінь і навичок писемного українського мовлення.

Список рекомендованої літератури (окремо виділені словники) стане у пригоді студентам-іноземцям під час самостійної роботи над поглибленням та удосконаленням знань з української мови.

ПРАВОПИС НЕНАГОЛОШЕНИХ ГОЛОСНИХ

Вправа 1. *Випишіть слова зі вставленою буквою **и** у ліву колонку, зі вставленою буквою **е** — у праву. Поясніть орфограми у виписаних словах.*

Бл...зенько, ос...лится, хв...люватися, оп...нитися, справ...длиий, греб...лька, розп...тати, р...вти, тр...мати, зш...вати, дал...чїнь, неприм...ренний, поч...нати, вир...нати, сп...нити, дят...л, ст...лити, ущ...мити, тр...вога, оц...нкований, в...ршина.

Вправа 2. *Перепишіть речення. Вставте пропущені букви, поясніть їх правопис.*

1. Вранці пусте було небо, хмари убогі пливли над собором, а вітер улїгся, на сході краєчок неба холодно, кр...ваво ч...рвонїв. 2. Гїлки д...рев мокро бл...щали, зволожені по-в...сняному. 3. Схололі в хмарах крап...льки води п...рлинами котилися в сади. 4. Під в...селкою у голубїні голуби л...тять. 5. У небї віт...р куч...рявий колише темную блакить, і на землі гойдає трави, і зат...хає, й знов шумить.

Вправа 3. *Перепишіть речення і вставте у словах пропущені букви **о** та **е**. Поясніть їх правопис.*

1. Довгі гармати з витягнутими далеко вперед ж...рлами було закрито новими брезентовими ч...хлами. 2. Люди в шлюпці мали ш...стеро весел, і, хоч звичайно вона ходила під ч...тирма веслами, тепер вони налягли на всі шість. 3. Двоє хлопців, яким прийшла ч...рга, кинулись у ч...вен і зайняли місця на лаві. 4. Маяли над ними метелики, маленькі, ж...вті, голубі, ч...рвоні, сині. 5. Лиш трутень звик солодкі ж...рти соки, бдж...ла ж для меду й серце віддала. 6. Ми рвемо над дорогою стиглі ч...рниці.

Вправа 4. *Перепишіть слова і вставте пропущені букви **е**, **и**. Поясніть їх правопис. Виділіть слова, написання яких перевіряється за словником.*

Розд...влятися, т...хнічний, гал...рея, пробл...матичний, кр...вавий, заб...рати, невм...рущий, завм...рати, т...рплячий, прод...ш...вити, мат...мат...ка, усвідомл...ний, зб...р...гти, кр...тичний, б...р...жливий, р...кторат, нем...лосердний, пов...ртатися, неприм...ренний, справ...длиий, м...нулий, тр...мгїти, дзв...нить, ос...лится, зв...чайний, гр...міти, дж...р...ло, вс...р...дині, в...селка, ш...л...стіти, принц...повий.

НАПИСАННЯ БУКВОСПОЛУЧЕНЬ **ЙО**, **ЬО**

Вправа 5. *Перепишіть речення, поставте на місці крапок потрібні букви. Поясніть правопис виділених слів.*

1. Є тисячі дорїг, міль...он вузьких стежинок, є тисячі ланів, але один лиш мїй. 2. Привели ...ого на світанні у багнюці вс...ого, в крові. Захлиналися постріли дальні, і дрижали блїді вартові. Мов примари, гойдалися тїні на колісках ску...овджених віт. 3. Я вірив, що краще вс...ого пісні, які знайдусь. Вмошусь на колїна до н...ого і в очі ...ому дивлюсь. 4. Своя пора для вс...ого є: жита квітують літом, весною дерево стає покрите білим цвїтом. 5. Партизани бо...ових пісень співали, йшли в похід і ніч, і день. 6. Степова далечїнь знемагала в надвечїрн...ому сонці, а тут все було ще соковитим, як ранн...ою весною. 7. Мокрий холод залїг на дні кан...ону.

Вправа 6. Запишіть словосполучення українською мовою. Поясніть вживання буквосполучень **йо,ьо**. Складіть три речення з виділеними словосполученнями.

Лётная погода, встретил его, был у него, *пришли четвером*, работали втроем, летнему солнцу, бодрое состояние, серьезный проект, полевой госпиталь, подъемный кран, цветные карандаши, знакомый голос, *познакомился с интересным человеком*, строительный батальон, вкусный бульон, *курьезный случай*, необыкновенный медальон.

Вправа 7. Перепишіть слова і вставте в них пропущені буквосполучення.

Озна...млення, сер...зний, во...вничий, Андрі...вич, розку...вджений, с...рбання, т...хкання, дз...банья, ма...р, з...мка, га...к, сл...зливий, кур...з.

Вправа 8. Перепишіть текст. Поясніть вживання буквосполучень **ьо,йо**.

Сьогодні слово «берегиня» вживається в багатьох іпостасях: ним називають художні колективи, громадські музеї, мистецькі й народознавчі осередки, а науковці Поліської дослідної станції картоплярства навіть охрестили новий сорт бульб. Та чи всі, хто використовує цей символ, знають його первісне походження?

Здавна у нашого народу, як і в багатьох інших, образ жінки символізував охоронницю родинного вогнища, продовжувачку роду, оберігачку звичаїв і традицій. Вогонь, як символ життя, вважався найбільшою святістю, і охороняти його доручали тільки жінці-господині. Отже, жінка була своєрідною берегинею добра і щастя.

Історія донесла чимало жіночих імен, які по праву можемо назвати українськими берегинями. Дочка Ярослава Мудрого Анна, що княжила у французькому королівстві, або його ж внучка Євпраксія, котра написала медичний трактат про траволікування. Героїчна полонянка Настя Лісовська, по-народному Роксолана, що визволяла з турецької неволі козаків і жінок. Славетна піснярка Маруся Чурай. Нескорена засвічувачка досвітніх вогнів Леся Українка та багато інших. Так, наша історія може пишатися когортою славетних жінок.

Вправа 9. На місці крапок поставте пропущені букви. Поясніть правопис буквосполучень **ьо,йо**.

Зна...омий, міль...он, п'ят...ох, ...одистий, давн...ому, дз...об, у вс...ому, л...ох, л...одяник, т...охкати, ціл...овий, ст...ожка, під...омний, по-друж...ому.

НАПИСАННЯ АПОСТРОФА

Вправа 10. Перепишіть речення, підкресліть слова з апострофом і з'ясуйте правила його вживання.

1. Нашо й клад, коли в сім'ї лад. 2. Хто добро зробив, того довіку пам'ятай. 3. Пташка красна своїм пір'ям, а людина своїм знанням. 4. Залізо іржа з'їдає, а заздрий від заздросців погибає. 5. Є люди, що й солов'я не люблять. 6. Будь першим на бенкеті й останнім у лихослів'ї. 7. Рух для людини — здоров'я, нерухомість — смерть. 8. І від бур'яну користь буває. 9. Те, чого не засвоїв у п'ять років, не подужаш і в п'ятдесят.

Вправа 11. Перепишіть слова. На місці крапок поставте, де потрібно, апостроф.

Поясніть його написання. Складіть 5 речень, до яких входили б подані слова.

Слов...янський, від...їзд, подвір...я, об...єднання, св...ято, торф...яний, зв...язок, В...ячеслав, міжгір...я, бур...ян, з...економити, об...єм, з...явиться, без...іменний, роз...яснити, розв...язати, возз...єднання, тьм...яний, зап...ястя.

Вправа 12. Перекладіть слова з російської мови на українську і запишіть їх. Порівняйте їх написання в обох мовах.

Объявление, отъехать, двухъярусный, девять, подъезд, мягкий, Лукьяненко, Юрьев, мясорубка, объект, съезд, соединение, безъязыкий, развязка, обязательство, пламя, съезжать.

Вправа 13. Випишіть з поданого тексту слова з апострофом і поясніть необхідність його вживання.

Кожен народ має свою історичну пам'ять. У переказах, легендах, оповіданнях, піснях, казках та інших видах фольклору відбивається народне розуміння своєї історії... Такі твори мають свою естетичну й художню цінність, але використовувати їх як джерело історичних знань треба дуже обережно. У пошуках відомостей про походження, етнічні особливості, культуру і зв'язки давніх народів слід спиратися лише на наукові джерела, які умовно можна поділити на історичні й мовознавчі (філологічні). Історичні джерела об'єднують свідчення стародавніх істориків, мандрівників і вчених про сучасні їм племена, союзи племен та самостійні держави, про різноманітні аспекти господарського і культурного життя того чи іншого народу, а також матеріали археологічних розкопок. Філологічні джерела — це писемні пам'ятки (рукописи і стародруки) та сучасні народні говори, вивчення яких допомагає з'ясувати походження й основні етапи розвитку відповідної мови...

Вправа 14. Напишіть твір-мініатюру з теми «Наш сучасник — який він?». Підкресліть слова з апострофом та м'яким знаком. Поясніть їх правопис.

Вправа 15. Порівняйте типові мовні звороти офіційно-ділового стилю в російській та українській мовах. Поясніть вживання апострофа. У яких ділових паперах використовують ці звороти?

Договорное обязательство — договірне зобов'язання
Обязанности, возложенные на ... — обов'язки, покладені на...
Обязанности по контракту — обов'язки за контрактом
Поощрение в связи с — заохочення у зв'язку з
Пособие по безработице — допомога у зв'язку з безробіттям
Предъявить требование — пред'явити вимогу
Смета на объект — кошторис на об'єкт

Вправа 16. Перепишіть текст. Вставте пропущені орфограми і поясніть їх правопис.

Офіційно-діловий стиль обслуговує адміністративно-господарську діяльність, законодавство та інші ділянки життя, пов'язані з діловодством, звітністю та документацією. Невід...емними ознаками цього стилю є офіційність (слово *офіційний* має значення «урядовий», «службовий»), стислість, чіткість, одноманітність...

1. Службова поведінка повинна об...єктивно відображати стан справ, тому її

складання потребує ретельного відбору та перевірки відомостей, зіставлення й аналізу отриманих даних.

2. Констатаційної частини у наказі може не бути, якщо дії, запропоновані до виконання, не потребують ніяких роз...яснень.

3. Статути після їх затвердження підлягають обов...язковій реєстрації в органах Міністерства фінансів України.

4. Реквізитами автобіографії є прізвище, ім...я, по батькові у називному відмінку; дата, місце народження; відомості про навчання; відомості про громадську роботу; короткі відомості про склад сім...ї.

● *З'ясуйте за словником іношомовних слів походження і значення виділених вище термінів, а також таких слів ділової лексики, як **протокол, копія, акт, юриспруденція, документ, формуляр, характеристика, факс, телеграма, бланк, віза, канцеляризм, штамп, кліше, стандарт, стенограма, рубрикація, тези.***

Вправа 17. *Перепишіть речення. Знайдіть запозичені слова і поясніть правопис у них апострофа.*

1. Об'єктом у мовознавстві називається другорядний член речення додаток, суб'єктом — головний член речення підмет. 2. Кабінет міністрів чи Раду міністрів у багатьох країнах очолює прем'єр-міністр. 3. Економічна кон'юнктура західних країн значною мірою вплинула на введення євровалюти. 4. К'ят — грошова одиниця Бірми, поділяється на 100 п'я. 5. У країнах Західної Європи ад'юнкт є помічником професора чи академіка. 6. Слово «комп'ютер» походить від лат. *computo* — «рахую, обчислюю». 7. Бюджет — це затверджений у законодавчому порядку розпис доходів і видатків держави на певний строк.

НАПИСАННЯ М'ЯКОГО ЗНАКА

Вправа 18. *Перепишіть речення і замініть цифри словами. Розкрийте дужки, замість крапок поставте, де потрібно, м'який знак.*

1. Київ — один із стародавніх центрів слов'янства, столичне місто могутн...ої д(е,и)ржави Київс...кої Русі — України, осередок українс...кої православної м(е,и)трополії. 2. Місто Л...вів засноване в с(е,и)р(е,и)дині XIII ст. гал(е,и)ц...коволин...с...ким князем Данилом Галиц...ким і назване ім(е,и)нем його сина Л...ва. 3. С(е,и)ло Берестечко стало загал...ноукраїнс...ким місцем паломництва після битви, що відбулася під Берестечком 18—30 червня 1651 р. між війс...ками гет...мана Б. Хмел...ниц...кого і пол...с...кого короля Яна Казимира III. 4. Вінниц...ка област... розташована в лісост(е,и)повій зоні Правоб(е,и)режної України і займає Волино-Поділ...с...ку та Пр(е,и)дніпровс...ку в(е,и)сочини. 5. Від Полтави до Хар...кова — 130 кілометрів, а від Луц...ка до Києва — 470. 6. У XVI ст. місто Рівне стає важливим торговел...ним містечком. 7. Гоща, Дермань, Дубне, Клевань, Корец..., Межиріч..., Острого, Пляшева — історичні міста та села Рівнен...с...кої області.

Вправа 19. *Прочитайте й запишіть прислів'я та приказки. З'ясуйте правила вживання м'якого знака в українській мові.*

1. Учись змолоду — згодиться на старості. 2. Золотий час — юнацькі літа. 3. Слово не стріла, а глибше ранить. 4. Розумну річ приємно й слухать. 5. Хліб — усьому голова. 6. Покинеш поле навесні — нічого йти на нього восени. 7. Слово — не горобець, вилетить — не впіймаєш. 8. Хто материнську мову зневажає, той і матері не шанує.

Вправа 20. *Перепишіть слова. Замість крапок, де потрібно, поставте м'який знак. Поясніть правила його вживання.*

а) Люд...с...кіс...т..., піс...ня, с...віт, с...піл...ний, близ...кіс...т..., с...огодні, ц...огорічний, мен...шість, різ...бяр, громад...с...кіс...ть, шіст...десят..., промін...чик, мален...кий, Уман...щина, нян...чити, дон...ці, уман...с...кий, Пан...ченко, Мирон...чук, Іл...ля, чотир...ох, у тис...ці, на гіл...ці, до він...ця, волин...с...кий, Гуцул...щина, вітерець..., Гал...чин, тихесен...кий, Гор...кий, жнец...;

б) громадян...с...кий, копіювал...ний, пужал...но, Тетян...чин, ласун...ці, л...отчик, ковз...кий, лічил...ник, вікон...ця, Натал...ці, селян...с...кий, галуз...зю, лл...ст...ся, в'яз...кіс...ть, у спіл...ці, повіс...т...ю, куз...ня, стат...тя, домен...щик, козац...кий, голубон...ці, дев'ят...сот..., тон...ший, сімнад...цят..., порад...ся, Михал...чук.

Вправа 21. *Перекладіть та запишіть українською мовою подані нижче слова. Зіставте й поясніть їх написання. З п'ятьма словами (на вибір) складіть речення.*

Полесьє, степь, Сибирь, карандаш, секретарь, горько, дробь, ночь, календарь, Харьков, запорожский, французский.

Вправа 22. *Впишіть з поезій слова, в яких вживається м'який знак. Поясніть правила його написання.*

Шалені темпи. Час — не наша власність.	За батьківщину у боях вмирили
Фантастика — не мріяв і Жуль Верн.	Однаково — дорослі і малі...
Кипить у нас в артеріях сучасність.	За довгі роки ще не розшукали
Нас із металу виклепав модерн.	Усіх могил солдатських на землі...
Душа належить людству і епохам.	Там сплять довічно воїни-солдати,
Чому ж її так раптом потрясли	Чийсь батьки, чийсь брати й сини;
Осінні яблука, що сумно пахнуть льохом,	Їм не судилось весен зустрічати
І руки матері, що яблука внесли?!	Тих, що стрічаєш ти після війни...

Вправа 23. *Перепишіть речення. Знайдіть запозичені слова і поясніть правопис м'якого знака в них.*

1. Рантєс — це особа, яка не бере участі у виробництві, а живе за рахунок доходів від цінних паперів, на проценти від капіталів. 2. Одним із найпоширеніших у США, Канаді, Великобританії та інших країнах є законопроект, що має назву «біллє». 3. Слово «ательє» позначає велику студію митця (скульптора, художника, дизайнера). 4. Сучасні інтер'єри вимагають використання жалюзі, котрі виготовляють з поперечних або поздовжніх паралельних пластинок. 5. У європейських країнах маклера, агента іменують куртєс. 6. Альянс — союз, спілка, об'єднання на основі договірних зобов'язань. 7. У Південній та Центральній Америці гірські хребти називають сьєрра, звідси й власні назви Сьєрра-Невада, Сьєрра-Морена, Сьєрра-Леоне.

Вправа 24. *Перепишіть слова і вставте (де треба) пропущені м'який знак чи апостроф.*

Поясніть правопис власних назв.

Ц...юрих, Г...юго, Женев...єва, Монтеск...є, М...юллер, Барб...юс, Ал...яска, Д...юма, Рив...єра, Рафаел..., Фур...є, Лавуаз...є, Н...ютон, Кордил...єри, П...яченца, Севіл...я, Нел...сон.

Вправа 25. *Перекладіть тексти з російської мови на українську, знайдіть запозичені слова і поясніть правопис у них м'якого знака й апострофа.*

I. Карьерой называют быстрое и успешное продвижение в служебной, общественной, научной и другой деятельности, достижение популярности. Это путь к успехам, высокому положению в обществе, на службе. Часто можно услышать о людях — «он сделал карьеру», «у него блестящая карьера». О неудачнике говорят — «его карьера не удалась».

Карьерой называют также и род занятий, деятельности (артистическая карьера, карьера врача).

Но следует отличать само понятие карьеры от карьеризма — гонки за личными успехами в служебной или другой деятельности из-за честолюбия, выгоды, корыстолюбия.

II. Модное сегодня слово *досье* обозначает собрание документов, относящихся к какому-либо вопросу, делу, лицу, а также папку с такими документами. Чаще всего слово употребляется для обозначения дел, касающихся преступности и шпионажа. В последнее время слово «досье» используется вместо английского *файл* — папка, дело, досье.

СПРОЩЕННЯ ГРУП ПРИГОЛОСНИХ

Вправа 26. *Утворіть від поданих іменників прикметники. З'ясуйте, в яких словах відбулося спрощення приголосних, а в яких — ні.*

Честь —	Контраст —
проїзд —	користь —
пестощі —	щастя —
тиждень —	зап'ястя —

Вправа 27. *На місці крапок, де потрібно, поставте пропущені літери. Поясніть правопис слів.*

Пристрас...ний, контраст...ний, якіс...ний, сон...це, чес...ний, мес...ник, сер...це, студен...ський, фашист...ський, влас...ний, очис...ний, дилетан...ський, доблес...ний, кож...ний, ровес...ник, свис...нути, совісн...ий, ус...ний, хрус...нути, ціліс...ний, словес...ний, виїз...ний, вартіс...ний, шіс...десять, зліс...ний, шіс...надцять, ях...смен, журналіс...ський.

Вправа 28. *Утворіть від поданих слів прикметники та запишіть їх. Поясніть їх написання.*

Кількість, область, честь, захист, якість, студент, кореспондент, вартість, совість, пропагандист, парламент, інтелігент, рецензент, диригент, сержант, інтурист, лейборист,

сепаратист, соціаліст, колективіст, агентство, пристрасть, проїзд, радість, щастя.

Вправа 29. Складіть речення з поданими словами, пам'ятаючи, що в них спрощення в групах приголосних на письмі не відбувається.

Журналістський, шістнадцять, хвастливий, пестливий, контрастний, агентство, зап'ястний, гігантський, студентський, туристський.

ПОДВОЄННЯ ПРИГОЛОСНИХ

Вправа 30. Перепишіть слова, замість крапок поставте пропущені букви. Поясніть їх правопис. Укажіть, де це можливо, на межі яких частин слова відбувається подвоєння.

Бе...смертний, ро...кричатися, ро...бити, бе...збройний, ...писати, бе...платний, ...робити, ро...стелити, ...шити, ...казати, ро...казати, ...ховатися, бе...захисний, ро...пустити, ...фотографувати, ро...питати, во...'єдна...я, щоде...ик, жи...я, страше...ий, ві...іл, завда...я, годи...ик, незрівня...ий, воло...я, розрі...я, ро...броїти, узлі...я, Запорі...я, тума...ий, обли...я, здорове...ий, підні...я.

Вправа 31. Перепишіть текст і вставте замість крапок потрібні букви, поясніть їх правопис.

ДОБРА ЩЕДРА ПІЧ ТВОЯ

Традиційна вариста піч. Ця «добра щедра піч твоя», що пахла стравами, пече...им хлібом, пече...ими і сушеними яблуками і сухим насі...ям, зі...ям, корі...ям, як писав Олександр Довженко, поступово відходить в історію. Але людська пам'ять завжди повертатиме нас до доброго вогню у печі роди...ої хати, біля якого ми народжувалися і виростили.

Вогонь, з допомогою якого готували їжу, зігрівались та захищались від звірів, ві...авна був у пошані. А вогнище в хаті — річ якнайбільш роди...а — і звідси метафора: роди...е вогнище.

Роди...е вогнище відіграло велику роль у числе...их обрядах, народних вірува...ях, звичаях.

Вправа 32. Запишіть подані слова, вставте пропущені в них букви. Поясніть написання подвоєних приголосних.

Без...астережний, закон...ий, годин...ик, воз...еднан...я, гуман...ий, вин...ий, страшен...ий, старан...о, священ...ий, незнищен...ий, нескінчен...ий, в...ічливий, міськ...ом, причин...ий, від...іл, возніс...я, письмен...ий, незлічен...ий, військ...омат.

Вправа 33. Перекладіть слова українською мовою. Поясніть особливості їх написання в обох мовах.

Бессердечный, судья, матросский, статья, тбилисский, соломенный, Полесье, Поволжье, Прикарпатье, болью.

Вправа 34. Перепишіть речення, розкрийте дужки, вставте пропущені букви. Поясніть правопис подвоєних приголосних.

1. Я честь ві(д,дд)ам титану Прометею, що не творив своїх людей рабами. 2. Спогад проні(с,сс)я в його пам'яті з блискавичною швидкістю в якихось мільйо(н,нн)их долях моменту. 3. В о(б,бб)итій ряднами і простирадлами сільській хаті хірург працював без перерви вже кілька днів. 4. Свіжа росли(н,нн)ість блищала під блакитним небом проти сонця. 5. Темнокрилим гайворо(н,нн)ям налетіла на нас прикордо(н,нн)а варта. 6. Неначе скарб дорогоці(н,нн)ий, ми рідне слово берегли.

Вправа 35. *Перепишіть подані слова, розкрийте дужки. Поясніть правопис слів.*

Бе(з,зз)астережний, ві(д,дд)аний, ві(д,дд)окремити, бе(з,зз)успішний, молодіс(т,тт)ю, ро(з,зз)броїти, світа(н,нн)я, зна(н,нн)ь, щас(т,тт)я, столі(т,тт)ь, Полі(с,сс)я, ста(т,тт)я, (л,лл)яний, бо(в,вв)аніти, Ві(н,нн)и(ч,чч)ина, солдат(ч,чч)ина, на(д,дд)ністрянський, ві(д,дд)зеркалилася, ці(н,нн)ість, зако(н,нн)ий, прикордо(н,нн)ик, карти(н,нн)а, (в,вв)есь, (в,вв)ічливий, розрі(с,сс)я, пере(д,дд)ень, неви(н,нн)ий, самовпевне(н,нн)о, стара(н,нн)о, свяще(н,нн)ий, сказа(н,нн)ий, напруже(н,нн)ість, самові(д,дд)ано, захопле(н,нн)ий, воста(н,нн)є, незвіда(н,нн)ий, вихова(н,нн)ість, натхне(н,нн)ий, вогня(н,нн)ий.

ПОДОВЖЕННЯ ПРИГОЛОСНИХ

Вправа 36. *Запишіть, розкриваючи дужки, слова у дві колонки: 1 — в яких букви подовжуються; 2 — в яких подовження не відбувається. Обґрунтуйте свій вибір.*

Навча(н,нн)я, подоро(ж,жж)ю, бездорі(ж,жж)я, знаря(д,дж)я, зі(л,лл)я, (л,лл)ється, ема(л,лл)ю, те(л,лл)я, горі(н,нн)я, лю(т,тт)ю, обли(ч,чч)я, ще(н,нн)я, відродже(н,нн)я.

Вправа 37. *Запишіть слова українською мовою. Поясніть їх правопис.*

Смертю, взаємністю, щаст'є, Припятью, убеждение, мазю, пропагандирование, Полесьє, льют, упразднение, злоупотреблиение, судья, здоров'є, знание, гордост'ю, Приднєпров'є, чувство, ночью, бесчест'є.

Вправа 38. *Перепишіть речення, розкрийте дужки, напишіть, де потрібно, дві букви згідно з правилами українського правопису.*

1. З пісні в світі виросло безмер(т)я. 2. Хай же вічно красується доблес(т)ю земля наша! 3. Світлою радіс(т)ю повниться серце моє. 4. Рябіло в очах від безлічі людських обли(ч). 5. Йдемо крізь бурю, спеку, лід, розвідники столі(т)ь.

Вправа 39. *Утворіть від дієслів іменники, поясніть їх правопис. Поставте наголос в утворених словах. З трьома словами (на вибір) складіть речення і запишіть їх.*

Усвідомлювати, запровадити, втілити, переконати, читати, видати, зобов'язати, нарікати, застерігати, порівняти, судити, жити, сприяти, відчувати, атестувати, фінансувати, асигнувати, кредитувати, оприбутковувати.

Вправа 40. *Поставте подані іменники в орудному відмінку однини, поясніть їх написання.*

Молодь, галузь, розповідь, зустріч, молодість, повість, чесність, ніч, річ, відомість, мазь, міль, мить, подорож, паралель, вісь, можливість, Русь, кількість, власність, якість,

акварель, любов, активність, продуктивність, тінь.

Вправа 41. *Перепишіть слова. Поясніть їх правопис, визначте правила, за якими вони написані. З п'ятьма словами на вибір складіть речення і запишіть їх.*

Стаття, суддя, Ілля, знаряддя, століття, обличчя, сторіччя, відкриття, дослідження, спросоння, зрання, походження, буття, невпинно, узбіччя, коріння, миттю, сіллю, лється, галузю, розкішню, зустрічю, навмання, віддзеркалення, благословенний, покоління, денний, управління, узбіччя.

ПРАВОПИС ПРЕФІКСІВ

Вправа 42. *Поставте у словах замість крапок потрібну букву.*

Бе...смертний, ро...кричатися, ро...бити, бе...збройний, ...писати, бе...платний, ...робити, ро...стелити, ...шити, ...казати, ро...казати, ...ховатися, бе...захисний, ро...пустити, ...фотографувати, ро...питати, вро...сип, ...формувати, ...тискач, ...пад.

Вправа 43. *Утворіть від поданих слів нові за допомогою префіксів пре-, при-, пере-; з'ясуйте вживання цих префіксів.*

Смачний, гарний, добрий, тихий, морський, міський, вокзальний, думати, ходити, їздити, писати, єднати, йти, орати, вивчити, хворіти, складати, міряти, казати, думати.

Вправа 44. *Додайте до поданих слів потрібний префікс (з-(зі-), с-, роз-, без-, від-, над-, об-). Слова запишіть, поясніть їх правопис.*

Нести, різати, кинути, брати, дати, вантажити, ламати, колоти, будувати, писати, їхати, гнути, єднати, сипати, купити, совісний, відповідальний, жалісний, грамотний, господарний.

Вправа 45. *Утворіть за допомогою префікса без- нові слова з протилежним значенням, запишіть їх разом з іменниками, з якими вони вживаються. З утвореними словосполученнями складіть речення. Зразок: хмарне небо — безхмарне небо.*

Хмарне небо, помилкове рішення, змістовна стаття, зоряна ніч, діяльна людина.

Вправа 46. *Перепишіть речення, доберіть з дужок потрібні букви. Обґрунтуйте свій вибір.*

1. (С, з)падає (с, з)пеки марево бе(з, с)крає. 2. Захід (с, з)гасає, мов (с, з)калка червона, — і наостанку в Дніпро загляда. 3. Вечір в срібній млі ро(з, с)танув, ніч (з, с)пустилася на землю. 4. Заржавіють від сліз кайдани, самі ж ніколи не (з, с)падуть. 5. Буйно ро(з, с)рослися трави й кущі, потемнішало листя на деревах. 6. Бе(з, с)хмарна юність проліта, на(д, т)ходять зрілості літа: позаду твій останній клас, попереду — життя. 7. Поезія — це завжди неповторність, якийсь бе(з, с)смертний дотик до душі. 8. Не гадаймо прожити бе(з, с)сумно, бо життя — то щодня боротьба. 9. Рум'яна осінь (з, с)хилить віти, горіхи (з, с)жовкнуть на ліщині. 10. Це все — мій рідний край з бе(з, с)межними полями, земля моїх батьків.

Вправа 47. Складіть у зошиті таблицю за поданим зразком. До дієслів додайте префікс з-(с-) і запишіть їх у таблицю.

Перед к, п, т, ф, х пишеть с- : <i>скинути</i>	Перед усіма іншими приголосними пишеть з-: <i>зв'язати</i>
---	---

Питати, ламати, чистити, сунути, шити, дути, гортати, дати, палити, котити, тягнути, формувати, чесати, творити, цідити, хитрувати, важити, думати, класти, брати, рубати, торгувати, пекти, морити.

Вправа 48. Утворіть від поданих слів нові за допомогою префіксів **пре-**, **при-**. Поясніть правопис утворених слів. Запишіть слова, які пишуться з префіксом **при-**, складіть з ними речення.

Мудрий, будувати, глибокий, мороз, кордон, хороший, бігти, милий, задобрити, вабити, добрий, дивитись, гнати, міський, дорого, дбати, завзятий, зменшити, славний, хилитись, чудовий, чесати, красивий.

Вправа 49. Замініть слова з прийменниками словами з префіксами **при-** або **пре-**. Поясніть написання приголосних.

Бульвар коло моря; ділянка при садибі; кіоск поблизу вокзалу; місцевість біля Карпат; степи поблизу Дністра; поблизу Уралу; дуже поганий; лягти на кілька хвилин; посадка на землю; дуже розумний; дуже глибокий; повернення птахів.

Вправа 50. Перепишіть речення. Замініть у них виділені слова дієсловами з префіксом **пере-**.

1. Ця книга *видана* вдруге.
2. Потрібно *прочитати* це оповідання ще раз.
3. Він думав так, а тепер *думає* інакше.
4. Меблі стояли попід стінкою, а тепер їх *поставили* на інше місце.
5. Цей товар *оцінений* дешевше.

ПРАВОПИС СУФІКСІВ ПРАВОПИС СУФІКСІВ ІМЕННИКІВ

Вправа 51. Запишіть подані нижче імена українською мовою, утворіть від них чоловічі та жіночі імена по батькові. Визначте суфікси, за допомогою яких вони творяться.

Максим, Ігорь, Алексей, Петр, Андрей, Григорий, Евгений, Александр, Тарас, Николай, Илья, Лев, Владимир, Сергей, Олег, Дмитрий, Яков, Федор, Юрий, Василий.

Вправа 52. Запишіть прізвище, ім'я та по батькові ректора, декана та його заступників, викладачів тих предметів, що вивчаються у поточному семестрі навчального року. З'ясуйте особливості творення і правопису імен та по батькові в українській мові.

Вправа 53. Перепишіть слова, розкрийте дужки. Використайте потрібну літеру.

Позначте суфікси у цих іменниках і поясніть їх написання.

Геро(и, і, ї)зм, сто(и, і, ї)цизм, прапорш(и, і)к, плюрал(и, і)зм, дант(и, і)ст, пломб(и, і)р, гор(и, і)ще, вул(и, е)чка, доріж(и, е)чка, проза(и, і, ї)к, копі(є, є, ї)чка, брат(и, і)к, фіз(и, і)к, стол(є, и, ї)чок, річ(и, е)чка, заступн(и, і)к.

Вправа 54. *Утворіть від поданих слів іменники з відтінком у значенні. Визначте суфікси, за допомогою яких вони утворені. Поясніть їх правопис.*

Нога, мішок, вухо, черешня, стежка, вовк, курча, чайка, хліб, дощ, ключ, дід, хлопець, двір, батько, дочка.

Вправа 55. *Запишіть подані іменники у чотири колонки: а) назви осіб; б) назви абстрактних понять; в) назви конкретних предметів; г) збірні назви. Визначте суфікси, за допомогою яких утворюються іменники з новим значенням, поясніть їх написання.*

Знання, економіст, пейзажист, рішення, удосконалення, Київщина, полтавець, картоплиння, свіжість, кіннота, альпініст, неповторність, холодильник, змагання, формувальниця, англієць, жовтизна, гороховиння, городина, вінничанин, романтизм, довідник, знавець.

Вправа 56. *Перепишіть текст. Випишіть окремо: іменники з префіксами, іменники з суфіксами, іменники з префіксами і суфіксами.*

І здається мені, що, минувши потемнілі вітряки, я вхожу в синє крайнебо, беру з нього свою зірку та й навпростець полями поспішаю в село. А в цей час невидимий сон, що причаївся в узголів'ї на другому покосі, торкається повік і наближає до мене зірки.

Їх стає все більше та більше, ось вони закружляли, наче золота метелиця, я почув їхній шелест, їхню музику... і поплив, поплив на хиткому човнику по химерних ріках сну...

Вправа 57. *Перепишіть словосполучення, виправте помилки у суфіксах і закінченнях імен по батькові. Поясніть їх написання.*

1. Розмовляю з Андрієм Максимовечем. 2. Зверніться до Степана Віталієвича. 3. Запитайте Оксану Олексіївну. 4. Поїдьте до Василя Анатолієвича. 5. Скажіть Богдану Кузьмичові. 6. Доручіть Софії Петрівній. 7. Конспект Людмили Євгенівної. 8. Порадьтеся з Тимофієм Павловичом. 9. Скажіть нам, Галино Юрієвно. 10. Відвідайте Наталію Аркадіївну. 11. Прийшов Володимир Василевич. 12. Завітайте до Ірини Степанівної.

ПРАВОПИС ПРИКМЕТНИКОВИХ ТА ДІСПРИКМЕТНИКОВИХ СУФІКСІВ

Вправа 58. *Перепишіть речення. Від іменників, що в дужках, утворіть присвійні прикметники. Поясніть їх правопис.*

1. Хто знає, чи не (дідусь) легенди, спогади та перекази про давнину і заронили в (Таня) душу першу любов до рідного краю. 2. У (тітка) яблуневому садочку голосно шурхогіло під ногами багряне листя. 3. Бачу (Сергій) замислений профіль. 4. В (Сергій) настрої з'явилась великодушність. 5. Курна дорога з-під (Маланка) ніг біжить у поле.

6. На березі гомоніли рибалки з (Мусій) артілі.

Вправа 59. Утворіть від поданих термінів-іменників терміни-прикметники. Складіть з ними терміносполуки. Наприклад: податок — податковий; податкова інспекція.

Оренда, закупівля, маркетинг, валюта, бартер, товар, бухгалтерія, фірма, спонсор, акціонер, кошти, премія, план, галузь, суспільство, кошторис, брокер, готівка, кредит, дилер, холдинг, лізинг, аукціон, криза, банк, прибуток, амортизація, баланс.

Вправа 60. Перепишіть текст і поясніть правопис виділених слів.

Дукач — металева, часто визолочена нагрудна прикраса, характерна деталь українського жіночого вбрання, один з видів художніх виробів місцевих народних ювелірів. У багатьох музеях України і в кількох великих музеях Санкт-Петербурга й Москви зберігаються колекції дукачів — медалевидних металевих прикрас, які ще в недалекому минулому були частиною жіночого й дівочого селянського вбрання багатьох областей України. Існує велика різноманітність вироблених у майстернях українських ювелірів-золотарів форм цієї традиційної жіночої прикраси: від скромної медалі з вушком, все багатство якої становить гра світла на рельєфі начищеної до блиску міді, до привабливого простотою технічних рішень, але все-таки досить складного ювелірного виробу, в якому визолочений медальйон з зображеннями на обох боках з'єднувався з позолоченою і прикрашеною різнобарвними скельцями брошкою. Проте і в найскладніших своїх варіантах дукач залишається медаллю — витвором образотворчого мистецтва у дрібній металопластиці.

Вправа 61. Перепишіть слова, поставте в них наголос, порівняйте правопис прикметників і дієприкметників. Складіть шість речень з будь-якими словами з цих пар.

Несказаний — несказаний
Нескінчений — нескінчений
Незлічений — незлічений
Неоцінений — неоцінений

Незрівнянний — незрівняний
Недоторканий — недоторканий
Здійснений — здійснений

Вправа 62. Перепишіть текст. Знайдіть дієприкметники та поясніть їх написання. З'ясуйте, зразком якого стилю є поданий текст. Обґрунтуйте свою відповідь.

Людина створила культуру, а культура — людину. Людина реалізується в культурі думки, культурі праці і культурі мови. Культура — це не тільки все те, що створене руками і розумом людини, а й вироблений віками спосіб суспільного поводження, що виражається в народних звичаях, віруваннях, у ставленні один до одного, до праці, до мови. Належачи до певного соціуму, індивідуум зі своєю появою на світ органічно входить у вироблену його співвітчизниками культуру, стає її користувачем і носієм. Чим міцніші зв'язки людини з культурою народу, тим більшого можна сподіватись від неї як від громадянина, свідомого творця матеріальних і духовних благ. Ослаблення зв'язків з

культурою свого соціуму, втрата його мови, нехтування його звичаями негативно позначаються на самооцінці вчинків індивідуума, на його ставленні до співвітчизників, до результатів колективної й індивідуальної діяльності. Отже, духовна культура міцними, хоч і невидимими нитками зв'язана з матеріальною культурою. Тому-то наше суспільство, пробудившись від довгого інтелектуального сну і приступивши до морального самоочищення, побачило ті болячки, які багато років прикривалися бадьорими лозунгами і закликами. Не пройшла повз увагу суспільства і мовна проблема...

ПРАВОПИС ДІЄСЛІВНИХ СУФІКСІВ

Вправа 63. Доберіть до поданих дієслів відповідники з російської мови. Вкажіть на різницю у вживанні дієслівних суфіксів в обох мовах.

Записувати, поновлювати, налагоджувати, спотворювати, втілювати, згуртовувати, компонувати, занумеровувати, нараховувати, заповнювати, наштотхувати, скуповувати, заморожувати, використовувати, досліджувати.

Вправа 64. Запишіть подані нижче дієслова українською мовою. Поясніть правопис суфіксів. Утворіть від записаних дієслів іменники. Поясніть їх написання.

Зарегістровувати, конвертувати, іронізувати, адаптувати, компостувати, акредитувати, запломбувати, агітувати, кооперувати, конкурувати.

Вправа 65. Складіть і запишіть діалог про цікаву радіо- або телепередачу, використовуючи такі дієслова та словосполучення:

Транслювати, повторювати, регулювати, жартувати, переглянути, оцінювати, цитувати, роздумувати, шокувати, аплодувати, розчаруватися; брати участь, справляти враження.

Вправа 66. Випишіть з текстів наукового, публіцистичного та офіційно-ділового стилів по два речення з дієсловами, в яких вживаються суфікси: а) **-ір-** (**-ир-**); б) **-ува-** (**-юва-**).

Вправа 67. Напишіть твір проблемного характеру з теми: «Чи кожна праця може бути творчою?» Під час написання слід відповісти на такі запитання:

1. Чи входить до поняття «кваліфікований спеціаліст» здатність творчо підходити до своєї праці?

2. Яка роль цілеспрямованості, ініціативи й наполегливості в роботі?

3. Як кваліфікований спеціаліст може впливати на розвиток тієї галузі, де він працює?

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ

Вправа 68. *Перепишіть складні іменники і поясніть їх правопис.*

Вуглевидобуток, вакуум-камера, снігозатримання, штабс-капітан, овочесховище, блок-система, кораблебудівник, лісосмуга, магазин-салон, новобудова, макрокосмос, авансцена, екс-міністр, шлакоблок, купівля-продаж, льотчик-винищувач, щастя-доля, дизель-мотор, двадцятиріччя, міськрада, двотижневик, прем'єр-міністр, електродвигун, автофургон, секундомір, авіакомплекс.

Вправа 69. *Запишіть складні іменники разом і через дефіс. Поясніть їх правопис.*

(Авіа)(моторо)будування, (віце)адмірал, (хліб)сіль, (чар)зілля, (дощ)мір, (життє)пис, (перекоти)поле, (п'яти)річка, (стоп)кран, (трудо)день, (лісо)сплав, (радіо)комітет, (прем'єр)міністр, (кіловат)година, (лікар)еколог, (блок)система, (тепло)(й)(гідро)електростанція, (сто)річчя, (міні)футбол, зоре/носець, (мати)(й)мачуха, електро/поїзд, світло/водо/лікування, двох/сот/ліття, кіно/репортаж, мікро/економіка, мово/знавство, лексико/графія, макро/світ, Кам'янець/Подільський, всюди/хід.

Вправа 70. *Запишіть слова, поясніть правопис частин **пів-**, **напів-**, **полу-** з іменниками.*

Пів/аркуша, пів/години, пів/дюжини, пів/карбованця, пів/коло, пів/місяця, пів/яблука, пів/юрти, пів/Киева, пів/огірка, напів/автомат, пів/ящика, напів/провідник, напів/сон, полу/мисок, полу/кіпок, пів/класу, пів/Кавказу, напів/фабрикат, пів/острів, пів/Одеси, пів/день.

Вправа 71. *Запишіть значення поданих слів, користуючись «Словником іношомовних слів». Поясніть їх правопис. Складіть речення з підкресленими словами.*

Авіаметеостанція, автократія, біофізика, євродолар, хронологія, мікроекономіка, синхромаркетинг, інфраструктура, електрифікація, зойд-вест, картотека, лексикографія, піктографія, обер-прокурор, спектрограма, філармонія, фотогенічність, штабс-капітан.

Вправа 72. *Перекладіть подані нижче складні іменники українською мовою. Поставте їх у родовому та місцевому відмінках. Поясніть правопис складних іменників.*

Райисполком, госбанк, госпромышленность, ГАИ, госстандарт, МИД, главбух, госавтоинспекция, главпочтамт, госторговля, госбюджет, госзаказ, госкредит.

Вправа 73. *Перекладіть подані словосполучення українською мовою, здійсніть скорочений запис. Порівняйте аббревіатури в обох мовах.*

Министерство путей сообщения, Международное общество хирургов, высшее учебное заведение, художественный руководитель, хозяйственный договор, жилищно-эксплуатационная контора, жилищно-коммунальное управление, запись актов гражданского состояния, заведующий гаражом, Институт международных отношений, Херсонський державний університет.

Вправа 74. *Перекладіть текст українською мовою. Підкресліть складні іменники, поясніть їх правопис.*

Вице-президент Мосбизнесбанка дает несколько практических советов.

На Западе банки оказывают множество услуг населению. У нас же банки, как

правило, обслуговують інтереси лише організацій, юридических лиц. Так происходит потому, что коммерческие банки, которые, кстати, созданы на базе бывших госбанков, рассчитаны на обслуживание юридических лиц, а не конкретного человека.

Услуги гражданину (бизнесмену, специалисту) требуют иных форм счетов, новой техники, технологии. В нашем банке недавно создан центр, который начинает обрабатывать технологию, как помочь клиенту сберечь деньги и правильно их вложить. Программа-минимум: сберечь деньги, учитывая высокие темпы инфляции. Программа-максимум: получить прибыль. Если у вас есть определенная сумма, то деньги лучше положить на краткосрочный депозит и полученный процент защитит вас от инфляции. Еще лучше вложить деньги в надежные акции, например в КАМАЗ, АВТОВАЗ, либо в какие-нибудь малые или средние предприятия, потому что стоимость имущества предприятия, оборотования в условиях инфляции будет расти.

ПРАВОПИС ПРИКЛАДОК

Вправа 75. *Перепишіть текст. Підкресліть приклади. Визначте їх синтаксичну роль та поясніть правопис.*

У мові ділових людей часто зустрічається слово «факторинг». Торговельні представництва, або «факторії», організовані в інших країнах, очолював торговельний агент — «фактор». Факторинг можна визначити як юридично оформлені взаємини між фактором-агентом та продавцем-клієнтом, який, крім продажу товару, може бути посередником між сторонами, що підтримують торговельні стосунки. При міжнародному, або, як його ще називають, експортному факторингу, фактор покриває будь-який фінансовий ризик клієнта-експортера, що впливає з можливості неплатежу покупця-імпортера.

Підприємства зацікавлені у факторингових умовах, якщо відчують гостру нестачу готівки, — тоді на допомогу приходять факторингові стосунки в особі «фактора».

Вправа 76. *Перепишіть текст. Підкресліть приклади та поясніть їх правопис.*

Ф'ючерсна угода передбачає купівлю-продаж права на товар з поставкою у майбутньому і є угодою терміною. Основною метою угоди-контракту є отримання різниці в ціні за період між укладанням контракту і його виконанням, тому ф'ючерсний контракт не може бути ліквідований. Його анулювання можливе лише в разі підписання протилежної угоди або повної поставки товару в зазначені терміни.

Ф'ючерсні угоди укладаються найчастіше на фондових чи товарних біржах. Тут і відбувається торгівля «товаром-привидом», якого насправді ще не існує, але договір про його купівлю-придбання вже перепродається. Спеціалісти-маклери продають та купують контракти такого типу до тих пір, аж доки не прийде вказаний виробником строк реалізації товару.

Вправа 77. *Запишіть подані словосполучення правильно, поясніть їх правопис.*

Поєма (енеїда), газета (вечірній київ), санаторій (україна), повість (тіні забутих предків), косметична фірма (шанель), вірш (каменярі), бухгалтер (спеціаліст), станція метро (контрактова площа), дунай (ріка), футболіст (динамівець), автобус (інтурист),

шоколад (корона), автомобіль (таврія), літак (антей), кіт (мурчик), лікар (еколог), ремарки (фрази), фразеологізми (зрошення), богатир (хлопець), дівчина (боєць), трава (звіробій), місто (Львів), Славутич (ріка), рослина (чорнобиль), учень (відмінник).

Вправа 78. *Перепишіть текст. Знайдіть прикладки та поясніть їх правопис.*

Драма «Бояриня» майже невідома сучасному читачеві. Написала її Леся Українка в 1910 році протягом трьох днів. За життя поетеси її не було надруковано. Лише в часописі «Рідний край» у 1914 році з'явилася ця драма-знахідка, драма-шедевр, яка відкрила нам Лесю Українку як талановитого історика, знавця людської душі, полум'яного патріота. У 1923 році драма увійшла в зібрання творів Лесі Українки. Більше про драму «Бояриня» навіть науковці-літературознавці намагалися не згадувати. Головна причина — ідейне спрямування твору. Увесь драматичний твір пронизаний любов'ю до рідного краю, але вбачені в ньому критиками націоналістичні мотиви надовго сховали його від читача.

Вправа 79. *Перепишіть текст. Підкресліть прикладки, поясніть їх правопис. Визначте їх синтаксичну роль у реченні.*

Промінвестбанк один із перших в Україні створив електронну систему, що дає можливість вести розрахунки з єдиного кореспондентського рахунку. Всього лише 24 хвилини потрібно, щоб провести банківську операцію (виплату, отримання грошей, перерахунок тощо) у будь-якій точці України.

Системи «Свіфт» та «Рейтер» надійно забезпечують розрахунковий процес із банками-гігантами західних країн.

Промінвестбанк працює з німецьким банком «Дойчебанк», американським банком «Банк оф Нью-Йорк» та іншими, здійснюючи платежі в твердій валюті через систему «Свіфт».

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ЧИСЛІВНИКІВ І ЗАЙМЕННИКІВ

Вправа 80. *Запишіть числівники словами, поясніть їх правопис.*

Їхати до 60-го кілометра. За 7 замками. Прийшли 25 студентів. Мандати були вручені 478 делегатам. У 90 питаннях із 100. На 285 місцях. У 1653 виборців. Із 12 467 жителів району. З 367 пасажирами на борту. Довжина сягає 1487 кілометрів. Висота Джомолунгми сягає 8848 метрів.

Вправа 81. *Перекладіть текст українською мовою, числівники запишіть словами. Поясніть їх правопис.*

На земном шарі є відомо до 2,5 тисячі мов. Многоязычие нередко и в пределах одной страны. Так, по данным XX века, в Индии насчитывалось около 200 языков; на американском континенте в настоящее время — несколько сот индейских языков...

Занимаясь подсчетом заимствованных слов, ученые смогли получить интересные данные. В немецком языке, например, заимствования исчисляются десятками тысяч, а в словарном материале английского языка они составляют более ½. Такое явление не чуждо и древним языкам: в латинском языке — более 7000 греческих слов.

Лексика сучасного російського літературного мови містить до 10 відсотків іноземних слів.

Вправа 82. *Перепишіть речення, розкрийте дужки, запишіть числівники словами. Поясніть їх правопис.*

1. У Харківському районі м. Києва збудовано новий 458 (квартирний) будинок. 2. У 1982 році було широко відсвятковано 1500 (ліття) міста Києва. Цій славній даті звітувало своїми досягненнями у науці, культурі, спорті все 3 (мільйонне) населення міста. 3. Із появою нової залізничної станції маленьке 23 (тисячне) селище швидко перетворилося на 730 (тисячне) місто. 4. Із 583 (гектарів) кормового клину 131 займають багаторічні трави. 5. У придунайських плавнях, на рисових системах, на островах і лісосмугах працюють бригади ентузіастів з 68 (колективів). 6. На перон прибув поїзд з 457 (пасажирами).

Вправа 83. *Перекладіть словосполучення на позначення часу з російської мови на українську, запишіть їх у дві колонки, зверніть увагу на використання прийменників та числівників.*

В дев'ять годин вранці, в десять годин ввечері, половина десятого, п'ять хвилин восьмого, двадцять три хвилини одинадцятого, без десяти сім, не пізніше семи годин, близько трьох годин, в день, не раніше трьох годин, без тринадцяти хвилин дев'ять, половина дванадцятого, сім годин ввечері.

Вправа 84. *Поставте наголос у поданих числівниках.*

Одинадцять, чотирнадцятьох, п'ятнадцятьома, п'ятдесяти, вісьмом, на двадцятьох, двісті, двомстам, чотирмастами, п'ятистам, сорока, шістдесят'ятьох, п'ятдесят'ятьома, десяти, одинадцятьох, п'ятьох, дванадцятьом, шістнадцятьома, на сімнадцятьох, на одному, одного, одно, на однім, одним, чотирма, двадцяти, на дев'ястистах, півтора, чотирнадцять.

Вправа 85. *Запишіть займенники разом, окремо або через дефіс. Поясніть їх правопис.*

Будь/який, будь/хто, хтозна/який, казна/що, який/небудь, казна/з/ким, будь/на/чому, чий/небудь, ні/що, аби/хто, де/хто, хто- зна/хто, хтозна/чий, який/сь, де/який, будь/що, хто/будь, хто/небудь, будь/у/кого, казна/при/кому, будь/котрий, аби/з/ким, де/в/чому, ні/до/чого, ні/при/кому, де/який, казна/чий, що/небудь.

Вправа 86. *Перепишіть речення, розкриваючи дужки. Поясніть правопис займенників.*

1. Спи, козаче, душа щира! Хто (небудь) згадає! 2. Якби розказати про якого (небудь) магната історію-правду, то перелякати саме б пекло можна. 3. Я Європу не (всю) обійшов, але там, де з боями проходив, я не бачив щасливих народів. 4. Атаки гроз, порохів тумани, сталеві зливи і пекучі рани — ні (що) нас не віддалить від мети. 5. Ні (в'язку) разі! — застеріг його Гонтар. 6. Лебідь ішов без будь (якої) ознаки на хворість, твердо й чітко відбиваючи кроки. 7. Хто(сь) заступив у синці. 8. Та чого ж ти плетеш казна(що)? Кажі діло і часу не гай.

Вправа 87. *Перепишіть текст. Підкресліть займенники, поясніть особливості їх відмінювання і правопис.*

В українській мові слово документ (від латинського documentum — «повчальний приклад, взірець, зразок») з'явилося десь у кінці XVII — на початку XVIII століття. Цим словом позначалися папери, які підтверджували будь-чий права на що-небудь, законність володіння чимось, законність певних дій, тобто мали юридичне значення. Це слово витіснило з ужитку власне українські — грамота, лист, листовне письмо — на позначення таких же реалій.

У сучасному діловодстві документом називається письмовий діловий текст про будь-які факти, події, явища об'єктивної реальності, який побудований за певною схемою і виконує, крім загальної для всього стилю, конкретну (тільки йому властиву) функцію.

Усі документи, де б і ким вони не уклалися, повинні будуватися за визначеною моделлю і відповідати певним вимогам.

Вправа 88. *Перепишіть текст. Правильно запишіть займенники, поясніть їх правопис.*

Афіна — одна з головних богинь Греції, давнє мікенське божество. Вона — покровителька країни і міста Агтіки, які прибрали її ім'я, хоча культ богині існував і в де/яких інших країнах та містах. Вона також вважається богинею неба, опікункою хмар та блискавиць, мисливства та мореплавства.

В античному мистецтві Афіна зображувалась гордою і величною дівою у військових обладунках зі списом, щитом і в шоломі, якій не страшний ні/який ворог і яка готова викликати будь/кого на двобій. Адже навіть титан Паллант був повержений войовничою богинею: його шкірою обтягнула вона свій щит.

У Римі Афіну ототожнювали з Мінервою, богинею мудрості й ремесел, покровителькою художників, поетів, скульпторів.

Як відомо, ні/хто і ні/що не зупинило ображену Афіну помститися Парісові у Троянській війні, де вона виступає на боці греків.

Вправа 89. *Перекладіть текст українською мовою. Знайдіть займенники і поясніть їх правопис. Визначте стиль тексту.*

Формирование славянских племен происходило в процессе выделения их из числа многочисленных племен крупной языковой семьи — индоевропейской. Существует немало предположений о предшественниках этой семьи, но они касаются столь глубокой древности, что никому пока не удастся бесспорно доказать генетическое родство индоевропейских и некоторых других языков мира. О сложении самой индоевропейской семьи тоже нет пока какого-то единого мнения. Широко распространено традиционное представление о развитии индоевропейских языков из некоего индоевропейского праязыка. Однако не исключено, что этот праязык сложился в результате объединения ряда диалектов, не обязательно возникших в результате распада какого-то языкового единства. Остается надеяться, что какой-нибудь ученый когда-нибудь найдет решение этой интересной и достаточно сложной проблемы возникновения индоевропейских (соответственно, и славянских) языков.

Вправа 90. *Перепишіть текст, підкресліть займенники, поясніть їх правопис та роль у тексті.*

Загальна і найбільш характерна властивість усіх документів полягає у тому, що вони є джерелами або носіями якої-небудь інформації. Тому документи широко

використовують у нашій повсякденній діяльності. Як носії інформації вони сприяють поліпшенню внутрішньої організації будь-якого підприємства чи установи, служать підставою для прийняття рішень, узагальнень, довідково-пошукової роботи.

Документи мають ряд важливих властивостей, що становлять неабияку цінність для управління. Деякі документи є засобом свідчення, доведення певних фактів і, отже, мають велике правове значення. Інші служать матеріалом для обробки та одержання якоїсь необхідної інформації.

Завдяки названим властивостям документи широко використовуються при машинній обробці цифрових даних планово-облікового характеру.

Вправа 91. *Перепишіть текст. Підкресліть займенники, поясніть особливості їх відмінювання і правопис.*

Текст — основоположний реквізит будь-якого документа. Поділ тексту на складові елементи, тісно пов'язані між собою, поліпшує документ, робить його дохідливішим і виразнішим.

У викладі матеріалу в хронологічній послідовності треба прагнути виділяти вузлові події, найбільш характерні факти, деталі, риси. При цьому не можна забувати, що протяжність явища у часі і ступінь важливості явища не завжди перебувають у прямо пропорційній залежності. Скажімо, для автобіографії дорослої людини не мають суттєвого значення події її дитинства, хоча воно продовжувалося більш як півтора десятка літ. А ось відомості про перші роки трудової діяльності будь-якого працівника викликають у цьому службовому документі неабиякий інтерес. Їх треба викласти з належною повнотою. Тут розрив у хронології тексту буде цілком виправданим.

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ПРИКМЕТНИКІВ

Вправа 92. *Запишіть складні прикметники разом, окремо або через дефіс. Поясніть їх правопис.*

Загально/освітній, добро/зичливий, електро/силовий, м'ясо/заготівельний, тепло/обмінний, народно/господарський, мовно/стильовий, сільсько/господарський, східно/слов'янський, дерево/обробний, машино/будівний, матеріально/зацікавлений, контрольно/вимірювальний, вище/згаданий, ново/утворений, загально/державний, двадцяти/поверховий, віце/президентський, аграрно/сировинний, історико/культурний, військово/морський, воєнно/стратегічний, різко/окреслений, військово/зобов'язаний, військово/полонений, м'ясо/молочний, північно/західний, сіро/голубий, кисло/солодкий, жовто/гарячий, червоно/гарячий, темно/зелений, діаметрально/протилежний.

Вправа 93. *Перепишіть речення, підкресліть складні прикметники. Визначте спосіб їх творення і поясніть правопис.*

1. Гарас Шевченко був справедливо переконаний, що тільки загальнонародне повстання знищить кріпосний лад і принесе жадану волю трудящим. 2. За мир у світі всьому — це значить проти тих, хто в горі вселюдському прибутків жде нових. 3. Це була звичайна степова станційка — білосніжна й самотна. 4. Були хвилі, що їх гнало заввишки в триповерховий будинок. 5. Це був кремезний, широкоплечий і широколиций

чоловік. 6. Тут були темно-зелені гарбузи у яскраво-жовтих плямах, були картаті і смугасті, круглові і довгі. 7. На веселому і життєрадісному обличчі світилися живі й зовсім молоді очі. 8. Жовтогаряча ягідка глоду розкрилась, і з неї визирало блискуче вічко насіння.

Вправа 94. Утворіть складні прикметники від поданих словосполучень, поясніть їх правопис.

Темний і зелений, високе чоло, сільське господарство, правий берег, народна поезія, мовний стиль, первісна община, гарячий і жовтий, Західна Європа, Північна Америка, два поверхи, чорні брови, суспільний і політичний, військовий і морський, вище згадувати, обробляти дерево, кислий і солодкий, червоний, зелений і синій, червоний і гарячий, Кривий Ріг.

Вправа 95. Перекладіть текст українською мовою. Підкресліть складні прикметники. Поясніть їх правопис.

В интервью генеральный директор страхового общества «Сервис-резерв» объяснил специфику его работы. В частности, он сказал: «Мы практикуем три вида страхования конкретно от недобросовестных партнеров: страхование риска потери права на собственность, страхование риска обменных операций и страхование от морально-материального ущерба в путешествии. Последнее мы в основном практикуем для крупных морских рейсов.

Уже накапливается информация по недобросовестным фирмам, в том числе организующим дорогостоящие морские круизы с валютными махинациями, обманом клиентов и т. д. В дальнейшем их реквизиты и примеры недобросовестности мы будем публиковать. Аналогичная информация накапливается компьютерами по недобросовестным партнерам и в других делах, в том числе банковских. Именно поэтому мы стремимся войти в межбанковскую информационно-ведомственную сеть, создание которой необходимо крайне ускорить».

Вправа 96. Утворіть від поданих слів складні прикметники. Поясніть їх правопис. До кожного прикметника доберіть іменник. Перекладіть ці словосполучення українською мовою і зіставте утворення та правопис складних прикметників у російській та українській мовах.

Семь этажей, железная дорога, древняя Русь, высокий сорт, сочетание звуков, строительство машин, строить метро, внешняя торговля, внешняя экономика, русский и украинский, финансовый и банковский, политический и экономический, валюта и кредит, электронный и вычислительный.

Вправа 97. Замініть подані вирази сполученнями іменника та прикметника. Поясніть правопис складних прикметників.

Договір між двома сторонами; сторони, які домовляються; умова перед укладанням договору; покажчик за порядком розташування букв; торгівля окремими товарами; праця найманих робітників; сума, яка задовольняє потреби; правила на службі; білет членства; відомості, що подаються щомісячно; підпис, зроблений своєю рукою; видання, які передплачуються.

Вправа 98. *Перепишіть текст, підкресліть складні прикметники, поясніть їх правопис.*

Положення — це правовий акт, що встановлює основні правила організаційно-розпорядчої діяльності підприємств та установ, а також їх структурних підрозділів. Положення складають переважно при створенні нових підприємств або установ. Ці документи можуть бути як типовими, так і індивідуальними.

Індивідуальні положення для окремих установ, організацій, підприємств розробляються на основі типових і затверджуються їх керівниками.

Подібні правові акти розробляються висококваліфікованими спеціалістами. Цьому передує велика робота з вивчення різних аспектів діяльності підприємства або його організаційно-структурних підрозділів.

У розділах положення регламентується виробничо-господарська діяльність підприємства, подається стан його матеріально-технічного забезпечення, фінансово-функціональні зв'язки з іншими організаціями тощо.

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ПРИСЛІВНИКІВ

Вправа 99. *Запишіть прислівники разом, окремо або через дефіс. Поясніть їх правопис.*

Будь/де, хтозна/як, в/голос, до/гори, сяк/так, по/українському, по/латині, по/перше, куди/небудь, хтозна/коли, казна/коли, аби/то, так/то, куди/небудь, по/нашому, таким/чином, тим/часом, по/суті, на/жаль, раз/у/раз, день/у/день, на/зустріч, на/силу, с/краю, мимо/хіть, що/найкраще, аби/куди, ані/трохи, поки/що, що/ночі, яко/мога, як/найдовше, без/жалю, на/совість, на/гора, уві/сні, як/слід, на/двоє, у/трьох, у/середині, по/господарськи, ледве/ледве, пліч/о/пліч, як/не/як, кінець/кінцем, де/коли, поза/вчора, при/вселюдно, чим/раз, без/ліку, вряди/годи, в/основному, в/цілому.

Вправа 100. *Перепишіть речення. Визначте прислівники і поясніть їх правопис.*

1. Звір, побачивши блискуче залізне вістря, зупинився. 2. Ми торжествували — перша атака була блискуче відбита. 3. Індіянка мовчить, вороже дивиться на Дженні. 4. Холодком віяло від його карих очей, в усій постаті було щось чуже, вороже. 5. Туристи вчасно підійшли до гори. 6. Асмус підвів догори обличчя й довго дивився на небо. 7. Нестір, розходившись, погрожував у бік панської економії. 8. Пліт круто завернув убік і, вирівнявшись, ліг на рівну воду. 9. Тарас Шевченко знав і любив твори Пушкіна, він охоче читав їх напам'ять своїм друзям. 10. І долину, і криницю на пам'ять назвали москалевою.

Вправа 101. *Перепишіть текст. Підкресліть і правильно запишіть прислівники, поясніть їх правопис.*

З-поміж безлічі книг, з якими має справу історія світової літератури, по/одинокі виділяються ті, що ввібрали в себе науку віків і по/суті мають для народу значення заповітне.

До таких належить «Кобзар», книга, яку народ український поставив на першому місці серед успадкованих з минулого національних духовних скарбів.

У книзі на/скрізно струменить світлий образ Дніпра і мріє синя далеч українських степів, хоча більшість поезій написано поза межами рідного краю. На випадкових

аркушиках паперу та в захаяльних книжечках поетова рука прихапцем, покрадьки записувала рядки, що стануть дорогими для цілого народу, донесуть до нього крізь усі перепони віщі й вічні слова.

Книга формувалася поступово, рік/за/роком, формувало її саме поетове життя, і все найістотніше із цього життя увібрав у себе цей класичних розмірів томик, збірник поезій, що його у хвилину творчого осяяння було найменовано «Кобзарем».

Вправа 102. Складіть і запишіть речення із поданими прислівниками та співзвучними з ними словами. Поясніть, чим зумовлена відмінність у їх написанні.

Насторожі — на сторожі, назустріч — на зустріч, доволі — до волі, усередині — у середині, по-третє — по третє, вгору — в гору, вниз — в низ.

Вправа 103. Поділіть прислівники на три групи: 1) ті, що пишуться разом; 2) ті, що пишуться окремо; 3) ті, що пишуться через дефіс. Поясніть їх правопис.

(По)можливості, (під)гору, (як)слід, (на)жаль, (у)низу, (у)ночі, (ледве)ледве, (по)сусідськи, (таким)чином, один(в)один, (до)лиця, (до)пізна, (на)трое, (чим)дуж, (по)черзі, (по)людьському, (по)латині, (до)речі, (за)раз, (на)пролом, (від)тепер, (як)(най)краще, (на)мить, (уві)сні, (до)сьогодні, (до)діла, (ось)ось, хоч(не)хоч, десь(то), хтозна(як), (шо)дня, (за)що, (а)(ні)скільки, (мимо)хідь, (на)(сам)перед, (на)вибір, (без)черги, (по)суті.

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ПРИЙМЕННИКІВ

Вправа 104. Запишіть прийменники разом, окремо або через дефіс. Поясніть їх правопис.

В/на/слідок, в/про/довж, за/мість, на/в/коло, на/передо/дні, на/при/кінці, що/до, за/для, за/ради, на/в/проти, о/крім, по/за, по/між, по/над, по/серед, про/між, з/за, із/за, з/над, із/під, з/по/за, з/по/між, з/по/під, з/по/над, у/разі, під/кінець, під/час, що/ж/до.

Вправа 105. Складіть словосполучення за поданими конструкціями, поясніть правопис прийменників.

Без, біля, з-за, з-під, окрім, після, близько, замість	+	родовий відмінок іменника чи займенника
Всупереч, назустріч, наперекір, напереріз, навздогін	+	давальний відмінок іменника чи займенника
Перед, під, поза	+	орудний відмінок іменника чи займенника
Крізь, про, через	+	знахідний відмінок іменника чи займенника
При, на, по	+	місцевий відмінок іменника чи займенника

Вправа 106. Правильно запишіть прийменники у поданих словосполученнях. Поясніть їх правопис.

За/для нас, з/по/між усіх, по/між людьми, на/чолі/ з Іваненком, на/зустріч щастю, на/зустріч/ з братом, на/передо/дні свята, у/напряму/ до площі, із/за рогу вулиці, з/під

материні опіки, вдивлятися в/далечінь, дивитися в/гору, зібратися в/гори, повторювати в/третє, заглянути в/третє вікно, прийшли у/двох, жили у/двох кімнатах, уві/сні, покотився з/гори зеленої, по/над деревами, по/під хмари, з/по/над гір, з/над вершин.

Вправа 107. *Перекладіть прийменникові словосполучення з російської мови на українську. Поясніть особливості використання прийменників в обох мовах.*

Прийти по делу. По собственной воле. В рассрочку. Не по силам. По закону. Приняться за работу. По указанию. По всем правилам. По последней моде. Принять во внимание. Работать по схеме. Послать по почте. В адрес. Поступать в университет. Читать на украинском языке. Войти в аудиторию. В столе. По причине. По заказу.

Вправа 108. *Перепишіть текст. Правильно запишіть прийменники і поясніть їх правопис.*

З/по/між різних видів наказів значну групу становлять накази по кадрах (про прийняття на роботу, переведення, звільнення тощо).

Оформлення таких документів має свої особливості. Констатуючої частини такі документи нерідко не мають, о/крім того, ухвальна частина завжди поділена за пунктами. Наприклад, спочатку йдуть пункти про прийняття на роботу (призначення на посаду), потім — про переведення, звільнення, а на/при/кінці документа — про надання відпусток, направлення у відраження. Накази про заохочення і стягнення, як правило, оформляються окремо.

Усе це полегшує використання наказів для різного роду довідок.

З особливою увагою необхідно підходити до складання тексту наказів що/до кадрових питань, пам'ятаючи, що його чіткість і правильність допоможе уникнути порушень права на працю.

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ СПОЛУЧНИКІВ

Вправа 109. *Запишіть сполучники разом, окремо чи через дефіс. Поясніть їх правопис.*

А/ніж, за/те, мов/би, як/би, як/що, про/те, або/ж, адже/ж, а/як/же, коли/б, коли/б/то, отже/ж, що/б, наче/б/то, ото/ж/то, тим/то, тільки/но, тому/то, з/тим/що/б, дарма/що, для/того/що/б, після/того/як, при/цьому, та/й, так/що, тим/часом/як, у/міру/того/як, через/те/що.

Вправа 110. *Перепишіть речення, розкрийте дужки, напишіть правильно сполучники. Поясніть їх правопис.*

1. То(ж) при тобі, мій друже давній, вірний, пройшло життя дитячеє моє. 2. Хоч сьогодні нічого складного там не відбувалося, про(те) Гонтар не міг спокійно піти додому, не оглянувши ще раз усі куточки своєї ділянки. 3. З долини, не(наче) з дна, почало підніматись, напливати село, навпіл поділене рікою. 4. Коли(б) ти, нічко, швидше минала! 5. Дарма(що) відгуку вітер не має, а шум на хвилиночку погляд чарує. 6. Коли(б) кожним радісним літом виростала травинкою я, то на луці палаючим цвітом написала б Вкраїні ім'я.

Вправа 111. Вставте замість крапок пропущені сполучники. Поясніть їх вживання та правопис.

Консорціум — це тимчасові союзи незалежних господарських фірм ... організацій, ... виникають з метою скоординованої підприємницької діяльності. У практиці сільськогосподарських зв'язків консорціуми найчастіше створюються для успішного ведення боротьби за отримання замовлень ... для їх спільного використання. Фірми ... організації однієї ... кількох країн об'єднуються в міжнародні консорціуми, ... підвищити свою конкурентоспроможність. Консорціум несе солідарну відповідальність перед замовником, ... кожний член його несе майнову відповідальність у межах 8–10% частки в замовленні. В умовах НТР консорціуми виникають переважно в нових галузях ... на стику різних галузей, ... передбачається не тільки об'єднання капіталів, ... проведення спільних наукових досліджень.

Вправа 112. Перепишіть словосполучення і розкрийте дужки. Поясніть правопис сполучників.

Його шанують (за)те, що ніколи не підводить; вона втомилася, (за)те зробила справу; (як)би там не було, а ми це зробили; (як)би не гомін, то я б зосередився; він написав матері (про)те, що незабаром приїде; шлях дуже тяжкий, (про)те правильний; (шо)б подарувати їй на день народження, (шо)б вона зраділа; я (те)ж був дуже щасливий; він повторював одне і (те)ж.

Вправа 113. Перекладіть текст українською мовою. Підкресліть сполучники, поясніть їх відмінність від подібних словосполучень.

Ноу-хау (дословно «знаю как») — это научно-технические, коммерческие, организационные знания, владение которыми обеспечивает определенные преимущества предприятию, лицу, их получившему. При этом ноу-хау не патентуется, поэтому в договорах по ноу-хау имеется пункт о сохранении конфиденциальности передаваемых сведений, то есть в случае его нарушения владелец ноу-хау получает возмещение убытков. Ноу-хау определенного производительного процесса является собственностью той или иной фирмы и может быть предметом купли-продажи. Если ноу-хау приобретено фирмой с надлежащим творческим потенциалом, оно значительно облегчает и удешевляет налаживание производства. Что бы ни говорили, а ноу-хау — это большой шаг вперед в деятельности предприятия. Ведь новые технологии и знания всегда направлены на то, как бы получше наладить производство и обеспечить участие специалистов в контроле за производственным процессом.

Вправа 114. Перепишіть текст. Правильно запишіть сполучники, поясніть їх правопис.

Для міжнародної торгівлі характерна множинність цін, оскільки один і той самий товар може продаватися за різними цінами залежно не тільки від місця і часу його продажу, а/й від взаємовідносин між продавцем і покупцем. Ціни можуть розрізнятися також і залежно від умов комерційної операції, характеру ринку та джерел цінової інформації.

Для кожного конкретного ринку характерна своя ціна, яка/й може бути названа ринковою. Як/що ринок дефіцитний і попит на ньому на певний товар перевищує пропозицію, то він носить назву ринку продавця, ад/же ціни тут встановлює продавець. І, навпаки, як/що на ринку пропозиція перевищує попит, то говорять про ринок покупця,

який і диктує відповідну ціну продавцеві.

Так, великі світові виробники товару мають реальну можливість встановлювати монопольно великі ціни на свої товари, через/те/що самі створюють вигідний для них вид ринку.

ПРАВОПИС ЧАСТОК

Вправа 115. *Запишіть слова разом, окремо чи через дефіс. Поясніть написання часток з іншими частинами мови.*

Аби/хто, де/який, чи/мало, що/найкраще, як/раз, ані/трохи, будь/що, все/таки, де/з/чим, що/до, що/ж/до, будь/з/ким, хто/зна/в/якому, казна/як, де/небудь, все/ж, будь/де, де/б/то/не/було, звідки/небудь, що/то/за, чий/небудь, хіба/що, от/таки, або/що, не/мов/би/то, ні/би, ато/ж, а/як/же, а/вже/ж, тако/ж.

Вправа 116. *Перепишіть речення і вставте пропущені букви. Підкресліть частки, сформулюйте правила вживання часток **не**, **ні** та поясніть їх правопис.*

1. Я була малою горда, — щоб (н...)плакати, я сміялась. 2. (Н...), я чую наше гасло! Ось воно все голосніше. 3. Чоло (н...)вінчали лавровії віти, тернів (н...)скрашали (н...)золото, (н...)квіти. 4. (Н...), (н...), мій друже, спи спокійно, я (н...)скажу (н...)кому слів таємних. 5. (Н...), сестро моя рідна! — говорить. — Так я уже звівся, що а(н...) гніваться, а(н...) жалкувати (н...) на кого (н...) маю!

Вправа 117. *Перепишіть текст. Поясніть правопис виділених слів з частками.*

Автобіографія — це життєпис якоїсь особи, складений нею самою. Автобіографічний характер мають *будь-які* спогади, мемуари, щоденники.

Автобіографія типового формуляра *не має* і складається довільно. *Все ж* практика виробила певні вимоги *щодо* оформлення цього особистого офіційного документа. Пишуть його, як правило, від руки на чистому аркуші паперу або на спеціальному бланку перед вступом на роботу, навчання до вузу та у *декотрих* інших випадках. Форма викладу — розповідна (від першої особи). Усі відомості подаються у хронологічному порядку і з таким розрахунком, *щоб* можна було скласти уявлення про життєвий шлях, ділову кваліфікацію і суспільно-політичну діяльність певної людини.

Вправа 118. *Перекладіть текст українською мовою і розкрийте дужки, правильно запишіть частку **не** зі словами. Поясніть її правопис.*

Первый на Западной Украине институт менеджмента, созданный (не)давно при Львовском университете имени Ивана Франко, начал свою работу.

Стать слушателем нового учебного заведения (не)просто. Для этого (не)обходимо уже иметь экономическое, юридическое или техническое высшее образование, владеть одним или (не)сколькими иностранными языками, отработать по специальности (не)менее трех лет. Но самое жесткое условие — это платность обучения. Впрочем, затраты эти выпускники смогут окупить во время стажировок, которые будут проходить в фирмах Европы, США и Канады.

В формировании программ института менеджмента их авторы ориентировались

(не)тільки на отечественні розробки, но і на опыт роботи аналогічних західних шкіл бізнеса. Видимо, поэтому так (не)привычно для нас звучит звання, которое будет присваиваться випускникам інститута: «обладатель степени магістра деловой администрации».

ВЖИВАННЯ ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ

Вправа 119. Розкрийте дужки і вставте велику або малу літеру. Поясніть вживання великої літери.

(г)енеральний (с)екретар ООН, (п)резидент України, (г)олова (в)ерховної (р)ади України, (п)рем'єр-(м)іністр Канади, (м)іністерство (о)світи і науки України, (з)ахідна Україна, (к)раїни (з)аходу, (б)ульвар Тараса Шевченка, (м)айдан (н)езалежності, (ш)евченкові поезії, (ш)евченківські поезії, (ш)евченківська премія, (н)обелівська премія, (н)аціональний (б)анк України, (д)ень (н)езалежності України, (р)іздво, (а)ндріївська (ц)ерква, (в)олодимирський (с)обор, (к)ієво-(п)ечерська (л)авра, (ц)ентральна (н)аукова (б)ібліотека АН України ім. В. Вернадського, (є)вропейське (е)кономічне (с)півтовариство, (м)іжнародний (в)алютний (ф)онд, (н)аціональна (о)пера України, (з)акарпаття, (о)дещина, (д)онбас, (п)арламент, (с)енат, (к)онституційний (с)уд України, (о)рден (в)ітчизняної (в)ійни, (е)зопівська (м)ова, (б)іблія, (б)ожа (м)атір, (е)поха (в)ідродження, (у)країнська (д)ержава; (д)октор (е)кономічних (н)аук,

Вправа 120. Перепишіть речення. Розкрийте дужки і вставте велику чи малу літеру, поясніть її вживання.

1. Гей, нові (к)олумби й (м)агеллани, напнемо вітрила наших мрій! 2. Не всі стародавні (г)реки були (а)фродітами, (г)еркулесами, (а)поллонами, але в них був ідеал краси, і вони бачили її в різних проявах, увічнювали її. 3. Пошли, доле, гнів, і ненависть, і гордість оборонцям і визволителям нашої (б)атьківщини! 4. Наші предки, (с)тародавні (с)лов'яни, подібно до (а)нглосаксів, ділили рік на дві частини: зиму і літо або на зимове і літнє сонцестояння — (к)оляду і (к)упала. 5. Бароко — художній стиль у мистецтві, (б)атьківщиною якого є (і)талія. Головна особливість цього стилю — вигадливість, підкреслена урочистість, переважання декоративного над практично-корисним. Назва терміна «(б)ароко» походить від (п)ортугальського «перола барокка», що перекладається як «перлина вигадливої форми». Кращі будівлі цього стилю: (в)ерсальський (п)алац поблизу (п)арижа, (з)имовий (п)алац у (с)анкт-(п)етербурзі, (а)ндріївська (ц)ерква, (м)аріїнський (п)алац, (б)рама (з)аборовського у Києві. 6. Так, (ж)овтоводська битва мала для українців таке ж значення, як колись для русичів битва (к)уликовська.

Вправа 121. Запишіть назви відомих в Україні. Поясніть вживання великої та малої літер, а також лапок.

- а) вищих навчальних закладів, бібліотек, архівів, спортивних споруд;
- б) церков, пам'яток історії й архітектури, пам'ятників;
- в) музеїв, театрів, філармоній, видавництва;
- г) готелів, ресторанів, кафе, магазинів, туристичних агентств, курортів і санаторіїв;

д) банків;

Вправа 122. *Перекладіть з російської на українську мову подані звороти ділового стилю. Використовуючи їх, складіть лист-привітання Вашим колегам чи партнерам.*

Хотим поздравить Вас...

Примите мои искренние поздравления по поводу...

Поздравляем Вас с большим успехом...

Искренне поздравляю Вас с избранием на пост...

Поздравляем Вас с приятным событием — ...

От имени руководства поздравляем Вас с юбилеем и надеемся, что Вы будете работать у нас еще много лет.

ГРАФІЧНІ СКОРОЧЕННЯ

Вправа 123. *Запишіть у колонку подані найпоширеніші загальноприйняті графічні скорочення слів у сучасній українській мові. Здійсніть повний запис поданих слів.*

м, мм, см, г, р., н.е., до н.е., півд.-зах., пор., півн.-сх., ім., і т.д., і т.ін., напр., тов., гр.

Вправа 124. *Запишіть свою адресу, адресу вашого вищого навчального закладу, використовуючи загальноприйняті графічні скорочення.*

Вправа 125. *Запишіть графічні скорочення до поданих нижче слів. Якими словниками ви можете скористатися для перевірки запису найпоширеніших загальноприйнятих скорочень?*

Професор, доцент, доктор економічних наук, сторінка, том, аркуш, збірник, частина, сторіччя, область, район, роки, завідувач, начальник, дивись, примірник, екземпляр, штука, поточний рахунок, тисячі, вулиця, година, місце печатки, акціонерний, сільськогосподарський.

Вправа 126. *Перепишіть тексти. Прокоментуйте вживання графічних скорочень.*

АСКАНІЯ-НОВА (до 1841 — Чаплі)

Селище, Херсонська обл., Чаплинський р-н, за 21 км від зал. ст. Каланчак. 4,5 тис. мешк.

Заповідник «Асканія-Нова». В 1828 німецький герцог Агальт-Кетенський заснував хутір, названий на честь мастку в Німеччині — Асканією-Новою... В 1874 закладено зоопарк, в 1887 — ботанічний сад. Нині державний заповідник на схилі Великого Чапельського поду. Містить акліматизаційний зоопарк, ботанічний парк, заповідний цілинний степ (єдина ділянка такого степу в Європі). 1984 — включений до міжнародної мережі біосферних заповідників. 33 тис. га. Щорічно його відвідує бл. 200 тис. осіб.

Вправа 127. *З газетного матеріалу виписіть текст реклами. Які графічні скорочення в ньому використано? Поясніть їх.*

ОСНОВНІ ПРАВИЛА ПЕРЕНОСУ

Вправа 128. *Перепишіть текст і позначте рискою у словах усі можливі переноси.*

Навчання — ось що зараз потрібне молодій людині. Навчатись треба завжди. До кінця життя не лише вчили, а й учились усі найвидатніші вчені. Потрібно пам'ятати, що найсприятливіший вік для навчання — молодість. Саме в молодості, в дитинстві, в отрочстві, в юності розум людини найбільш сприйнятливий. Сприйнятливий до вивчення мов (що вкрай важливо), до математики, взагалі до засвоєння знань і розвитку естетичного, що стоїть поряд із розвитком моральним і почати його стимулює.

Умійте не витратити часу на дрібнички, на «відпочинок», що іноді втомлює більш, ніж найважча робота, не заповнюйте свій світлий розум каламутним потоком бездумної і безцільної «інформації». Бережіть себе для навчання, для набуття знань та навичок, які лише в молодості ви зможете засвоїти легко й швидко.

Вправа 129. *Випишіть слова у три колонки: 1) ті, які не можна переносити (аваль); 2) ті, при переносі яких можна залишати дві перші букви (ін-новація); 3) ті, при переносі яких можна залишати три перші букви (оде-ський). Якщо у слові можливі два варіанти переносу, записуйте його в різні колонки (рі-зний, різ-ний).*

Держава, пільги, юнацький, бухгалтерія, якість, нам'яти, сигнальний, денний, безіменний, розорати, надісланий, мною, поглиблений, курс, отож, наскрізний, відбутися, постійний, уцент, підвищення, розв'язує, якийсь, дозволити, розклад, сенсаційний, бур'ян, гудзик, зв'язаний, майно, гайок, гайка, зайшов, майор, синька, життя, оса, щоб, мовби, тобто, щасливий, навропростець, оазис, підзвітний, альбатрос, об'єктив, тестувати, крамниця, відтворення, наслідувати, позбавити, наступати, яничар, інструмент, інфраструктура.

Вправа 130. *Перепишіть слова і позначте рискою всі можливі переноси у поданих словах. Які є застереження до основного правила переносу частин слова?*

Ходжу, підприємство, юнацький, Альохін, прослужити, нежданий, відзначений, сходження, підземний, вібрування, саджанці, синька, покладати, зів'ялий, відновлений, аеропорт, аграрний, менеджмент, відшкодування, зустріч, проблемний, брутто, авіація, розірваний, навчений, шохвилини, виробництво, навстіж, їжджу, застелити, маркетинг, призвати, раджусь, відробити, підживлення, кукурудза, підзеленити, зруйнований, піджак, подзьобаний, надзвичайний, іони, іонний, надто, анітрохи, заощаджений, зекономлений, представництво, аудиторія, транспортний, застосування, Дніпро, вдосвіта, словник, щоправда, таксаційний.

Вправа 131. *Поясніть, чому подані переноси частин слів неправильні?*

Пром-чати, поз-начити, нас-тупати, ро-зпечатувати, перес-микувати, зас-тупитися, нас-крізний, неп-риборканий, пос-кладовий, прос-трочений, вит-рати, перек-ладач, нев-ладний, е-кономіка.

Вправа 132. *Перепишіть слова і виправте, де це потрібно, помилки у переносі слів.*

Термос-тійкість, складот-ворчий, тех-обслуговування, далекос-хідний, чугуноп-лавильний, вузько-професійний, земле-трус, поліе-тиленовий, лісос-плав, півх-виліни, До-нбас.

ПРАВОПИС СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Вправа 133. Запишіть наведені слова, поставте на місці крапок (де потрібно) м'який знак або апостроф. Поясніть правопис слів.

Ал...янс, ател...є, п...єдестал, інтерв...ю, прем...єра, міл...ярд, ін...єкція, б...юджет, об...єктивний, к...ювет, Барб...юс, кар...єра, миш...як, Рив...єра, біл...ярд, компан...йон, комп...ютер, н...юанс, к...юрі, дос...є, порт...єра, вар...єте, фаміл...ярний, кон...юнктура, п...єса, інтер...єр, В...єтнам, куп...юра.

Вправа 134. Запишіть значення поданих слів, користуючись словником іношомовних слів. Поясніть їх правопис. З виділеними словами складіть речення.

Дистриб'ютор, колье, порт'єра, вольєра, ін'єкція, рантиє, віньєтка, суб'єкт, кастан'єти, ар'єгард.

Вправа 135. Запишіть слова українською мовою. Поясніть їх правопис. З виділеними словами складіть речення.

Ассистент, аккредитив, *касса*, аннотация, асортимент, *інновація*, *барокко*, аттестация, преса, миссия, комерсант, *комісія*, *емісія*, тонна, ефект, нетто, бруто, колектив, територія, інтелект, диференціація, дискусія, *опонент*, інкасатор, Брюссель, *імміграція*, мадонна, Калькутта, голландський, финн, група, апарат, вілла, мільярдєр, конгрес, Миссисипі, ренесанс, ілюмінатор, інтелігенція.

Вправа 136. Запишіть слова українською мовою. Поясніть написання літер *и* та *і*. Утворіть від поданих слів похідні. Поясніть значення виділених слів, складіть з ними речення.

Дизайн, *акциз*, амортизаційний, аукціон, базис, трикотаж, інфінітив, *лизинг*, графік, косинус, габарит, гербициди, *депозит*, дискета, *дефіцит*, ідентифікаційний, диспетчер, гіперінфляція, кредитний, джинси, карантин, інцидент, діапазон, *динаміка*, лабиринт, кондиціонер, максимум, контингент, плюралізм, периферійний, консорціум, карниз, синтез, дизель, *муниципальний*, пансион, миксер, ліквідність, експозиція, дилєр, інвентаризація, гуманізм, дезінтеграція, сертифікат, рефрижератор, маркетинг, легітимний, консорціум, номінал, радіатор, лінолеум, *консалтинг*, тираж, аудитор, пріоритет.

Вправа 137. Випишіть слова іношомовного походження з поданого тексту і поясніть їх правопис.

Лізинг — довготермінова оренда машин, обладнання, споруд виробничого призначення. Лізинг є способом фінансування інвестицій і активізації збуту, що базується на збереженні прав власності на товар за орендодавцем. При лізингових операціях орендодавець купує машини, обладнання, транспортні засоби, виробничі споруди, ЕОМ, інші основні фонди і передає їх за угодою орендареві для використання з виробничою метою, зберігаючи при цьому право власності на них до кінця угоди. Лізинг є специфічною формою фінансування капітальних вкладень, альтернативною традиційному банківському кредитуванню і використанню для придбання основних фондів власних фінансових ресурсів. Він дає змогу підприємствам та організаціям

отримати необхідні виробничі фонди без значних одноразових витрат, а також уникнути витрат, пов'язаних з моральним старінням засобів виробництва.

Вправа 138. Розкрийте дужки, запишіть правильно слова, поясніть їх правопис. Визначте походження й значення поданих слів, користуючись «Словником інішомовних слів».

Не(т, тт)о, д(и, і)лер, субс(и, і)дія, емі(с, сс)ія, серт(и, і)фікат, рец(и, і)пієнт, рейт(и, і)нг, бру(т, тт)о, д(и, і)віденд, па(с, сс)ив, ліз(и, і)нг, клір(и, і)нг, м(і, и)грація, консорц(і, и)ум, інка(с, сс)атор, ауқц(і, и)он, ауд(и, і)тор.

Вправа 139. Перекладіть текст українською мовою. Поясніть правопис слів інішомовного походження. Визначте їх роль у тексті.

МАРКЕТИНГ

Рыночная концепция управления всем комплексом производственно-бытовой и торговой деятельности предприятий, фирм, корпораций, состоящая в выявлении и превращении покупательной способности потребителя в реальный спрос на товар или услуги, а также с доведением данного товара или данной услуги до конечного потребителя. Маркетинг представляет собой систему организации деятельности фирмы, направленную на получение намеченной прибыли или достижение других целей.

Необходимость в маркетинге возникает всегда в процессе развития производства и рынка, особенно на этапе, характеризующемся высоким уровнем предложения товаров. Маркетинг включает организационно-технический, экономический, социальный и другие аспекты.

Вправа 140. Перепишіть слова і вставте, де потрібно, пропущені букви або апостроф чи м'який знак. Поясніть правопис слів.

Р...шел...є, Ц...ц...рон, Т...ц...ан, Фе...рбах, Барб...юс, Н...ютон, Мол...єр, Рос...іні, Рус...о, Монтеск...є, Лавуаз...є, Верг...лій, Гал...лей, Д...дро, К...пл...нг, Паган...ні, Хем...нгуей, Шексп...р, Ш...л...єр, Бокач...о.

Вправа 141. Перепишіть речення. Підкресліть запозичені слова і поясніть правопис літер **и** та **і**.

1. Внутрішні фактори охоплюють індивідуальні і професійні здібності людей, які стають на шлях підприємницької та комерційної діяльності. 2. Уряд країни проводить активну політику, яка спрямована на підтримку і розвиток кооперації, що існує нині між великими фірмами і малими підприємствами. 3. Комерційні та підприємницькі структури зацікавлені у факторингових та лізингових угодах, оскільки завжди відчують гостру нестачу готівки. 4. Лізинг — це метод зростання ефективності економіки, який дає можливість вижити і великим і дрібним підприємствам, що потрапляють у скрутне фінансове становище і не можуть робити великі капіталовкладення. 5. Інсайдер — це особа, яка володіє конфіденційною діловою інформацією завдяки своєму службовому становищу, і саме тому вона не може укласти контракти і консультувати третіх осіб.

Вправа 142. Прочитайте і запишіть інішомовні власні назви. Поясніть у них правопис літер **и**, **і**, **є**, **є**.

Китай, Вашингтон, Греція, Венеція, Іспанія, Ібсен, Палестина, Атлантика, Фауст, Шоу, Париж, Рига, Рим, Голсуорсі, Лавуазьє, О'Генрі, Гюго, Гете, Рив'єра, Монтеск'є, Мюнхен, Готьє, Мольєр, Ньютон, Данте, Гойя, Есхіл, Еквадор, Флобер, Лютер, Гаага, Горн, Франція, Шиллер, Фейєрбах, Віардо, Оссіан, Ніл, Дідро, Анрі, Флорида, Корсика, В'єтнам, Кельн, Дельфі, Вавилон, Мюллер, Рафаель, Буало, Россіні, Рюген.

Вправа 143. *Перепишіть текст, підкресліть слова іношомовного походження, поясніть їх правопис. З'ясуйте значення виділених слів.*

Зовнішні відносини в економічному житті кожної країни відіграють неабияку роль.

Основними принципами торговельної політики будь-якої держави повинні бути:

- 1) міжнародний поділ праці замість *автаркії*;
- 2) конкуренція у світовому масштабі замість зведення торгових бар'єрів;
- 3) вирівнювання інтересів замість *конфронтації*.

Дотримання цих принципів забезпечить значне розширення економічного та виробничого співробітництва між країнами. Чимало держав проводять також ліберальну політику зовнішньої торгівлі, зменшуючи мито та знімаючи певні обмеження зовнішньої торгівлі.

Інтеграція у світову економіку — складний процес, який вимагає взаємного пристосування країн не лише в економічній, а й в інших сферах (суспільній, культурній, науковій тощо).

Вправа 144. *Перепишіть текст, визначте стиль та основні реквізити документа. Знайдіть слова іношомовного походження, поясніть правопис голосних у них.*

Заступникові директора
Інституту української мови
Гальченку О. М.

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА

23.02.99

м. Київ

Згідно з розпорядженням Міністерства освіти і науки України лексикографічним відділом підготовлені матеріали до нового «Українсько-російського словника економічних термінів».

Інформаційно-обчислювальний центр Інституту у зв'язку з великою кількістю фактичного та ілюстративного матеріалу перевантажений. Для якісного укладання і видання словника виникла необхідність залучення інших комп'ютерних центрів для машинної обробки матеріалів. Цю роботу ефективно виконає обчислювальний відділ Інституту кібернетики Академії наук України.

Прошу узгодити це питання з Інститутом кібернетики.

Завідувач відділу (підпис)

О.С. Михальченко

Вправа 145. *Запишіть слова іношомовного походження, вставте літери **и** чи **і**, поясніть їх правопис.*

С...мптом, ф...нанси, економ...ка, такт...чний, д...пломант, рекомендац...йн...й, ...дент...чн...й, ор...г...нал, екв...валент, кред...т, гр...ф, ...нформат...ка, експер...мент, теор...я, б...знесмен, д...ференц...йн...й, аналог...я, гарант...я, вар...ант, ...м...грац...я, еп...лог, ...люстрац...я, л...м...тувати, ф...ксувати, асоц...ац...я, акред...тац...я, маркет...нг, д...лер, л...з...нг, маг...стр, ауд...т, арб...траж,

стат...ст...ка, естет...ка, еск...з, ст...ль, ф...рма, педагог...ка, юр...ст, ф...л...ал, с...стема, пер...од...ка, м...н...стр, к...ловат, кл...н...ка.

ВІДМІНЮВАННЯ СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ ПРАВОПИС ПРИЗВИЩ

Вправа 146. *Перепишіть речення, розкрийте дужки. У прізвищах вставте потрібну літеру, поясніть її правопис.*

1. Загальновідома близькість Шевченка до російських письменників-демократів. Він був закоханий у поезію Пушк(і, и)на, Л(е, є)рмонова і схилився перед Щ(е, є)др(і, и)ним, Гоголем і революційно-демократичною інтелігенцією того часу — Ч(е, є)рниш(е, є)вським, Добролюбовим, Н(е, є)красовим. 2. Навіть за часів чорної реакції не можна було погасити полум'я правди, що палало в трудах С(е, є)ч(е, є)нова, Павлова, М(е, є)нд(е, є)л(е, є)єва, Т(і, и)м(і, и)ряз(е, є)ва. 3. Чи вартий той людського слова, хто відкидає, як сміття, діла Веласкеса й С(е, є)рова, Матейка й Р(е, є)піна життя? 4. Поет (О. Пушкін) з усією силою зненавидів не тільки Аракч(е, є)єва, а й аракч(е, є)євщину, як одне з найбридкіших явищ в історії людства. 5. Всім відомий такий тонкий і глибокий співець природи, як Пр(і, и)швін.

Вправа 147. *Запишіть прізвища та імена студентів вашої групи за алфавітом.*

Вправа 148. *Запишіть подані слова іншомовного походження у родовому відмінку, визначте їх рід, поясніть правопис.*

Блок, кафе, радіо, арсенал, ательє, автомобіль, фізика, журі, феєрверк, бізнес, банк, пальто, какаду, сума, колектив, реєстрація, індустрія, досьє, сальдо, бюро, метал, клієнт, брутто, економіка, вексель, турне, транзит, таксі, система, режим, штраф, кіно, фільм, баланс, варіація, інновація, кашне, цистерна, тріумф, пілот, кольє, радіус, пріоритет, гімн, поні, ідеал, кіоск, клініка, парі, гіпербола, адміністратор, візаві, спирт, шифр, диплом, брокер, маркетинг, попурі.

Вправа 149. *Складіть речення з наведеними словами іншомовного походження. Поясніть правопис та правила відмінювання поданих слів.*

Радіо, досьє, брутто, ноу-хау, рента, вексель, трест, бюро, інтерв'ю, пальто.

Вправа 150. *Запишіть подані слова іншомовного походження у чотири колонки: 1) слова, що відмінюються як іменники I відміни; 2) слова, що відмінюються як іменники II відміни; 3) слова, що відмінюються як іменники III відміни; 4) незмінювані іменники. Поясніть відмінювання і правопис слів.*

Капсула, меню, блок, пальто, арсенал, аукціон, валюта, метро, бюджет, ваучер, попурі, євровалюта, аудит, кіно, ательє, банк, чек, ярмарок, бра, парі, кенгуру, біржа, конкурент, дотація, магістраль, каса, журі, депозит, турне, конгломерат, колібрі, інсайдер, таксі, гриф, бюро, лізинг, президія, жалюзі, стаж, пасивність, кредит, інтелігентність, автомобіль, рагу, манто, конферансьє, економність.

ПРАВОПИС ІМЕННИКІВ

Перша відміна

Вправа 151. *Перепишіть речення. Розкрийте дужки. Поставте іменники I відміни у потрібній формі. Поясніть їх написання.*

Сьогодні українська «тіньова» економіка не просто домінує, а жорстоко протистоїть (держава) і поки що це протистояння виграє.

За кількістю споживаного газу та (енергія) всіх видів Україна займає почесне місце в першій (п'ятірка) високорозвинених (країна), однак за обсягами внутрішнього валового продукту на (душа) населення Україна лише у хвості першої (сотня) країн.

Так, «тіньова» економіка не просто погана або кризова — вона вбивча для (Україна). Облишимо це соромливе слово «тінь». Це економіка масової безконтрольності та (крадіжка). І вона не може бути просто наслідком чіхось недоопрацювань або (помилка), така «економіка» на рівні (держава) може існувати десять років лише тоді, коли вона вигідна досить великому колу дуже могутніх (особа) з бізнесу, держaparату, депутатського корпусу та (структура). І добровільно вони цю (економіка) нікому не дозволять змінити. Вона перелякала всіх західних інвесторів, що дозволяє практично безкоштовно приватизувати прибуткові українські підприємства під усілякі сертифікати, зобов'язання та інше паперове лушпиння, після чого розоряти їх, спрямовуючи прибуток в офшори.

Вправа 152. *Перепишіть текст. Вставте пропущені літери. Підкресліть іменники I відміни, визначте їх відмінок.*

Добре відомо, як часто вживав Гоголь у своїх творах українські прислів'я, приказки, жарти, побутові дрібниц... тощо. Візьмемо хоча б для прикладу «Вечори на хуторі біля Диканьк...», де вжито 220 українізмів, з яких 208 можна знайти у словниках української мов...

А коли твори Микол... Гоголя уперше були видані українською мов...? Виявляється, що це було ще у 1864-1865 роках. Про це свідчить дарунок Івана Франка, який він надіслав на виставк... творів Гоголя, яку влаштували на честь півстоліття від смерті письменника. Іван Франко, шанувальник літератур..., знавець творів Гоголя, запозятий книголюб, надіслав на виставк... зі своєї бібліотек... дарунок із рідкісних видань Микол... Васильовича, які були видані в Галичин... українською мов... протягом ХІХ століття. Окрас... Франкової жертв... були «Вечори на хуторі біля Диканьк...», видані Михайлом Поремб... в двох ошатних томах у Львові. Була тут і книжк... в паперових обкладинк... зеленого кольору з вишуканою віньетк... з обох сторін — «Тарас Бульба», який вже наприкінці ХІХ ст. був бібліографічним раритетом через малий тираж, м'які палітурки, а найголовніше — завдяки українській мов..., нехай і невнормованій граматично на той час.

Вправа 153. *Перепишіть текст. Розкрийте дужки, поставте іменники в кличній формі. Поясніть правопис відмінкових закінчень.*

1. (Україна)! Ти для мене диво! 2. Рідко, (нея), згадую про тебе. 3. Ой, біжи, (досада), не вертай до хати. 4. (Поезія), сонце моє оранжеве! 5. Чого це ви, (баба), з людьми не поїхали? 6. Ой, (пташина) жовтобока, не клади гнізда високо... 7. І зяк мій оніміє, висохне, лукавий, як забуду пом'янути тебе, (наша слава). 8. Радуйся, (нива)

неполитая! Радуйся, (земля) не повитая квітчастим злаком! Розвернися ж на всі боки, (нива-десятина)! 9. До тебе, (люба річенька), ще вернеться весна. 10. (Земля), моя всеплодющая мати...

Вправа 154. Запишіть подані імена у кличній формі. Поясніть різницю у вживанні варіантів цих імен у різних стилях мови.

Дарія, Дарина, Одарка, Наталія, Наталка, Христина, Христя, Анжела, Анжеліка, Анастасія, Настя, Єлизавета, Ірина, Іванна, Євгенія, Оксана, Ксенія, Любов, Ліна; Олександра, Леся; Марія, Мар'яна, Маріанна, Соломія.

Друга відміна

Вправа 155. Перепишіть речення. У виділених словах поясніть написання закінчень *-а/-я, -у/-ю*. Вкажіть випадки, коли можливі варіанти закінчень.

1. Брокер — це посередник при укладанні угод між продавцями і покупцями цінних паперів, товарів, валют та інших цінностей на фондових і товарних біржах, валютних, страхових та фрахтових ринках. 2. Валютування — це зазначення, визначення конкретного терміну чи дати, відколи починається нарахування відсотків на дебетові або кредитові суми. 3. Ваучер — це документ, який підтверджує оплату товарів і послуг, видачу кредиту, отримання грошей тощо. Ваучером називають також приватизаційний чек. 4. Маркетинг — це одна із систем управління господарською діяльністю, що орієнтується на врахування вимог ринку та активний вплив на попит з метою розширення збуту товарів. 5. Менеджер — це найманий професійний керівник підприємства; спеціаліст у сфері керування виробництвом. 6. Менеджмент — це сукупність сучасних засобів, методів, форм управління виробництвом і збутом продукції з метою підвищення їхньої ефективності і збільшення прибутку. 7. Позичковий процент — це плата, що її одержує кредитор від позичальника за користування наданими йому грошми. 8. Авізо — це письмове офіційне повідомлення банку клієнтові про здійснення певної операції на його рахунку. 9. Бухгалтерія — це відділ установи чи підприємства, який здійснює документальний господарський облік коштів, звітність, контроль за дотриманням фінансової і кошторисної дисципліни тощо. Бухгалтер — це фахівець з бухгалтерії. 10. Інкасувати — означає отримати в банку гроші готівкою за векселем, чеком тощо. 11. Чек — грошовий документ установленної форми, що містить беззаперечну вказівку власника поточного рахунку (чекодавця) банкові сплатити зазначену суму конкретній особі чи пред'явникові чека. 12. Документ — це письмовий акт, що посвідчує факт, який має юридичне значення або підтверджує право на будь-що, наприклад, на заповіт, договір, диплом про освіту.

Вправа 156. Перепишіть речення. В іменниках II відміни замість крапок вставте потрібні відмінкові закінчення, поясніть їх правопис. Знайдіть іменники в родовому відмінку. Зверніть увагу на їх написання.

1. Потенціал ринк... — це абсолютний або відносний обсяг товар..., який може бути закуплений або споживаний тим чи іншим сегмент... ринк... за певний період час....
2. Реклама — це пропаганда споживчих властивостей товар..., послуги з метою стимулювання його продаж..., яка містить вибірккову інформацію про товар.
3. Рекламодавець — це замовник реклами, який намагається привернути увагу покупц...

4. Внутрішній ринок — це сфера товарного обмін..., обмежена державними кордон... країни. 5. Світовий ринок — це сфера стійких товарно-грошових відносин між країнами, що пов'язані між собою участю в міжнародному поділ... праці. 6. Ринок покупц... — це ситуація на ринк..., коли пропозиція товар... та послуг перевищує попит. 7. Ринок продавц... — це ситуація на ринк..., коли попит на товар... значно перевищує їх пропозиції. 8. Сегмент ринк... — це сукупність споживач..., які однаково реагують на один і той же набір товар... 9. Сегментація ринк... — це його поділ на окремі частини (сегменти) за будь-якою ознакою. 10. Товарорух — це процес доставки товар... від виробник... у місця його споживанн... або продаж... 11. Торгівля — це процес купівлі (продаж...) товар... шляхом виробленн... двосторонньої угоди між продавц... і покупц... 12. Торгова презентація — це описуванн... товар..., його позитивних якостей, зазначенн... цін на нього, демонстрація товар... тощо.

Вправа 157. *Перепишіть речення. Замість крапок поставте, де потрібно, у родовому відмінку закінчення -а, -я, а де потрібно — -у, -ю. Поясніть їх правопис.*

1. Апостроф — наймолодший правописний знак нашого письма, а назва цього знак... взята з давньої грецької мови. 2. Устим був кріпаком магнат... на Поділлі. 3. Гасають побіля Курен... й інші вітри й вітерці, шукають, у яку б то їм веселу дірочку свиснути.... 4. Чого тільки немає у Даниловому лантусі: тут і ніж, і ложка, і шматок дрот..., і казанок.... 5. Пам'ятаю, як одного весняного ранк... я йшов через скверик, поспішаючи на роботу. 6. І не було такого птах... в нашій смузі, котрого б Копиленко не знав на рід і на масть та про якого б не міг докладно розповісти, про його норів та умови життя. 7. Ну, а третє слово — «Миля» — буря крові, пісня рвійна і така, як пах любистк..., і така, як мрійка, мрійна. 8. У долині, край ліс..., висить синя імла. 9. Гарячою зеленою барвою горить на сонці ячмінь, широко стелиться килим ясно-зеленого вівс.... 10. Межи зеленими килимами біліє гречка, наче хто розіслав великі шматки полотн... білити на сонці. 11. І над усім тим розкинулось погідне блакитне небо, лунає в повітрі весела пісня жайворонк.... 12. У житі синіли волошки та сокирки, білів зіркастий ромен, червоніла квітка польового мак.... 13. Ялинка затремтіла від низ... до верхечк..., наче злякалася несподіваного лих..., і кілька зелених глиць упало на сніг. 14. Василько мало не плакав з жал.... 15. Він не міг бачити того пеньк..., того місц..., де за хвилину пред тим стояла його ялинка, і почав нагортати сніг... на пеньок. 16. Незабаром з-під сніг... не стало видно пеньк....

Вправа 158. *Перепишіть текст. Іменники II відміни, подані у дужках, поставте у потрібній відмінковій формі.*

ПЕРШИЙ В УКРАЇНІ ПАМ'ЯТНИК (Тарас Шевченко)

Сто років тому, на (початок) 1899 (рік) в Україні вперше було увічнено у (мармур) пам'ять Великого (Кобзар). Сталася ця подія в (Харків). Прогресивна громадськість Слобожанщини давно плекала мрію про (спорудження, пам'ятник, Тарас Шевченко), але, за (свідчення) сучасників, у тодішній Росії категорично заборонялось навіть збирання коштів на пам'ятник, а про офіційний дозвіл на увічнення його (пам'ять) не могло бути й мови.

Батько української поетеси, Олексій Кирилович Алчевський, промисловець, банкір, меценат, мріяв про те, щоб власними силами й коштами де-небудь на вулиці чи в (садок) у (Харків) поставити пам'ятник (Тарас Шевченко). Наприкінці 1898 (рік) його

дружина вирушила до (Петербург) й замовила там у відомого (скульптор) Беклемішева мармуровий бюст (Тарас Григорович Шевченко), який було доставлено у (Харків) і на (початок) 1899 (рік) встановлено на території садиби Алчевських.

Оскільки офіційного (дозвіл) не було, цей пам'ятник дістав назву «нелегальний», однак бюст простояв у садибі три (рік). Проте через відсутність офіційного (дозвіл) на проект (пам'ятник) Алчевський вимушений був оформити на ім'я своєї дружини нотаріально завірену дарчу з умовою, що вона передасть садок з (монумент) у вічне міське володіння. А невдовзі, у 1901 (рік), через ділові непорозуміння з (граф) Вітте сталася справжня трагедія — Алчевський покінчив життя (самогубство). Садибу довелося віддати за борги (кредитор), і (власником) (бюст) стає купець Шабельський, який не захотів бачити його на своїй землі. Родина Алчевських потай від нового (хазяїн) зняла пам'ятник з (постамент), сховала у себе в (дім) й упродовж 30 (рік) зберігала його як дорогоцінний скарб. У 1932 (рік) онук Алчевського, викладач Харківського юридичного (інститут), передав багатотраждальний бюст до (фонд) Шевченківської картинної галереї, який зберігався там протягом Великої Вітчизняної війни, а після перемоги його передали до Державного (музей, Тарас Шевченко) в (Київ), де він експонується й нині.

Вправа 159. *Перепишіть текст. Замість крапок вставте потрібні відмінкові закінчення іменників II відміни, визначте їх відміну і групу, поясніть правопис.*

14 січн... православна церква відзначає день святих... Петр... Могили, митрополит... Київського. Його постать вражає рідкісною цілісністю, гармонійним поєднанн... вольової вдачі, рис реального політик... (з необхідним вмінн... маневрувати!) та високою ідеалістичною мрією: в умовах нещадної міжрелігійної ворожнечі католик..., уніат... та православних втілити в житт... нетлінне вчення Христ... про любов до ближнього.

Шлях майбутнього митрополи... не був усипаний трояндами. Син господар... Молдавії та воєводи Валах... Симеоновича Могили й угорської князівни Маргарети мав аристократичне походженн..., проте з дитинств... він навчився розраховувати не так на впливових родич..., як на себе.

Вражає швидкість його просуванн... по церковній ієрархії: у 30 рок... — архімандрит ушавленого Києво-Печерського монастир..., в 34 рок... і до смерті в 50 — православний митрополит Київський. Він розумів, що треба протистояти духовній експансії із заход... — але як? Силою зброї? Ні! Силою слов..., силою знанн..., всього гуманітарного знанн..., силою освіти і культури, отже, — силою правої віри. Це був, за словами єпископ... Гаєвського, не просто український патріот, а велетень-патріот, що запліднив українську культуру на цілі вік... вперед.

І в юності, під час навчанн... давньої мови та богослов'... у Львов..., а потім — у Європі, і тим більше під час священного служінн... П. Могила розумів необхідність прилученн... православних до здобутк... європейської культури. «Нам потрібно вчитися, щоб Русь нашу не називали глупою», — ось ясна й зрозуміла всім формула великого просвітник..., що не втратила своєї злободенності і через триста рок... .

Третя відміна

Вправа 160. *Перепишіть речення. Вставте пропущені букви. Виділені іменники*

запишіть у дужках у називному відмінку, поясніть фонетичні зміни в іменниках.

1. Айва в стародавні часи в Греції і Римі вважалася символом кохання та *родюч...сті* і була присвячена Афродиті (Венері). 2. Шляхів до мовної *досконал...сті* безліч. 3. Але всі вони починаються з любові до рідної мови, з бажання майстерно володіти нею, з відчуття власної *відповідальн...сті* за рідну мову. 4. Тактовний колега, товариш чи знайомий не стане привселюдно переказувати вам плітку, яку він шойно про вас почув, а свої сумніви й підозри щодо *вірогід...сті* почутого висловить обережно, у формі непрямих запитань і обов'язково наодинці. 5. Вони не тільки заробляли щоденно собі на хліб насущний, а ще виконували велику місію — піднімалися до вищих вершин творчої *діяльн...сті* народу, несли його пісенно-музичні скарби від села до села, від міста до міста, від покоління до покоління. 6. Задивившись на ці дива, і серце затривожиться, защемить від *рад...сті* і болю. 7. Безмісячної ночі там можна бачити світлу туманну смугу, зіткану з незліченної *кільк...сті* зір. 8. Людина вибудувала з минулого в прийдешнє золотий міст, яким спішать у серця посланці *людян...сті* і любові — викупані у пелюстках квіту і в пробудженнях росяного ранку слова. 9. І саме слово мати велике у своїй *висок...сті*, *людинолюбн...сті*, у красі. 10. Перше слово, з якого розпочинається наше пізнання краси світу, його *сонячн...сті*.

Вправа 161. *Перепишіть речення. Допишіть в іменниках III відміни потрібні відмінкові закінчення. Дайте до них у дужках російські відповідники. Визначте різницю у їх написанні.*

1. Золотими віхолами відшуміла осінь, білими хуртовинами вітровіє зима, зеленою *повін...* розмивається весна-красна, а там, дивись, уже й літо на порозі. 2. Над степом промайнув легенькою *тін...* незрячий сон. 3. Він ще з більшою *завзятіст...* та енергією насадив. 4. Горобець весело цвірінчав, наче прокричав своє переможне «ура», і гайнув із *здобич...* геть. 5. Тактовна людина, починаючи розмову, завжди спробує з'ясувати, чи цікавить співрозмовника те, що ми збираємось йому розповісти, чи не буде йому нудно (а може прикро), чи має він час і настрої вас вислухати, чи не вразимо ми його своєю *розповід...* 6. Слово, оповите любов'ю, вигранене *вічніст...*, заходить у серце і настроює струни ніжності. 7. Дивиться мудрими очима вічність і промовляє до нас зелен-травою, яблуневою весною, червоним осіннім зойком-кленом і *ніжніст...* слова. 8. І в кожній людині стоїть вона початком життєвого шляху, початком доброти і совісті, єдиною *сповід...* і покликом до діянь на щастя людини.

Вправа 162. *Перепишіть текст. Знайдіть у ньому іменники III відміни, визначте їх відмінок, поясніть правопис. Запишіть у дужках форми родового та орудного відмінків однини цих іменників, зверніть увагу на правопис відмінкових закінчень.*

Першою українознавчою працею російського вченого-історика була книга Олександра Черткова «Пелазго-фракийские племена, населявшие Италию», що вийшла друком у 1853 році у Москві. Її автор — дивовижна людина, справжній російський дворянин, для якого честь і совість були над усе. Він з тих руських дворян, що викупили з неволі молодого Тараса Шевченка та вустами благородного Рилєєва проголосили право українського народу на незалежність. У його книзі — наша гордість, і слава, і біль минулих літ. На думку Страбона й Діонісія Гелікарнаського, пише Чертков, ім'я «пелазги» (у перекладі з давньогрецької — лелеки, журавлі, лебеді) дане за те, що люди, яких так називали, «масово й згуртовано долали великі відстані, змінюючи місце свого

проживання».

Справді пелазги — об'єднання давньоукраїнських племен — за часів трипільської культури «масово й згуртовано» переселялися з прадавньої України (Оріани), з-над Росі, Дніпра, Десни, Сожу, Прип'яті на «нові землі», а саме, за описом Страбона: у Францію, Малу Азію, Італію, Грецію, Палестину, Македонію, острови Крит, Сицилія та всі острови Егейського моря тощо.

Вправа 163. *Перекладіть текст українською мовою. Підкресліть у ньому іменники III відміни. Поясніть їх правопис.*

1. Научная школа является «одним из наивысших спонтанных гуманитарных феноменов человечества», уровня сформированности научной культуры. 2. Это самопроизвольно возникающий в благоприятных условиях, самонастраивающийся институт, создание и деятельность которого связаны с появлением научного лидера. 3. Выделяют несколько типов ученых: энциклопедисты (читатели), исследователи, философы и администраторы. Если администратору присущи высокая нравственность, честность, образованность, душевные благородство, понимание законов научного творчества и отсутствие зависти к успехам коллег, то он может многое сделать для становления зарождающейся в недрах руководимого им учреждения научной школы. 4. Часто основателем научной школы становится ученый-исследователь, ученый-лидер, обладающий экстравертированным типом мышления, интеллигентностью, умеющий подбирать молодых сотрудников, воспитывать их. 5. Забота о хлебе насущном не должна истощать ум и силы ученого, как это происходит сегодня в Украине. Вспомним высказывание Рональда Рейгана о том, что американское государство не потому тратит много денег на науку, что оно богато, а оно богато благодаря тому, что не жалеет денег на науку, на перспективность.

Вправа 164. *Перепишіть речення. Замість крапок поставте слово «мати» у відповідному відмінку. Поясніть правопис цього іменника.*

1. А жіночки лихо дзвонять, ... глузують, що москалі вертаються та в неї ночують. 2. Батько, ... — чужі люде, тяжко з ними жити! 3. Якби саме, ще б нічого, а то й стара ..., що привела на світ божий, мусить почивати. 4. Кличе ... вечеряти, а донька не чує; де жартує з москаликом, там і заночує. 5. Там ... добрую мою ще молодую у могилу нужда та праця положила. 6. Щоб Бога ти не осудила і ... не прокляла. 7. Пішов я з ... просити. 8. «Не плач, ..., не розплітай мої довгі коси».

Четверта відміна

Вправа 165. *Перепишіть речення. Знайдіть іменники IV відміни, визначте їх відмінок. Поясніть правопис.*

1. «Ні, паночку, — Ягня йому мовляє, — водиці я не сколотив». 2. Ой літа, літа орел сизий, а за ним орлята: гуля Максим, гуля батько, а за ним хлоп'ята. 3. Серед океану слів є дуже багато власних назв — звичайних імен. 4. У ті часи немовля могли назвати Жданом, Баженом, — якщо на нього чекали в сім'ї, Нежданом — коли його не ждали, Любимом і Милюком — коли воно було любе. 5. Як же все-таки утворилися наші імена? 6. Ягнят нікуди тікати. 7. Не вертайся, дитя моє, з далекого краю. 8. А дитя осталося, плаче бідне. 9. Рано-вранці новобранці виходили за село; а за ними, молодими, і дівча

одне пішло. 10. Це ім'я (Л. Костенко) вивищується як прапор нашої поезії.

Вправа 166. *Перепишіть речення. Закінчіть їх, користуючись словником. Іменник «ім'я» поставте у відповідній формі. Поясніть правопис відмінкових закінчень цього іменника.*

1. Літературознавчий термін «шевченків вік», тобто 47 років життя, пов'язаний з (ім'я) Т. Г. Шевченка. Він означає...

2. Термін «сади́зм» побудований на основі (ім'я) французького письменника XVIII століття, який у своїх романах описав збочення, що викликають біль. Він означає...

3. Політичний термін «макіавелі́зм» походить від (ім'я) політичного діяча флорентійської республіки Н. Макіавеллі. Він означає...

4. Економічний термін «мейлоризм» пов'язаний з (ім'я) американського інженера Мейлора. Він означає...

5. Вираз «авгіеві стайні» походить від (ім'я) міфологічного володаря, котрий мав багато худоби, стійла якої не вичищалися 30 років. Його використовують, коли хочуть сказати, що...

6. Вираз «езопова мова» пов'язаний з (ім'я) відомого байкаря Езопа. Його використовують, коли хочуть сказати, що...

7. Вираз «скринька Пандори» походить від (ім'я) дружини брата Прометея, що була нібито причиною всіх лих на землі. Його використовують, коли хочуть сказати, що...

8. В основі терміна «гомеричний сміх» лежить (ім'я) давньогрецького поета Гомера, автора «Іліади» та «Одіссеї». Його використовують, коли хочуть сказати, що...

Вправа 167. *Перепишіть текст. Допишіть закінчення іменників. Поясніть їх правопис, визначте відміну.*

За 2000 років християнства до лик... святих було причислено — після їхньої смерті — тисячі й тисячі людей праведного життя, тих, хто постраждав за віру. Для українц... одним з таких найбільш шанованих святих є, безумовно, Микола Чудотворець. Святий Микола — історична особа з Малої Азії, діяч Вселенської церкв... III—IV століть. Житіє Миколи розповідає, що його святість проявилась одразу після народженн... — немовлятк... прийняло святе таїнство хрещення у купел... стоячи. Разом з іншими християн... Микола пережив гоніння імператора Діоклетіана, попав до тюрм..., підтримував єдиновірц... За час... Костянтина Великого став архієпископ... міста Міри, що в Малій Азії, де поширював християнство, викорінював забобони та ересь, захищав бідних. Прославився він своєю безкорисливіст..., добротою, жалісливою любов'... до страждених людей, а ще — чудесними зілєнн... Відомо також, що 325 року він брав участь в історичному Першому Вселенському соборі, на який з'їхалися єпископ... зі всього тогочасного християнського світу.

Шанування Святого Миколи у нас почалося ще до хрещення Київської Русі. Відомо, що у 882 року в Києві вже була церкв... св. Миколи, а після хрещєнн..., в XI столітт..., тут з'явився й перший монастир на його честь. З того часу й дотепер українці моляться йому як покровител... селян..., а також мореплавател..., а також дітей. Один з кількох днів його пам'яті (19 грудня) відзначається перед Новим роком. Святий Микола став якби національним Дід... Мороз... — Чудотворц...

Вправа 168. *Перепишіть речення. Поставте іменник IV відміни ім'я у відповідному відмінку.*

1. У сучасній мові (ім'я) легендарного Орфея називають чудового співця. 2. Тарас — (ім'я) грецьке, яке в перекладі на українську мову означає «бунтар». 3. Давньогрецьке (ім'я) Лариса пов'язано з племенем пелазгів, що жили колись на території України. 4. Слово «термін» походить від (ім'я) римського божества меж та кордонів, яке виступало проти розбрату й суперечок. 5. Зараз сфінксом називають загадкову людину, а колись це слово було (ім'я) страховиська, яке, за грецькою міфологією, вбивало подорожніх, що не могли відгадати його загадки. 6. Оріон — це назва сузір'я, а колись це було (ім'я) беотійського велетня-красеня, мисливця. 7. Нарцисом, або Наркісом, ми називаємо зараз самозакохану людину, а у греків був міфологічний герой з таким (ім'я), який був закоханий у своє відображення. 8. Назва фірми «Янус» пов'язана з (ім'я) одного з найдавніших римських богів, який спочатку був богом світла і сонця. 9. Звичне для нас слово «геній» було колись (ім'я) творчого духу всесвіту, а також опікунського духу людства та індивідів.

Правопис іменників, що мають тільки форму множини

Вправа 169. *Перепишіть речення, розкрийте дужки, поставте іменники в потрібній формі. Знайдіть іменники, які вживаються тільки в множині. Поясніть правопис виділених іменників.*

1. Згідно з римськими легендами, аборигенами називали окремих народ, який жив на (Аппеніни). 2. Лежала ще півсонна й зітхала до неба теплими грудьми, і теє зітхання злітало вгору легенькою білястою парою. 3. Загупало в (двері) прикладом... 4. А за нею, за Дніпром, над борами, і далеко за Десною стоять хмари внизу, над самими борами, неначе високі й важкі чорні в гребні (Альпи). 5. Вийшов на перон, озираюся: людей сила-силенна. 6. Маленьке тільки пригорнув до грудей. 7. Тому дерева здавалися незнайомими, і до них чомусь хотілося привітатися чемно й смиренно, як вітаються із людьми. 8. Здається, щойно вийшов він з батьківського дому, спинився за ворітьми й задивився в своє майбутнє, на порозі якого стоїть.

Вправа 170. *Перепишіть речення. Знайдіть іменники, які вживаються тільки в множині. У дужках запишіть їх у формі родового відмінка, поясніть правопис.*

1. Щоб жити — ні в кого права не питають, щоб жити — я всі кайдани розірву. 2. Марную день на пошуки незримої суті в сутінках понять. 3. Було нас у сім'ї четверо, старші ходили по наймах, а я при батьках перебував. 4. «Гуси-лебеді летять» — відомий твір М. Стельмаха. 5. Вітер гуляє в Рудих горах. Дзвенить суха весна, гуде зелений дуб на згір'ях, і облизане коріння сміється до сонця. 6. Цей звід — це дерево: при ньому не гомін слав свій шлях, немовби спогад і знайому веселість на устах. 7. Не гнівайтесь на мене, діти. 8. Берег моря, або за морською термінологією «пляж», — штука дуже складна. Складається вона з голих людей, недопалків, битого скла, недоїдків, шматків газетного паперу, морських ракушок і брудного піску.

Вправа 171. *Перепишіть речення. Іменники, подані у дужках, поставте у відповідному відмінку. Визначте відміну іменників, поясніть їх правопис.*

Якщо ми заглянемо в (античність), то виявимо там таку ж (турбота) про (мова). (Греки) у цьому немає рівних. У них існувало щось на (зразок) поетичних (лабораторії), й ми могли б ознайомитися з ними детальніше, якби їхня (література) дійшла до нас

повністю збережена. Іноді ми побачили б на (сотні) і тисячі (приклад) те, що тепер нам вдається роздивитись ніби в приглушеному (світлі) стертих (написи), а саме: що протягом багатьох (покоління) (існування) Грецької (культура) греки невтомно розробляли одну й ту саму (тема), той самий (мотив), ті ж (образи), (метафори), навіть ті самі (звороти) в пошуках нових (поєднання, слова), нової поетичної (фраза), нових (відтінки). Іноді єдиним (результат) такої праці (покоління) виявлявся вірш, що його потім якийсь майстер включав у свою поетичну (скарбниця) й робив його безсмертним.

Вправа 172. *Перекладіть речення українською мовою. Випишіть окремо іменники I, II, III та IV відмін. Поясніть їх правопис.*

1. Книги собирают жемчужины человеческой мысли и передают их потомству. Мы превратимся в горсть праха, но книги, словно памятники из железа и камня, сохраняются навек. 2. Кто читает что-нибудь, уже гораздо выше того, кто ничего не читает. 3. Чтение — вот лучшее учение. 4. Книга — это общество. Хорошая книга, как хорошее общество, просвещает и облагораживает чувства и нравы. 5. Человека можно узнать по книгам, которые он читает. 6. Плохие книги могут так же испортить нас, как и дурные товарищи. 7. Беседовать с писателями других веков — почти то же, что путешествовать. 8. Читая авторов, которые хорошо пишут, привыкают хорошо говорить. 9. Книга — это духовное завещание одного поколения другому, совет умирающего старца юноше, начинающему жить, приказ, передаваемый часовым, отправляющимся на отдых, часовому, заступающему его место. 10. Книга хороша, если автор говорит все, что должно, только то, что должно, и так, как должно.

ПРАВОПИС ПРИКМЕТНИКІВ

Вправа 173. *Перепишіть текст. Розкрийте дужки, поставте прикметники у потрібному відмінку. Поясніть їх правопис. З'ясуйте написання виділених слів.*

З давніх-давен люди розпізнавали властивості міді. Багато тисячоліть тому на зміну (крем'яна) сокирі прийшла мідна. Адже мідь м'якша за кремій, її можна кувати, зробити з неї зброю та (господарча) знаряддя, тонші й різноманітніші, ніж кам'яні. Широко використовували її в (античний) світі. Міфи розповідають, що бог-коваль Гефест викував Ахіллесові мідний щит.

Найчастіше мідь зустрічається у сполуках із сіркою, киснем, із залізом та вуглецем. Про одну з таких сполук, що складається з міді, (вуглекислий) газу та води, а саме про малахіт, складено численні легенди.

Мідь — прекрасний провідник електрики. Куди не поїдеш, куди не підеш, буде то околиця столиці чи безкрайній степ, далекий від (гомінливі) міст, — скрізь, як неодмінна деталь (сучасний) пейзажу, тягнуться нескінченні дроти. Разом з іншими металами несе свою (трудова) вахту мідь. Без неї ми не мислимо (сучасне) радіо, телебачення, телефон.

Вправа 174. *Перепишіть текст, розкрийте дужки, допишіть прикметникові закінчення, поясніть їх правопис. Визначте морфологічні ознаки та синтаксичну роль прикметників.*

До цих пір учені вважали, що Сахара була дном моря. Це підтверджували й шари (кам'яні...) солі, які не раз знаходили під пісками (знаменит...) (африканськ...) пустелі. Але ось проблему вирішили розв'язати (алжирськ...) вчені із Центру (географічн...) та (етнографічн...) досліджень. (Численн...) розкопки, (глибинн...) буріння й (найсучасніш...) апаратура принесли неждану відповідь: ні, у (глибок...) давнину Сахара була не (морськ...) дном, а джунглями. Замість піску її покривали родючі ґрунти. Але багато тисячоліть тому з невідомої причини на ліс почали наступати (піщан...) маси, які до епохи перших (єгипетськ...) фараонів одержали повну перемогу. А звідки ж тоді сіль? І її зразки підлягали аналізу. Вони показали, що ця сіль — відкладення (окрем...) озер, а не моря. Так був переможений колись (багатющ...) край.

Вправа 175. *Запишіть текст, підкресліть прикметники, визначте їх розряди за значенням (якісні, відносні, присвійні), поясніть особливості відмінювання та правопису цих прикметників.*

ПІДГОТОВКА ДО ВИСТУПУ

Вище ми вже говорили про те, що одним з найважливіших умінь, яким людина повинна оволодіти, є вміння поставити себе на місце іншого. Якщо ви навчитесь уявляти, які погляди, почуття чи бажання мала б інша особа у вашій ситуації, і відповідно до цього пристосовуватимете свою поведінку, то вирішувати будь-які питання вам буде набагато легше, ніж людям (а їх більшість), які не вміють цього робити. Такі люди в стосунках зі своїм оточенням постійно наражаються на конфлікти саме через те, що на все дивляться зі своєї власної точки зору. Вони навіть не можуть собі уявити, що інші також мають свої погляди, почуття й бажання, які можуть бути відмінними від інших.

Під час підготовки до обговорення подумайте над цим і спробуйте поставити себе на місце іншого. Що його цікавить, чого він побоюється? Чого бажає? Якщо обговорювана пропозиція корисна для вас, подумайте про те, що з того матиме друга сторона, що може схилити її до підтримання вашої пропозиції і втілення її в життя. Знайдіть аргументи, які б могли переконати інших у тому, що здійснення пропонованого вами принесе користь і їй.

Вправа 176. *Запишіть слова, додайте закінчення називного відмінка однини чоловічого роду. Розподіліть прикметники за групами (твердою і м'якою), поясніть їх правопис та особливості відмінювання. З прикметниками м'якої групи складіть речення.*

Всесвітн..., обідн..., ножов..., щаслив..., пекуч..., освітн..., торішн..., ніяков..., нов..., дешев..., прямокутн..., дружн..., блідолиц..., потужн..., дрібн..., могутн..., легк..., заробітн..., колишн..., художн..., справедлив..., економічн..., фінансов..., комерційн..., цінн..., стародавн..., слов'янськ..., квітуч..., етнографічн..., стрімк..., банківськ..., бібліографічн..., казков..., обов'язков..., малоцікав..., недобр..., державн..., гнучк..., підприємницьк..., господарч....

Вправа 177. *Перепишіть текст, знайдіть прикметники, поясніть правопис їх відмінкових закінчень. Прокоментуйте написання виділених слів.*

Коли зібрати воедино всі відомості про діяльність Івана Мазепи в культурницькій сфері, то вражають, навіть приголомшують *масштаби*, *обсяг*, *багатоаспектність* і, особливо, *вартісність* цієї діяльності.

Широка освіченість і знання близько десяти мов, ерудиція українського гетьмана поєднувалася з його різнобічною обдарованістю. Він був творчою особистістю. Поет, музикант (грав на бандурі, співав), естет — цінував високе *мистецтво* і розумівся на ньому. Майстер епістолярного жанру, Мазепа навіть у своїх універсалах іноді вдавався до літературних *пасажів*, зовсім незвичних для таких офіційних, державних документів. Його промова, розумна, змістовна розмова, висловлювання втілювалися в елегантну, яскраву, образну, емоційну форму.

Своїм опікуванням письменства, науки, мистецтва й церкви, будівництвом і реставрацією храмів, *дорогоцінними* дарами гетьман Іван Мазепа зажив великої слави. У численних *панегіриках*, віршах, поемах і драмах його оспівували як «найбільшого українського лицаря», що прагнув вивести Україну в європейський світ.

Вправа 178. *Перепишіть текст, замість крапок вставте пропущені букви, випишіть сполучення іменників з прикметниками, визначте в прикметниках суфікси, за допомогою яких вони утворені, поясніть їх правопис. Випишіть слова з пропущеними літерами, поясніть їх правопис.*

П...ріод...чний закон, відкритий Д. І. Менделєєвим, не лише ознам...нував нову епоху в розвитку хім...чної науки, він став фундам...нтальним законом, що й тепер визначає найголовніші напрями її розвитку. Таблиця Менделєєва сама по собі є ілюстрацією досягнень г...ніальної наукової логіки, наслідків напруж...ної роботи людс...кого мозку, виявом його здатності до інтуїтивного п...р...дбачення. Часто можна почути, що вчений уві сні побачив свою майбутню п...ріод...чну таблицю. Прокинувшись уранці 17 лютого 1869 року — історичний для світової науки день, — він до вечора написав свою таблицю. Цілком можливо, що все так і було. Але це не було в...падковим прозрінням. Відкриття п...ріод...чного закону є наслідком гігантс...кої роботи г...ніального вченого, мозок якого в напруж...ний час працював і уві сні.

Вправа 179. *Прочитайте прислів'я, поясніть їх зміст. Визначте прикметники, що перейшли в іменники, поясніть, як змінилися їх лексичні значення.*

1. Учений іде, а неук слідом спотикається. 2. Дурному свого розуму не вставиш. 3. Лінивий двічі ходить, а скупий двічі платить. 4. Мудрий не все каже, що знає, а дурний не все знає, що каже. 5. Ліпше своє мале, ніж чуже велике. 6. Ученому — світ, а невченому — ніч. 7. Ситий голодного не розуміє.

Вправа 180. *Перепишіть текст. Розкрийте дужки, поставте подані в дужках прикметники у потрібній формі. Поясніть їх правопис та зв'язок з іменником.*

З давніх-давен у (родинний) житті українців рушник відіграє (першорядний) (традиційно-ритуальний) та (мистецько-декоративний) роль. Як (ужитковий) річ він завжди був під рукою — тож від слова «рука» й пішла назва рушник. За кількістю рушників якоюсь мірою визначався рівень (побутовий) культури народу. Рушники побутові були менше і бідніше декоровані, виткані з (грубий) полотна, словом, були (скромний) і менше вибагливі, але не позбавлені (мистецький) вартості.

Як ритуальну реліквію рушник використовували майже в усіх (традиційний) обрядах. (Пишний) родини і хрестини, (гучний) заручини й весілля, (сумний або радісний) проводи в дорогу та (гостинний) зустріч бажаних гостей — без рушника ніде не обходилося.

Вправа 181. *Перепишіть текст. Випишіть прикметники, утворіть від них усі можливі форми ступенів порівняння.*

Мова постійно змінюється. У ній з'являються нові слова й мовні звороти, а старі відживають своє і зникають.

Деякі нові слова швидко стають модними і дуже поширюються. Але не всі так звані модні слова гарні й відповідають духові рідної мови. Спочатку ці слова надають мові більшої виразності, однак потім, поширюючись, перетворюються на банальність. Тому, вживаючи ці слова, треба бути дуже обережними.

Те саме можна сказати і про прислів'я та афоризми. Якщо їх доречно вживати, вони збагачують мову, роблять її яскравою, барвистою, цікавою. В деяких прислів'ях та афоризмах криється велика мудрість. Епікет говорив: «У людини два вуха і один язик, щоб слухати удвічі більше, ніж говорити». Але якщо зловживати прислів'ями та афоризмами, вони зрештою швидко набридають і роблять мову нудною й одноманітною.

ПРАВОПИС ТА ВІДМІНЮВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ

Вправа 182. *Перепишіть текст, записуючи числівники словами. Поясніть їх правопис.*

Українці США ведуть активне культурно-духовне життя. Діаспора організувала вивчення української мови у 110 школах (оскільки рідну мову знає лише 120 тисяч чоловік із загальної чисельності українців Америки), при 40 вузах діють постійні курси українознавства, у 10 університетах є українські кафедри. У різних галузях науки і культури працює приблизно 300 професорів-українців за походженням. При бібліотеці Конгресу США відкрито відділення української літератури на 70 тисяч томів. На території США діє більше 10 українських музеїв. Систематично виходять у світ україномовні періодичні видання. У цілому в США протягом 1896-1984 рр. видавалося близько 230 українських газет і журналів, без врахування церковних бюлетенів і календарів.

Вправа 183. *Запишіть числівники словами, узгоджуючи їх з іменниками. Визначте розряд числівників за значенням та поясніть їх правопис.*

За 7 замками, 11 посвідчень, 0,5 гектара, 60 комп'ютерів, 4 фірмами, 7 ранку, 3 студентів, 16 кілограмів, 150 кілометр, 8 акціями, 349 мандатів, 25 поверх, 3 вікон, 24 поверхами, 1999 рік, 70 роками, 635 гривнями, 25 банк, 1/6 ділянки.

Вправа 184. *Перепишіть текст, запишіть числівники словами, поставте їх у правильній відмінковій формі.*

КАВОВЕ ДЕРЕВО

В Америці, Азії, Африці, Австралії та на численних островах Океанії сотні й тисячі квадратних кілометрів займають дивовижні мальовничі плантації кавового дерева. Більше 80 країн світу вирощують його.

Невисоке деревце (3-5 м заввишки) з родини маренових, родом із тропічної Африки, знайшло другу батьківщину в Бразилії, яка є найбільшим постачальником плодів цієї рослини в усьому світі. Вже не один десяток років близько 75 % бразильського експорту

становить зерно кави. Майже 6 частина орної землі цієї країни та чверть вартості всієї її сільськогосподарської продукції припадає на цю культуру. Від її врожаю та збуту залежить вся економіка країни.

У Персії кавове дерево почали вирощувати з 875 р. н.е., в Константинополі — з середини XVI ст. А до Європи його завезли у XVI ст.

Цікаво, що в наш час за кількістю вживаної кави, що припадає на кожного мешканця, перше місце займає Швеція, потім США, Фінляндія, Данія. Щорічна потреба у каві, наприклад, у США дорівнює 1 млн т. У Скандинавських країнах на одну людину на рік припадає до 12 кг кави, а у Франції — 5,5 кг.

Вправа 185. *Перепишіть текст, записуючи числівники словами. Розкрийте дужки, на місці крапок поставте, де потрібно, пропущені букви.*

Національний банк України 28 грудня 2000 року в...ів у обіг пам'ятну монету «На межі тисячоліт...ь» номінал...ною вартіст...ю 5 грив...н..., пр...свяч...ну п...р...ходу з другого у трет... тисячоліт...я, з яким народи планети пов'язуєт... свої сподіван...я на мир, порозумін...я, злагоду та добробут. Монету відкарбовано з в...кор...стан...ям сучасних т...хнологій виготовл...н...я бім...талевих монет: зовнішн... кіл...це м...л...хіор, внутрішня вставка — нордік. Монета з такої комбінації м...талів карбу...т...ся в Україні (в)перше. Якіст... виготовл...н...я зв...чайна, діаметр — 28,0 мм, вага — 9,5 г. Т...раж — 50 000 штук.

На л...ц...овому боці (аверсі) монети зображ...но утвор...ний тр...ома півколами р...л...єфний (три)пелюстковий орнам...нт, що с...мволізує (три)єдніст... м...нулого с...огоден...я та майбутн...ого. У центрі — (Д, д)ержавний (Г, г)ерб України. По колу розміщ...но написи: Україна, 5, грив...н..., 2000 та логотип (М, м)онетного двору (Н, н)аціонального (Б, б)анку України.

На зворотному боці (реверсі) монети зображ...но ст...лізова...у фігуру сіяча, який сіє зерна розумного, доброго, вічного для тих, хто жит...ме в наступному тисячоліт...і. По колу — напис «На межі тисячоліт...ь». Художник і скульптор — Роман Чайковс...кий.

● *Визначте розряд числівників за значенням і поясніть їх правопис. Провідмініайте числівники 28, 50 000, 9, 5.*

Вправа 186. *Перепишіть текст, запишіть числівники словами. На місці крапок поставте пропущені букви.*

СИМВОЛІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЧИСЕЛ У МІФАХ

Нам пр...таман...е ...прийнят...я числа як знака кіл...кості, а числ...н...я — оп...рації кіл...кіс...ної. Проте в архаїчних традиціях числа могли використовувати в с...туаціях, яким надавалося сакральне, «космізуюче» значен...я, і числа ставали образом світу. В міфопоетичній свідомості число — показник не кіл...кості, а якості пр...дмета.

У міфах усі числа від 1 до 4 с...мволічні. Дослідн...ки в...ажають, що од...ниця означалась не стільк... перший ел...мент ряду в сучасному розумін...і, скільк... цілісніст..., єдніст... Це — центр перет...ну Світової Горизонталі і Світової Вертикалі, який не має прот...лежної оп...озиції.

Число 2 л...жит... в основі парних прот...лежностей, за допомогою яких у давнину описували світ. Це символ прот...ставл...н...я й водночас символ відповідності

пр...т...лежних членів.

Найбільш цікаве з погляду с...мант...ки й «живучості» у фол...клорних джерелах число 3: 3 сфери Всесвіту, божествен...а Трійця, 3 завдан...я, або загадки. Крім ц...ого, воно мод...лює верт...кал...ну структуру світу: верхн... царство (небо) — сер...дин...е (земля) — нижн... (підземний світ).

Число 4 є образом ід...ально стійкої структури, відб...ваюч... чотиричлен...у гор...зонтал...ну модел... світу: 4 сторони світу, 4 пори року тощо. Із суми чисел 3 і 4 вин...кає магічне число 7, яке характ...р...зує загальну ідею Всесвіту, кількіст... днів, тиж...ня. Цікаво, що, за даними біофіз...ки, макс...мальний обсяг «мит...євого» ус...ного запам'ятовуван...я — 7 знаків.

Число 12 вин...кає із множ...н...я 3 на 4 і має значен...я «багато»: 12 місяців року, 12 знаків зодіаку, 12, як щас...ливому числу, прот...стоїть 13 — нещас...ливе число. Цікаво, що інші числа відповідають значен...ю «дуже багато», «багато», але їх с...мволічніст... досить низ...ка.

ПРАВОПИС ТА ВІДМІНЮВАННЯ ЗАЙМЕННИКІВ

Вправа 187. *Запишіть прислів'я, знайдіть займенники, визначте їх розряд за значенням, рід число та відмінок. Поясніть правопис займенників та їх роль у прислів'ях.*

1. Все добре пам'ятай, а зла уникай. 2. Хто чисте сумління має, спокійно спати лягає. 3. Шануй сам себе, шануватимуть і люди тебе. 4. Яке дерево, такий клин, який батько, такий син. 5. Хто полю годить, тому жито родить. 6. Кожному овочеві свій час. 7. Зелений сніп жати — нічого не мати. 8. Чий хліб їси, того пісню співай. 9. Що до чого, а хліб до борщу.

Вправа 188. *Перепишіть речення, розкрийте дужки і поставте займенники у потрібній формі, поясніть їх написання.*

1. (Сама) недовго збитися з путі, та трудно з (вона) збитися в гурті. 2. Не зневажай душі (своя) цвіту, бо з (він) виросло кохання наше. 3. У вухах (він) ще вчувався (вона) голос свіжий, тонкий, (вона) сміх молодий та дзвінкий. 4. Високі ідеали людини, що живуть в Шевченковій поезії, близькі (ми), людям двадцятого віку. 5. Які пишні села в (цей) краї бувають весною, коли цвітуть садки! 6. І кожний з (ми) те знав, що слави (ми) не буде, ні пам'яті в людей за сей кривавий труд. 7. Так шкода (кожна) хвилини, що порошинкою пролине і зникне в прірві забуття, лишивши жаль і каюття. 8. Я думами не раз витав понад (ти), любий краю, тепер (твоя) красу вбираю і аромати буйних трав.

Вправа 189. *Перепишіть текст, знайдіть займенники, визначте їх розряд за значенням. Поясніть їх правопис та роль у тексті.*

Є така таємниця природи, закон її, згідно з яким досконало можна володіти тією мовою, з якою народився, тобто якою розмовляє той народ, до якого належите ви.

Саме тому, що дитина чує рідну мову на кожному кроці, вона й засвоює її дуже швидко, бо її ще не переобтяжений знаннями розум всмоктує її, як губка. Очевидно, найраніше засвоюється інтонація (сигнали заохочення, спонукання, ласки, заборони і т. ін.), далі вона доповнюється семантикою слів, ще далі засвоюються цілі фрази і,

нарешті, дитина оволодіває тасмницею комбінування слів як носіїв розчленованої лексичної і граматичної семантики. Цей процес невіддільний від формування свідомості, а тому вироблені в ньому ячeyки пам'яті належать до найстійкіших.

Вправа 190. Розкрийте дужки, поставте займенники в потрібній формі, поясніть їх правопис та роль у тексті.

(Цей) світлого весняного Дня (мій) найкращі побажання (всі), хто брав участь у розгромі фашизму. Ми не забудемо відвагу й героїзм партизан і підпільників, стійкість і страждання в'язнів концтаборів. Ми схилиємо голови перед (Ваш) подвигом, перед пам'яттю (ті), хто ціною власного життя зупинив фашистську навалу й захистив (наша) рідну землю. У важкі повоєнні роки (Ви) вдалося відбудувати наше прекрасне місто Київ, яке з (кожний) днем стає все прекраснішим. Вітаючи (Ви) з Днем Перемоги, ми розуміємо, що зобов'язані (Ви) життям (своє) і (наша) незалежної країни.

ПРАВОПИС ДІЕСЛІВ

Вправа 191. Перекладіть текст українською мовою і запишіть його. Підкресліть у ньому дієслова та дієслівні форми, поясніть їх правопис. Випишіть з тексту економічні терміни, з'ясуйте їх значення за словником.

Восемнадцатого сентября 1873 года, в погожий осенний полдень, город Филадельфия стал местом действия одной из самых ошеломляющих финансовых трагедий, какие когда-либо видел мир. Крупнейшее финансовое учреждение Америки — банкирский дом «Джей Кук и К^о» внезапно прекратил платежи. Тот, кто представляет себе, что такое финансовый кризис в Соединенных Штатах, представит себе и все значение, которое имела последовавшая за этим событием биржевая паника. Она получила название «паника 1873 года», а волна разорений и катастроф, прокатившаяся тогда по всей стране, поистине не знает себе равных в истории Америки!

Не трудно себе представить, что произошло, когда в один и тот же день и час потерпел крах крупнейший финансист и крупнейшее железнодорожное предприятие своего времени. Джей Кук все свои помыслы устремил на то, чтобы опоясать северные просторы Америки стальной лентой, которая послужит ему вечным памятником, но вместо того обанкротился приблизительно на восемь миллионов долларов, Северная Тихоокеанская — на весь капитал, вложенный в нее, то есть на без малого пятьдесят миллионов долларов. «Финансовый гром среди ясного неба», писала филадельфийская газета «Пресса». «Если бы в жаркий летний полдень выпал снег, это не вызвало бы большего удивления», вторила ей «Инкуайэзер». Широкая публика, ослепленная небывалыми успехами Кука и считавшая его несокрушимым, не сразу поняла, что случилось. Никто не хотел верить! Джей Кук — банкрот? Чепуха, с ним это не может случиться. Тем не менее Кук обанкротился, и нью-йоркская фондовая биржа, зарегистрировав в тот день еще ряд банкротств, на неделю прекратила свою деятельность. Железная дорога компании «Леяк Шор» не смогла покрыть ссуду в миллион семьсот пятьдесят тысяч долларов. Объединенное акционерное общество по кредитованию закрыло свои двери, предварительно выдержав натиск вкладчиков, а нью-йоркское национальное общество по кредитованию, в сейфах которого хранилось на

восемьсот тысяч долларов государственных ценных бумаг, не смогло получить под них ни единого доллара и тоже приостановило платежи. Акции начали стремительно падать в цене.

Вправа 192. *Перепишіть текст. Розкрийте дужки, подані в них дієслова поставте в потрібній формі. На місці крапок вставте пропущені букви. Поясніть правопис дієслів та слів з пропущеними буквами.*

С...огодні б...гато людей (зачитатися) книгами Михайла Грушевського як духовними мол...товниками нації, хоч ще недавно усілякі запродавці й лакузи (ро...терзувати) творчу спадщину М. Грушевського плугами наклепів і злоби, а його ім...я (вип...кати) вогнем з пам...яті народу. А він (воскр...сати) і (освітити) своїм могутнім талантом нашу (не)просту дорогу, (ро...повідати) ус...ому світові, що ми, українці — (не)населен...я, а народ.

У своїй «Історії України-Руси» вчений (виводити) жит...спис України з історії (К,к)иївської (Р,р)усі. Він (збирати) і (поєднати) усе, що (стосуватися) історичного розвитку україн...с...кого народ... та його т...р...торії, й (показати) шлях українців як бе...перервну еволюцію від найдавніших і аж до найновіших часів на (нац...онально)державній основі.

В...лику наукову й громадс...ку роботу Михайло Грушевський (поєднати) з активною політичною діяльністю. Він (бути) (П,п)резидентом Української Народної Республіки і (Г,г)оловою (Ц,ц)ентральної (Р,р)ади. Двадцять років (к...рувати) М. Грушевський (Н,н)ауковим (Т,т)овариством імені Тараса Шевченка, відредагувавш... сто двадцять томів «Записок» цього (Т,т)овариства розвідок на різноманітні (україно)знавчі теми.

Саме Михайло Грушевський (запропонувати) узяти за герб УНР знак князівської влади за часів (К,к)иївської (Р,р)усі тр...зуб, оскіл...ки він (...важати), що (У,у)країнська (Н,н)ародна (Р,р)еспубліка — єдина спадкоємиця (Р,р)усі на право «державного герба». Нині тр...зуб — малий герб (не)залежної України.

Вправа 193. *Перепишіть статті Конституції України, визначте форми дієслів, поясніть їх правопис. З'ясуйте написання власних назв.*

Стаття 147. Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні.

Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Стаття 148. Конституційний Суд України складається з вісімнадцяти суддів Конституційного Суду України.

Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України.

Суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж роботи за фахом не менш як десять років, проживає в Україні протягом останніх двадцяти років та володіє державною мовою.

Суддя Конституційного Суду України призначається на дев'ять років без права бути призначеним на повторний строк.

Голова Конституційного Суду України обирається на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України зі складу суддів Конституційного Суду України шляхом таємного голосування лише на один трирічний строк.

Вправа 194. Зробіть переклад тексту. Підкресліть дієслова, поясніть їх правопис та особливості перекладу окремих форм дієслів на українську мову.

Наравне с гостеприимством запорожские козаки ставили личную честность как у себя, на Запорожье, так и на войне в отношении врагов. Хотя в Сичи жили люди всякого рода — беглые и отступники от всех вер — однако там царствовали такая честность и безопасность, что приезжавшие с товарами или по другим каким делам люди не боялись и волоска потерять с головы своей.

Можно было на улице оставить свои деньги, не опасаясь, чтобы их похитили. Всякое преступление против чьей-либо честности, гостя или сечевого жителя, немедленно наказывалось смертью. Война для козака была столь же необходима, как птице крылья. Без войны козак — не козак, рыцарь — не рыцарь. Козак любил войну. Он заботился не только том, чтобы спасти себе жизнь, сколько о том, чтобы умереть в бою, как умирают истые рыцари на войне. По врожденным качествам, присущим истому украинцу, запорожцы отличались умением мастерски рассказывать, умели подмечать смешные стороны у других и передавать их в шутовском необходимом тоне.

Вправа 195. Перепишіть текст. Підкресліть дієслова, доберіть до них відповідники з російської мови, поясніть правопис дієслівних суфіксів та особових закінчень дієслів.

Комп'ютерний вірус — програма, що здійснює в вашій комп'ютерній системі дії, яких ви не потребуєте і про які не підозрюєте. Потрапляючи тим або іншим способом у комп'ютерну систему, вірус у кращому випадку самокопіюється в різноманітні місця системи, не приводячи до катастрофічних наслідків, а в гіршому зробить вашу систему неприцездатною.

Останнім часом комп'ютерні віруси набули надзвичайної популярності: спеціалісти серйозно вивчають цю проблему; розроблювачі ламають голову над створенням засобів захисту; програмісти виловлюють віруси у своїх системах; користувачі перебувають у стані жаху при одному нагадуванні про віруси, а всі інші, непосвячені у таїнства комп'ютерного світу, періодично читають у газетах замітки про «кровожерливі» комп'ютерні віруси, що нападають на ЕОМ.

Сам термін «вірус» у відношенні певного виду комп'ютерних програм уперше вжив Фред Кохен у 1984 році. Своєю назвою комп'ютерні віруси зобов'язані певній подібності до вірусів природних: здатності до саморозмноження; високої швидкості поширення; здатності «заражати» ще не заражені системи тощо.

Вправа 196. Зробіть переклад тексту. Поясніть особливості використання суфіксів у виділених дієсловах в обох мовах.

В настоящее время в связи с полным расстройством финансов и обесцениванием денег **руководить** процессом стабилизации цен и инфляцией может лишь механизм укрепления денежной системы. Одним из наиболее удобных способов укрепления финансово-кредитных рычагов в государстве может быть введение в обращение расчетных денег. Расчетные цены на продукцию (в расчетных деньгах) **устанавливаются** в централизованном порядке и **фиксируются** на определенный срок.

Расчеты между государственными предприятиями *осуществляются* через банки, которые *контролируют* соблюдение дисциплины цен. В целях минимизации массы расчетных денег банковские расчеты целесообразно *проводить* в виде безналичных операций, то есть *перечислять* обусловленные суммы со счетов плательщиков на счета кредиторов. Расчетные деньги могут свободно *конкурировать* с традиционными денежными единицами. Наличие допустимой массы расчетных денег, устойчивость расчетных цен *будут оказывать* стабилизирующее влияние на экономику, *сдерживать* инфляцию и *содействовать* нормализации экономической и социальной жизни.

Вправа 197. *Перепишіть текст. Підкресліть дієслова, визначте їх граматичні категорії, поясніть правопис.*

Акція — цінний папір, що засвідчує участь її власника в акціонерному товаристві і дає права на одержання відповідної частки його прибутку-дивіденду. Акції продаються і купуються на фондовій біржі. Ціна акції (курс) може різко відрізнятись від номінальної її вартості і залежить від майнового стану акціонерного товариства, умілої реклами і біржової гри.

Акції бувають прості й привілейовані. Прибуток від простих акцій залежить від прибутку підприємства. Привілейовані акції надають право одержання прибутку у вигляді заздалегідь визначеного відсотка. З тієї частини прибутку товариства, що розподіляється між акціонерами, у першу чергу відраховується сума, що підлягає сплаті за привілейованими акціями, а потім уже решта розподіляється між власниками простих акцій. Привілейовані акції в ряді країн не дають права голосу при розв'язанні справ акціонерного товариства. Цим правом користуються лише власники простих акцій. Розподіл прибутку між ними проводиться пропорційно вкладеному капіталу.

Власник акції може продати її на фондовій біржі за ціною, визначеною на ринку цінних паперів. Продаж акції є продажем права на одержання прибутку. Курс акції залежить від розміру дивіденду й від рівня позичкового відсотка. На курс акції впливають також політичні й економічні фактори.

Вправа 198. *Перепишіть текст. Знайдіть дієслова, визначте їх основні граматичні категорії. Поясніть правопис.*

Письмо на різних етапах розвитку мало різні форми й види і по-різному співвідносилось зі звуковою мовою.

Начертальне письмо зародилося у формі піктографії, тобто письма малюнками. Залишки піктографії збереглися й нині — це вивіски торгових і ремісничих установ тощо, зроблені у вигляді малюнків (хліб — хлібний магазин, черевик — взуттєва майстерня і т. п.).

При ідеографії, наступному етапі письма, малюнок зберігається, але виступає спочатку в умовному зображенні, а потім перетворюється в символічний знак — ієрогліф (ієрогліфічне письмо функціонує в Китаї). При такому письмі знаки передають не слова, а їх значення. Ідеографічне письмо було незручним, бо щоб позначити багато предметів та явищ, потрібно було користуватись великою кількістю знаків, тому з часом значком почали позначати не все слово, а лише початковий звук або склад. Так виникло складове письмо, з якого розвинулося звукове письмо, або фонографія. При фонографії кожний знак (буква) позначає окремих звук. В українському письмі звуки позначаються буквами, але в ньому збереглися також елементи піктографії та ієрогліфічного письма.

Вправа 199. *Перепишіть речення. Розкриваючи дужки, правильно запишіть дієслова, за основою теперішнього часу визначте дієвідміну всіх дієслів у реченнях, а також особу і число. З'ясуйте правила написання форм 3-ї особи множини дієслів.*

1. Смі(ю, я)ться молоді міста, шумлять річки прозорі, цвітуть сади, ростуть міста, гудки гуд(у, я)ть бадьорі. 2. Підлабузники м'яко стел(ю, я)ть, та жорстко спати. 3. То не батько й мати дивл(ю, я)ться на тебе з вікна! То ворожі кулемети у твоїй хатині, і вже біж(у, а)ть до них вороги! Вони вже ціл(ю, я)ться в тебе, Лук'яне!. 4. У дружбі, що єдина, окрил(ю, я)є наш біг, — любов до батьківщини і до народів всіх. 5. Смі(ю, я)ться, плач(у, а)ть солов'ї і б'ють піснями в груди, цілуй її, цілуй її, знов молодість не буде. 6. Їрж(у, а)ть тихенько гарячі коні, і рвуть оборті, і в землю б'ють. 7. Мрі(ю, я)ть крізь хмари зорі вгорі. 8. В очах у дівчини світ(ю, я)ться іскри нерозтраченої ніжності. 9. Десь поїзди швидкі тривож(у, а)ть даль гудками й рясніє далина копрами, наче гай. 10. Коли сироти жен(ю, я)ться, тоді й ночі короткі.

Вправа 200. *Перепишіть текст. Знайдіть дієслова, доберіть до них відповідники з російської мови, поясніть правопис дієслівних суфіксів та особових закінчень дієслів.*

Метафора є, мабуть, однією з найплідніших можливостей людини. Її ефективність межує з чаклунством, вона здається інструментом творчості, який Бог залишив всередині одного із своїх створінь, як неуважливий хірург забуває інструмент у тілі оперованого.

Усі інші наші можливості залишають нас у межах реальності, її складників. Найбільше, на що ми здатні, — це комбінувати предмети. Лише метафора дає можливість відірватися від реальності й створити серед реальних речей уявні рифи, безліч островів, що гойдаються на хвилях.

Справді, дивна річ — існування в людині розумової діяльності, яка підмінює одне поняття іншим: не через велику потребу висловлюватись метафорично, а швидше прагнучи позбутися реальності.

Метафора маніпулює предметом, маскує його під інший. Ця процедура була б безглуздою, якби ми не вбачали в ній притаманне людині інстинктивне бажання уникнути реальності.

Вправа 201. *Перепишіть текст. Знайдіть дієслова і визначте їх основні категорії. Поясніть їх словотворення та правопис.*

Учасники дорожнього руху зобов'язані знати встановлені законодавством Правила дорожнього руху і дотримуватися їх, уміти правильно реагувати на сигнали світлофорів, знаків і розміток, а також виконувати розпорядження регулювальників, що діють у межах наданих їм прав і регулюють дорожній рух за допомогою встановлених сигналів.

На дорогах встановлено правобічний рух транспортних засобів.

Учасники дорожнього руху повинні діяти таким чином, щоб не створювати небезпеки для руху і не заподіювати шкоди. Забороняється ушкоджувати або забруднювати покриття доріг, знімати, загороджувати, ушкоджувати, самовільно встановлювати дорожні знаки, світлофори й інші технічні засоби організації руху, залишати на дорозі предмети, що створюють перешкоди для руху. Особа, що створила перешкоду, повинна вжити всіх можливих заходів для її усунення, а якщо це неможливо, то доступними способами забезпечити інформування учасників руху про небезпеку і повідомити в міліцію.

Особи, що порушили Правила, відповідають відповідно до чинного законодавства України.

ПРАВОПИС ДІСПРИКМЕТНИКІВ

Вправа 202. *Перепишіть речення і розкрийте дужки. Від дієслів, що в дужках, утворіть дієприкметники. Поясніть їх правопис.*

1. У бій були (вводити) всі піхотні батальйони. 2. Депо працюватиме на новому місці до того дня, коли можна буде повернутися на (визволяти) від окупантів Батьківщину. 3. Кожне слово у Назара було (зважувати), кожна думка, мабуть, заздалегідь (обдумувати) і (виношувати). 4. Здалека долітають (завмирають) гуки музики. 5. Потонули всі вогні в сиве марево (тремтять). 6. Це було нове покоління, зовсім не схоже на те, що приходило до інститутів кілька років тому, овіяне вітрами війни, (загартовувати) горем і боротьбою. 7. День і ніч повз наш будинок котиться залізна орда (ревуть), (виють), чадних машин. 8. Добріє світ, (народитися) в любові. 9. Край моря сонце золотить (укрити) лісом гори. 10. Як радію за ту я людину, що (загубити) радість знайшла. 11. Жагучими пахощами дихала земля, (розпалити) сонцем.

Вправа 203. *Доберіть дієприкметники до поданих слів. З трьома словосполученнями складіть речення.*

Економіст, асортимент, бізнес, реферат, дефіцит, дивіденд, інфляція, корупція, інтелігенція, продукція, контракт, купюра, аукціон, бартер.

Вправа 204. *Утворіть від поданих дієслів можливі форми дієприкметників, поясніть їх правопис.*

Пояснювати, благодати, поглинати, міцніти, в'янути, мити, терпіти, кипіти, співати, воркувати, байдикувати, благословляти, зеленіти, парувати, любити, плавати, буксувати, блукати, голубити.

Вправа 205. *Перекладіть словосполучення українською мовою, підкресліть суфікси активних дієприкметників минулого часу.*

Наболевший вопрос; засохший сорняк; заочневшие руки; выпавший снег; заиндевевшее стекло; порывевшие листья; устаревшая методика; бывший студент; поседевшие волосы; потемневшее небо; новоприбывший солдат.

Вправа 206. *Утворіть від поданих дієслів пасивні дієприкметники минулого часу чоловічого роду. Поясніть, які звукові зміни відбуваються при цьому.*

Застерегти, перетягти, солодити, охолодити, загородити, освіжити, збентежити, вразити, образити, запрягти, знизити, об'їздити, заїздити, прикрасити, розвісити, оголосити, заплатити, засекретити, розгвинтити, потовкти, запекти, виволокти, помастити, оснастити, охрестити, вмістити, полюбити, поздоровити, відмовити, познайомити, перехопити, розпочати, розмити, розлити, вкрити, пократити, запаяти, навіяти, пересіяти, обжити, омріяти.

Вправа 207. Перекладіть словосполучення українською мовою, поясніть правопис дієприкметників.

Кваліфікований робочий; вспахане поле; фасований товар; проштампований конверт; розчарований юноша; написаний роман; задуманий проект; прочитаний розповідь; викрашений пол; отремонтіровані машини; оконченое заданіє; расставленная мебель; демобілізований солдат; выбеленные стени; засекреченный объект; ограниченное время; подчеркнутые предложения; раскрепощенный народ; сосредоточенное внимание; завоєванне щастяє.

Вправа 208. Перекладіть текст українською мовою. Підкресліть дієслова і дієприкметники, поясніть їх правопис і роль у тексті.

ПОНЯТИЕ ИНФЛЯЦИИ

Как экономическое явление инфляция существует уже длительное время. Считается, что ее появление связано чуть ли не с возникновением денег, с функционированием которых она неразрывно связана.

Термин инфляция (от латинского *inflatio* — вздутие) впервые стал употребляться в Северной Америке в период гражданской войны 1861—1865 гг. и обозначал процесс разбухания бумажно-денежного обращения. В XIX веке этот термин употреблялся также в Англии и во Франции. Широкое распространение в экономической литературе понятие инфляция получило в XX веке сразу после Первой мировой войны. В отечественной экономической литературе понятие возникло лишь в середине 20-х годов.

Наиболее лаконичное определение инфляции — повышение общего уровня цен, наиболее общее — переполнение каналов обращения денежной массы сверх потребностей товарооборота, что вызывает обесценение денежной единицы и соответственно рост товарных цен.

Однако трактовку инфляции как переполнение каналов денежного обращения обесценивающимися бумажными деньгами нельзя считать полной. Инфляция, хоть она проявляется только в росте товарных цен, не является сугубо денежным феноменом. Инфляция есть тонкое социально-экономическое явление, порождаемое диспропорциями воспроизводства в различных сферах рыночного хозяйства. Одновременно инфляция — одна из наиболее острых проблем современного развития экономики практически во всех странах мира.

ПРАВОПИС ДІЄПРИСЛІВНИКІВ

Вправа 209. Перепишіть речення, знайдіть у них дієприкметники та дієприслівники, поясніть їх правопис.

1. Письменник чи поет, досконало володіючи нормами літературної мови, може дозволити собі відступити від них, але відступи ці художньо вмотивовані, вони підкорені головному завданню — відтворити світ, стосунки людей з якнайбільшою правдивістю, промовляти до почуттів, серця читача. 2. Вимагає час новий, щоб ми діла вершили ще незнані. 3. Я, неподоланий, загляну смерті в очі, я не зійду з путі, свою обравши путь. 4. Гомін потроху стихав, по вулицях носилися швидкі окрики

поспішаючих додому. 5. Молода, невитрачена сила хвилею вдарила в груди. 6. Десь, колись, в якійсь країні проживав поет нещасний, тільки мав талан до віршів не позичений, а власний. 7. І токар, в праці посивілий, і слюсар, вчора лиш дозрілий, — одна прекрасна мирна рать. 8. Хотіла я піти до конопель, так тут іще не скінчена робота. 9. Порвалася нескінчена розмова. 10. Українське поспільство, поборене у класовій боротьбі, з ярмом панщизняної неволі на шиї, тягло свою долю з глухим ремством... ярмо було накладене дикому турові, загнаному, знесиленому, але овіяному ще степовим вітром, із не втраченим ще смаком волі. 11. Зваб на далечінь степового шляху манить вершників неіснуючими озерами дзеркальної, грайливої води, пишними садами, всіяними рожевим цвітом. 12. «Ось ми вам насушимо», — подумав Хома, вішаючи бінокль на груди.

Вправа 210. Утворіть від поданих дієслів дієприслівники доконаного виду. Підкресліть суфікси, поясніть їх правопис.

Розв'язати, повідомляти, дарувати, виплачувати, вирощувати, виробляти, відраховувати, володіти, вводити, орендувати, знайти, перемогти, побудувати, нехтувати, погодитись, багатіти, емігрувати, застосовувати.

Вправа 211. Перепишіть текст, розкрийте дужки, напишіть частку **не** з дієприслівником разом або окремо. Вкажіть вид дієприслівників.

1. Нічого (не)побачивши за собою, Олексій поплив за течією. 2. Він рухався, (не)кваплячись, розмірено, економлячи силу, пам'ятаючи істину: (не)спитавши броду, не лізь у воду. 3. Привчайтеся ходити рівно, (не)горблячись і (не)засуваючи руки в кишені, — це некрасиво і шкідливо для здоров'я. 4. (Не)зважаючи на втому, всі працювали старанно. 5. Нічого (не)відповідаючи, сестра здивовано глянула на брата. 6. Ще хвилину люди стояли тихо, немов (не)вірячи в розчарування, немов чогось ще сподіваючись. 7. Семен стояв ні в сих ні в тих, тримаючи в руках торбинку, (не)знаючи, чи залишитись тут, чи тікати.

Вправа 212. Від поданих дієслів утворіть усі можливі форми дієприкметників. Поясніть їх правопис.

Нести, відповісти, сказати, чистити, зробити, здвоїти, видати, завоювати, організувати, змайструвати, зазначити, обговорити, правити, мостити, відтворити, зауважувати, інформувати, малювати, коментувати, дублювати, підсумувати, апробувати, бойкотувати, муштрувати.

Вправа 213. Перепишіть речення, вставте пропущені букви; з'ясуйте написання букв **н/ни** у прикметниках і дієприкметниках.

1. Який він є важкий та дужий, який він ... недоторкан...ий, і як та незайманість зводить її з ума 2. З давніх-давен у всіх війнах парламентарі користувалися правом недоторкан...ості. 3. Настрій зневіри в собі, образи за нездійсн...ені надії не покидав його. 4. Знав Жолкевський, що справа ця важка, майже нездійснен...а. 5. Коло коней він умів ходити добре, і стрілець з нього був незрівнян...ий. 6. Тоня, оця вертуха, оця смаглявка, це вона ... виповнила його новим, ні з чим незрівнян...им почуттям. 7. Хоч забудеш ти за мене, Я за тебе не забуду; Незлічен...ими гадками все тобі являться буду. 8. Слонова кістка була не оцінен...ою у давнину, не поступалася перед золотом і

сріблом. 9. Стільки ще пісень, ще стільки слів неказан...их у серці. 10. І ліс, і моріжок, і річка мені здавались чарівними й повними неказан...ої краси, чогось неземного. 11. І вдень мені в очах стоїть той гість дивний, А душу рве й гнітить нескінчен...а розмова. 12. Сотні тисяч киян ішли нескінчен...им потоком у святкових колонах.

Вправа 214. Подані слова перекладіть з російської мови на українську. Поясніть написання цих слів в обох мовах. Від дісприкетників утворіть похідні слова. Зверніть увагу на їх правопис.

Данный, несравненный, распроданный, организованный, написанный, собранный, воссоединенный, воспитанный, скорректированный, отмеченный, воссозданный, прокомментированный, апробированный, иллюстрированный, сконструированный, зарегистрированный, стимулирующий, знающий, отмечающий, телеграфирующий, комментирующий, информирующий, формирующий, буксирующий, дублирующий.

ПРАВОПИС ПРИСЛІВНИКІВ

Вправа 215. Перепишіть текст, знайдіть у ньому прислівники, визначте їх розряд за значенням та спосіб творення. Поясніть правопис прислівників.

Ще так ніколи не цвіли сади
Беззахисно... І так беззастережно...
І серце так не билось бентежно...
Ще так ніколи не цвіли сади...
Ще так ніколи не цвіли сади...
Первісно, первозданно, первоцвітно...
На серці не було ще так блакитно...
Ще так ніколи не цвіли сади.
Ще так ніколи не цвіли сади,
Ще не були такі солодкі сльози,
Ще не гриміли так зловісно грози...
Навіщо в червні зацвіли сади?

Років шістсот назад уся Європа користувалася рукописними книгами, які надзвичайно дорого коштували. Переписати книгу — це була тяжка праця. День у день гнувся переписувач над рукописом. Для нього це була невесела робота. «Дрімота велика. Господи, посміши», — написав одного разу переписувач на своєму рукописі. Щодня, зранку до вечора, старанно виводив він гусячим пером букви, іноді художник малював мініатюри-ілюстрації. Майстер-палітурник виготовляв оправу. Іноді над книгою працювала ціла артіль. Повільна й тяжка праця, яка ледве-ледве просувалася.

Пізніше у місті Майнці на березі річки Рейн Іоган Гутенберг винайшов рухомі літери. Він відливав в особливих формах, відтиснувши матрицями, свинцеві букви (латинською мовою — літери). Із цих букв в особливому ящикку, «касі», можна було набирати будь-які слова, вирівнюючи їх за допомогою лінійки у рядки й сторінки, а потім, «намазавши фарбою», відтискувати на папері. Так знищили головний недолік блочного друку — нерухомість букв. Адже набрати сторінку набагато простіше, ніж повністю вирізувати її на дереві.

Книгодрукування почало свій переможний похід із країни в країну, по-справжньому завоювавши світ.

Вправа 216. *Перепишіть речення, виписіть прислівники вищого і найвищого ступенів порівняння, поясніть спосіб їх творення та правопис.*

1. Читай багато, читай по змозі якнайскоріше, аби встигнути «пройти» коли не всі, то принаймні щонайбільше отих шаф і розкрити для себе щонайбільше їхніх захоплюючих таємниць. 2. Найкраще, найприємніше спілкуватися йому було з матір'ю. 3. А над морем підводиться все вище й вище, повільно, ніби важко йому підводитися, велике золотаве сонце. 4. Температура повітря змінюється протягом доби. Зранку буває досить холодно. До полудня поверхня землі, а від неї й повітря нагрівається сильніше. Надвечір стає прохолодніше. Найхолодніше буває перед сходом сонця. 5. Вибита сотнями ніг, дорога стала ширша і твердіша. 6. Потрібно пам'ятати, що найсприятливіше вчитися замолоду. 7. Найвеселіше ж дітям почувалося тоді, коли під шкільні вікна приходив із лугу кавалерійський кінь Орлик. 8. Він кинув грудкою землі в жайворонка, та жайворонок ще краще почав співати. 9. І світліше стає серед насупленого лісу, яскравіше синіє вгорі небо, якимось ніжніше й задумливіше хитаються тонкі коси на нашій березі. 10. Швидше і швидше котилися хвилі, заливали все, розливались ширше і помалу заспокоювалися. Вони гомоніли все тихіше й тихіше, із їх гомону виникла пісня.

Вправа 217. *Перепишіть речення, розкрийте дужки. Поясніть, як розрізняються прислівники й омонімічні іменники, прикметники та займенники.*

(З)верху цього не видно. (З)верху гори видно далеко. Якщо (на)пам'ять не покладаєшся, запиши. Завчили правило (на)пам'ять. (В)останнє ми бачились минулого року. Ми домовились про це (в)останнє наше побачення. Твір написаний (на)швидко. (На)швидко їзду не розраховуйте. Вилийте воду не(в)перше, а (в)друге горнятко. (В)перше познайомилися давно, а тепер зустрілися (в)друге.

Вправа 218. *Перепишіть речення та слова, розкрийте дужки. Сформулюйте правила написання частки не з прислівниками.*

I. 1. Було щось (не)вимовно життєдайне у цьому сонячному дощі, і всі це відчували. 2. (Не)вчасно горить наш великий іскристий костер. 3. Швидко, (не)вловимо пливе година за годиною, день за днем. 4. (Не)забаром Олег натрапив на печеру. (Не)довго думаючи, він скотився вниз, просто на вогкий прибережний пісок. 5. (Не)помітно надходить вечір. 6. Тільки той прожив (не)марно, хто злу ішов наперекір. 7. (Не)легко бути людиною. 8. То (не)просто мова, звуки, не словникові холоди. 9. Ніде (не)видно ні живої душі. 10. Вітер (не)самовито стугонів віконницями, гудів у комині.

II. (Не)багато, (не)байдуже, (не)забаром, (не)навмисне, (не)влад, (не)даремно, (не)дорого, (не)йтрально, (не)минуче, (не)нароком, (не)обачно, (не)подалік, (не)самохіть, (не)щадно, (не)густо, (не)втомно, (не)гаразд, (не)бажано, (не)вигідно, (не)привітно, (не)даром, (не)високо, (не)багато, (не)голосно, (не)прискіпливо, (не)гаразд.

Вправа 219. *Перепишіть словосполучення, вставте на місці крапок у прислівниках букви н чи nn.*

Читав монотон...о, цілком резо...о, назвали поіме...о, зустріли гості...о, пояснити доступ...о, усміхатися радіс...о, лє невпи...о, діяти синхро...о, страше...о повільний, приїхав нежда...о, привітав сердеч...о, мчати шале...о, надворі безлюд...о, зауважити розум...о, незрівня...о краще, бігати щоде...о, хвалили заслуже...о, дивитися лагід...о, гар...о вихований, безмеж...о захоплений, нескінче...о довго, бездога...о виконаний, неодмі...о вчасний, буде...о простий.

Вправа 220. *Перепишіть прислівники, розкрийте дужки. Поясніть правопис прислівників.*

(Аби)як, (в)останнє, (на)багато, (без)вісти, (що)духу, (над)вечір, (на)гору, (поза)торік, (на)поготові, (в)тричі, (на)завжди, (у)ночі, (з)рання, (в)середині, (з)боку, (по)осінньому, (по)праву, (коли)(не)(коли), (будь)коли, (по)перше, (у)всьмох, (на)зло, (до)смаку, (на)швидку, (ані)трохи, (по)своєму, (в)цілому, (на)добраніч, (по)зимовому, (як)слід, (до)лиця, (де)далі, (по)суті, (без)сумніву, (де)(не)(де), (пліч)(о)(пліч), (у)вічі, (тяжко)(важко), (на)зовсім, (поза)торік, (од)віку, (раз)(за)(разом), (ледве)(ледве), (на)славу, (з)боку(на)бік, (по)латині, (с)проста, (десь)колись.

Вправа 221. *Перепишіть речення, підкресліть прислівники і поясніть їх написання.*

1. Вже сонце зайшло, стало надворі поночі, а Кайдаш усе пив у шинку, доки не пропив половини грошей, і вже п'яний потягся додому. 2. Мене по волі і неволі носило всюди. 3. З липи раз у раз падали жовті листки і нишкли при землі, відходячи назавжди з життя — як секунди часу. 4. Він дивився спідлоба, якомсь по-вовчому. 5. Тим часом, на жаль, віднедавна вийшло з ужитку, призабулося, що попередниками цих повчань були коліскові пісні. 6. Праворуч блищить Оскіл, потихеньку шумлять очерети. 7. І минатиме час, нанизавши сотні вражень, імен і країн, — на сьогодні, на завтра, назавжди ти залишишся в серці моїм. 8. Бігти навпростець чимдалі було важче. 9. Тихо, поволі, нога за ногою пливе валка битим шляхом у безлюдній пустелі. 10. Мені одразу ж потягло наперед, бо позаду, за головами дорослих, нічого не було видно. 11. В час війни двічі спалене, тепер містечко швидко відбудувалося і зросло майже вдвічі. 12. Далеко-далеко на південь засиніли смугою гори, вкриті лісом.

ПРАВОПИС ПРИЙМЕННИКІВ

Вправа 222. *Перепишіть речення, розкрийте дужки. Поясніть правопис прийменників та їх роль у реченні.*

1. Тече вода (з)під явора, яром (на)долину. 2. Стежка (по)над Россю раптом вихопилась (з)(по)між скель і побігла (в)низ, (до) села. 3. (По)між очеретяною купою, що тихо гойдалась (в)горі, виднівся клапоть сірих олов'яних хмар. 4. (З)за високого та густого, як щітка, комишу не можна було нічого розібрати. 5. (По)вулицях, (по)під хатами, втоптаними стежками потяглися пани. 6. (Із)за гори кам'яної голуби літають. 7. Я люблю мою Вітчизну (над) усе (на) всій землі. 8. Усе мені таке кохане, що розцвіло (в)труді кругом. І серце рветься, мій Іване, (по)між тобою і селом. 9. Бруньки (до)сонця знов розкриють віти, і прилетять (з)за моря журавлі.

Вправа 223. *Перепишіть словосполучення, розкрийте дужки і поставте слова у потрібному відмінку в однині чи множині. Визначте, з яким відмінком вживається кожний прийменник.*

Блукати по (вулиця), спало на (думка), відповідно до (наказ), згідно з (постанова), наперекір (суспільна думка), сміятися з (подруга), завдяки (добра погода) урожай було зібрано, летіти по (дев'ятсот) км на годину, всупереч (бажання), протягом (тиждень), стосовно до (умова), гуляти по (парк), вийти назустріч (поїзд), незважаючи на (природна умова).

Вправа 224. *Перепишіть речення, розкрийте дужки. Прийменники підкресліть однією рискою, а прислівники — двома. З'ясуйте їх написання.*

1. (Із)за гаю сонце сходить, (за)гай і заходить. 2. (По)долині (в)вечері козак сумний ходить. 3. (По)вулиці по(під)тинню вдова шкандибас. 4. (Під)дзвіницю, сердешная, руки протягає (до) тих самих, (до)багатих, Що сина (в)солдати (по)(за) торік заголили. 5. (За)Київом та (за)Дніпром, (по)під темним гаєм, ідуть шляхом чумаченьки, пугача співають. 6. Якби знала — не ходила б Пізно (за)водою. Не стояла б (до)(пів)ночі (З)милим (під)вербою. 7. А (по)переду отаман веде, куди знає, Походжає (в)(з)довж байдака Гасне люлька(в)роті.

Вправа 225. *Перепишіть речення, поставте, де потрібно, прийменники у або в. Поясніть їх вживання.*

1. (В, у)всякого своя доля і свій шлях широкий. 2. (У, в) Вільні, городі преславнім оце случилось недавно. 3. (В, у)неволі, (у, в)самоті нема, нема з ким серця поєднати. 4. (В, у) учительській кімнаті працювала Марія Устимівна. 5. Ви стверджуєте, що лекції виходять (у, в)неї сухо, без душі. 6. Ще вчора вирішила, що Віктора (в, у) Оксани вже немає. 7. Марійка хутко прибирала (у, в) кімнаті. 8. Чого являєшся мені (в, у) сні?. 9. (В, у) Віктора змерзли ноги, але він продовжував ходити тротуаром. 10. Марійка (у, в) відповідь почувла дивний звук.

Вправа 226. *Перекладіть подані нижче сполучення іменника з прийменником українською мовою, поставте до іменників питання, зверніть увагу на відмінність прийменникового керування.*

По направлению (к чому?) к Южному полюсу; подобно (чому?) грому и молнии; (по чому?) по мере поступления материала; рассказать (о чем?) о событиях дня; (по)чьей? инициативе коллектива; (по чому?) по приговору суда; применительно (к чому?) к обстоятельствам; согласно (чому?) постановлений Ученого совета; случилась беда (по чому?) по недоразумению; ездить (по чому?) по селам; выбросить (из-за чего?) из-за непригодности; в соответствии (с чем?) с указанием директора; обратиться с воззванием (к кому?) к народу; попасть впросак (по чому?) по ошибке; бросить камень (в чей?) в его адрес; беспокоиться (о ком?) о детях; смеяться (над кем?) над братом; прийти в приемную (по чому?) по этому вопросу; составить список (по чому?) по справочнику; действовать применительно (к чому?) к обстоятельствам; недостойно издеваться (над кем?) над более слабыми.

Вправа 227. *Перепишіть мікротекст, визначте стиль його написання. Виділені прийменникові сполучення перекладіть російською мовою, з'ясуйте різницю у вживанні*

применників в українській та російській мовах.

ЗМІНИ І РОЗІРВАННЯ КОНТРАКТУ

1. По закінченні року дії цього контракту його умови аналізуються з урахуванням практики діяльності підприємства і обґрунтовані пропозиції сторін враховуються внесенням до контракту змін і доповнень.

2. Зміни і доповнення до цього контракту приймаються підписанням сторонами додаткових угод.

3. Цей контракт припиняється:

а) по закінченні терміну дії контракту;

б) за угодою сторін;

в) з ініціативи директора до закінчення терміну дії контракту у випадках, передбачених у пункті 8.4 цього контракту;

г) з інших підстав, передбачених Кодексом законів про працю, крім тих, які не застосовуються відповідно до цього контракту.

ПРАВОПИС СПОЛУЧНИКІВ

Вправа 228. *Перепишіть текст. Правильно запишіть складні сполучники, поясніть їх правопис.*

Публій Вергілій Марон — видатний давньоримський поет. **Як(що)** говорити про його художні смаки, то формувалися вони під впливом поезії Катулла. Вергілій належав також до літературного гуртка Мецената.

Відомим автор став після написання поеми. «Енеїда», присвяченої Октавіану. Над поемою він працював близько десяти років. **(Що)б** підкреслити велич своєї держави та літератури, автор задумав «Енеїду» як римський варіант «Ліади» та «Одісеї» Гомера, **(при)чому** подав художню інтерпретацію міфів про мандри легендарного троянця Енея, засновника Рима. Сучасники поважали автора **за(те)**, що він мандрував по Греції та Малій Азії, **а(би)** оглянути місця, описувані в «Енеїді». Під час цієї мандрівки Вергілій застудився і помер, **про(те)** залишив по собі справжній пам'ятник своїй творчості. «Енеїда» була видана після його смерті і стала зразком класичної поетичної епопеї, **(о)скільки** її сюжет охоплює широкий діапазон подій у просторі й часі.

Над перекладом «Енеїди» працювали С. Руданський та М. Зеров, **про(те)** український читач більше знайомий з іншим варіантом поеми — «Енеїдою» І.П. Котляревського, яка є повністю самостійним та оригінальним твором.

Вправа 229. *Перепишіть текст. Правильно запишіть складні сполучники, поясніть їх утворення та правопис.*

Приватизація житла здійснюється органами приватизації району чи міста, **(то)(б)(то)** державними підприємствами та установами, у віданні яких перебуває державний житловий фонд. Передання квартир здійснюється за письмовою згодою всіх повнолітніх членів родини, що постійно мешкають у даній квартирі, в тому числі тимчасово відсутніх, за якими зберігається право на житло, **(при)цьому** обов'язково визначається уповноважений власник квартири. Громадянин, що виявив бажання приватизувати квартиру, повинен звернутися в органи приватизації, де він одержить необхідну

консультацію і бланк заяви.

(Як)що наймач **(а)бо** члени його родини мають пільги на безкоштовне передання квартири, незалежно від розміру житлової площі, до заяви додається відповідний документ, що підтверджує право на пільгові умови приватизації. **(Що)б** оформити заяву, необхідно взяти на підприємстві, що обслуговує житловий будинок, довідку про склад сім'ї. У довідці вказуються члени родини, прописані разом із ним, а також тимчасово відсутні, **(про)те** у яких зберігається право на житло. **(Після)(того)(як)** наймач отримає згоду на приватизацію у тимчасово відсутніх членів сім'ї, він оформлює її нотаріально і додає до заяви.

Вправа 230. *Перепишіть текст. Правильно запишіть складні сполучники, поясніть їх правопис. З'ясуйте правила написання виділених слів.*

Троянда вважається царицею квітів, **(о)скільки** її любили, перед нею схилялися, її оспівували з *давніх-давен*. Найперші відомості про троянду зустрічаємо в *давньоіндуських* переказах, згідно з якими вона зажила в *тодішній* Індії такої поваги, що навіть існував закон, котрий дозволяв кожному, **хто(б)** не приніс цареві, троянду, просити у нього все, чого тільки не зажадає.

Появу цієї *найчарівнішої* з квіток греки оповили цілою низкою легенд, а знаменита поетеса Сафо назвала її царицею квітів. У *Давній Греції* квітка вважалася даром богів, **(бо)ж** у *міфах* біла троянда утворилася із білосніжної піни, що покривала тіло Афродіти, коли богиня краси й кохання вийшла після купання з моря. **Після(того)як** боги побачили на ній цю, не менш *прекрасну*, ніж вона сама, квітку, вони зразу ж *оббризкали* її нектаром, **що(б)** він надав троянді дивовижного запаху. Однак нектар, що **ні(би)то** дарував *безсмертя*, внаслідок заздрощів злих богів, не зробив троянду вічною і вона залишилася такою ж смертною, як усі, хто *народжується* на землі.

Червона троянда, за міфами, *з'явилася* пізніше. Одного разу *серце* Афродіти вразила звістка про *нещастя*, що сталося з Адонісом. Богиня поспішала дорогою, **(а)би** допомогти коханому, *наступаючи* на колючки білих троянд, **(при)(цьому)** квіти від її скривавлених ніг перетворилися з білих на червоні.

Вправа 231. *Перепишіть текст. Правильно запишіть сполучники, поясніть їх правопис. З'ясуйте правила написання виділених слів.*

При *переході* до ринкових відносин потрібно врахувати такі умови:

1. На базі суспільної власності без ефективних стимулів не може виникнути конкуренція між виробниками, **(о)скільки** ринкове *саморегулювання* можливе тільки в умовах приватної власності на засоби виробництва.

2. Подібний тип ринку припускає вільне *ціноутворення* для всіх товарів, **(при)чому** і на робочу силу. Вільне ціноутворення *здійснюється* в умовах вільної конкуренції між вільними *товаровиробниками* за *одержання прибутків*. **Як(що)** приватні виробники вчасно реагуватимуть на *коливання* ринкових цін, то в погоні за прибутком вони *підтримуватимуть* структуру виробництва на належному рівні.

3. Перехід до ринкових відносин означає лібералізацію цін, **так(що)** лібералізація цін на робочу силу здійснюється автоматично. Панування приватної власності *передбачається* як *неодмінна* умова, без якої вона втрачає *будь-який* зміст, **(не)зважаючи** на кризу чи *інфляцію*.

4. Механізм ринкового регулювання повинен *спиратися* на достатньо надійну

конвертовану валюту.

Вправа 232. *Перепишіть текст. Знайдіть сполучники, визначте їх види та поясніть правопис. З'ясуйте правила написання запозичених слів.*

Інтелігент — це представник професії, пов'язаної з розумовою працею (інженер, лікар, учений, художник, письменник), і людина, що є винятково порядною. Мені особисто не подобається поширений вираз «творча інтелігенція», — неначе якась частина інтелігенції взагалі може бути «нетворчою». Всі інтелігенти в тій або іншій мірі «створюють». До інтелігенції, як показує мій життєвий досвід, належать тільки люди, вільні у своїх переконаннях, що не залежать від примусів *економічних*, партійних, державних, не підпорядковуються *ідеологічним* зобов'язанням. Основний принцип інтелігентності — *інтелектуальна* свобода як моральна *категорія*. Не є вільною інтелігентна людина тільки від своєї совісті і від своїх думок.

Вправа 233. *Перепишіть текст. Підкресліть сполучники, з'ясуйте, які з них сурядні, а які — підрядні, поясніть розділові знаки.*

Уперше про планування часу згадується у «Моральних листах до Луцилія», написаних філософом Сенекою у перші десятиліття нової ери. Сенека рекомендує: письмовий облік всього часу; поділ часу на доцільно витрачений і витрачений на неробство; оцінювати життя за наповненістю прожитого часу. У листі є також натяк на планування: «Якщо утримаєш у руках сьогоднішній день, то менше будеш залежати від завтрашнього».

Один із прийомів керування часом — введення жорсткого режиму дня. Відомий німецький філософ Еммануїл Кант, що прожив усе життя в Кенігсберзі, жив настільки ритмічно, що сусіди перевіряли годинники, коли він виходив на прогулянку. Другий період творчості, більше тридцяти років, він присвятив дослідженням пізнавальних і моральних можливостей людини.

Творчі особистості завжди берегли свій час. Архімед і Аристотель, Роджер Бекон і Ньютон, Анрі Пуанкаре і Дюма-батько, Вавилов і Альтшуллер, адмірал Макаров і академік Берг — усі ці люди прагнули створити таку систему планування часу, що гарантувала б високу продуктивність не за день, а за життя. Правда, були й винятки. Авіценна (Ібн-Сіна), провівши левову частину своїх 56 років життя в сидлі, підпіллі та мандрах, зумів залишити після себе чимало робіт, більше 270 його праць дійшли до нашого часу.

Вправа 234. *Перепишіть текст. Правильно запишіть сполучники, поясніть їх правопис. З'ясуйте правила написання виділених слів.*

Шановні представники кадрових *агентств*!

Ви можете безкоштовно розмістити свою інформацію на цьому сайті трьома способами.

1. Просто подати своє оголошення на нашу сторінку. Це *найефективніший* засіб реклами, **тому(що)** оголошення переглядає більше тисячі відвідувачів у день!

2. Взяти участь у *телеконференції* з кадрових питань. **(При)цьому** у прямій телеконференції завжди подано найновіші *оголошення* й інформація *кадрових агентств*, питання і відгуки їхніх *клієнтів*, огляди і рекомендації незалежних авторів.

3. Ми можемо розмістити на *даній* сторінці вашу стислу Інформацію **(а)бо** список

вакансій під відповідними кнопками, за умови, що ваша інформація не буде великою за обсягом, **(а)також** за умови, що ви *не змінюватимете* вашу інформацію дуже часто.

Виправлення і додатки до поданих вами матеріалів прохання надсилати за вказаною нами адресою.

Як(що) Вам необхідний свій повноцінний ВЕБ-сайт, *дизайнери* і *фірми*, що цим займаються, він є в нашому додатковому списку.

Вправа 235. *Перепишіть речення, підкресліть сполучники, випишіть в одну колонку прості та складні сполучники, у другу — складені. Поясніть і запам'ятайте їх правопис.*

1. Зморшися весь, аж повіки злипаються, Трохи не падаєш з ніг, Білими рожі червоні вважаються, Білими наче той сніг. 2. Я бачила у небі журавлів, мов по струні вони рівняли крила, Та зла рука когось із них підбила, і зойкнув в небі він, і заячів. 3. Неначе цвяшок в серце вбитий, оцю Марину я ношу. Давно б списаць несамовиту. Так що ж? Сказали б, що брешу. 4. В пустелі стояла непорушна, недвижна спека, дарма що був тільки квітень. 5. Хоча сам він (Шовкун) обертався повільно, проте робота в його руках якось ішла сама собою, швидко й до ладу. 6. Стороною їде вершник, немов пливе поміж густими коноплями. 7. Довго співали дівчата, незважаючи на те, що другого дня треба було рано вставати. 8. Я прокинувся через те, що поїзд сіпонував і раптом пішов швидко. 9. То ж їдьте собі і їдьте, з дороги не звертаючи. 10. Замість того, щоб сидіти склавши руки, краще б пішли й допомогли.

Вправа 236. *Перепишіть речення, розкрийте дужки, поясніть правопис сполучників.*

1. Як(би) ви вчилися так, як треба, то й мудрість би була своя. 2. Я голос подаю, що(б) вороги неситі, навик зламали спис лукавства й клевети. 3. На вулиці з її убогого одягу насміхалися багаті дівчата, а (через)(те)що в них була тільки латка землі, ніхто довго не слав старостів. 4. Розпелісь, розсипались, розпались, (не)наче коси, вересневі дні. 5. Все, за що(б) Маланка не бралася, робила поважно. 6. Не (то) осінні води шуміли, збігаючи в Дунай, не(то) вітер бився в заламах провалля. 7. Листя горобини з зеленого стало жовтим, а подекуди і червоним, так(що) його важко було відрізнити від ягід. 8. Зі мною тінь ходила, не(на)(че)(б) то водила по свіжому сліду. 9. Юрба нас невеличка, за(те)(ж)(бо) гомінка. 10. Тільки(но) вийшла з хати, а(ж) бачу — він при дорозі.

Вправа 237. *Перепишіть речення, розкрийте дужки, поясніть правопис складних сполучників і однозвучних з ними слів.*

1. Ну що(б), здавалося, слова... Слова та голос — більш нічого, а серце б'ється — ожива, Як їх почує!. 2. Похилившись, Не(те)(що)(б) дуже зажурившись, А так на палубі стояв... 3. Садиба, правда, на самому краю села, за(те) город чималий. 4. Дівчина, обсіпана квітами, іде, не(мов) пливе лебедонька в воді. 5. Не(наче) степом чумаки верству проходять, так і мені мінають годи, А я й байдуже. 6. Дарма(що) відгуку вітер не має, а шум на хвиляноньку погляд чарує. 7. Здоровенний дуб розлізся, розширився своїм кострубатим гіллям, так(що)(аж) темно під ним. 8. Як(би) зустрілися ми знову, чи ти злякалася(б), чи ні?. 9. Спасибі вам не(за) те, що грали, а за(те), що перестали.

Вправа 238. *Перепишіть речення, розкрийте дужки. Визначте, в яких реченнях наявні складні сполучники, а в яких — однозвучні з ними слова. Поясніть їх правопис.*

1. Як(би) мені, мамо, намисто, то пішла(б) я завтра на місто. 2. На(що) мені женитися? На(що) мені братись? Будуть з мене, молодого, козаки сміятись. 3. Мені ввижається, як в тихім, ріднім колі старий дідусь навча своїх онуків, про давнину справдешні байки править, про(те), що діялось на нашім світі. 4. Дорогий друже... Як(би) це сказати. Думав я і надумав, — промовив він на radoшах. 5. Козаченько грас, бровами моргає. Вража ж його матір знає, на(що) він моргає? Чи на моє біле личко, чи на чорні брови?. 6. Що(б) колосом співали струни нив, що(б) злий кукіль не забивав пшениці, — на вірний тон настроюй колектив. 7. Так от, як ти почав робити? За(те), що жив в теплі в добрі. 8. Вона так гарна, а про(те) Так нещаслива, стільки лиха знесла, що квилить лихо те в її дівській пісні стиха. 9. Ні господар хати, ні син його невізнаний не знали, про(що)(б) розмову їм почати. 10. Як(що) всі будемо труситись, то хто(ж) заступить рідний край? 11. Як(що) трапиться, телефоной додому.

Вправа 239. *Перепишіть речення, замість крапок поставте потрібний сполучник чи сполучення займенника і прислівника з прийменником або часткою. За необхідності користуйтеся довідкою, поданою нижче.*

1. Я жив би двічі і помер би двічі, ... було нам два життя дано, ... людям чесно глянути у вічі, незганьбленим зберігши знамено. 2. А Маланка, заклавши руки, набожно слухала оповідання, скільки цегли привезено. 3. Коли настане біло-біло в дні студені, те село я не знаю, ... робило, ... печі не було. 4. Корній Кирилович раптово розсміявся дзвінко, молодо, на все село, ... аж луна пішла понад річкою. 5. Хоч вічно злий тиран її вбиває і переслідують підніжки влади, хоч п'ятьма рада в гріб її укласти, ... вона вовік-вовік жива. 6. ... мені черевики, то пішла б я на музики. 7. Ми ... виступили на зборах. 8. ... я хотів тепер поїхати в Закарпаття. 9. Ми виконали ... завдання, що і ви.

Довідка: якби, як би, теж, те ж, проте, про те, щоб, що б.

ПРАВОПИС ЧАСТОК

Вправа 240. *Запишіть речення, розкрийте дужки, напишіть правильно частки, на місці крапок поставте пропущені букви. Поясніть правопис часток і виділених орфограм у словах.*

1. Хотіла(б) я пісн...ю стати у сюю хвилину ясну. 2. Кінь все(таки) порушує дивну весняну тишу, з якої зр...нає повно чарів та (не)сподіванок. 3. (Ні)хто м...ні спогад роками (не)зв'яже. 4. Отак(би) жити синім квітн...м під небом зоряно-рясним, на око — зовсім (не)помітним, на слово — дивно голосним. 5. Україно моя, м...ні в світі (ні)чого (не)треба, тільки...(б) голос твій чути і ніжніст... твою б...р...гти. 6. Що(ж) ти, коню, стоїш у п...чалі?. 7. Гет...мани, гет...мани, якби(то) ви встали. 8. А поки(що) мої думи, моє люте горе сіят...му, — (нехай) ростуть та з вітром говорят...

Вправа 241. *Запишіть частки разом, окремо або через дефіс, поясніть їх правопис.*

(Аби)хто, будь(хто), (як)небудь, хтозна(який), (аби)який, (ані)скільки, (де)що, (тоб)то, тільки(б), так(то), поки(що), а(вже)ж, не(мов)би(то), хоч(би), (ні)де, аби(як), дарма(що), (ось)де, (все)таки, (таки)вивчив, (як)от, (будь)який, (тому)таки, як(най)краще, де(в)кого, а(ні)як, (ні)чого, будь(що)будь, казна(який), хтозна(коли),

то(ж), хіба(що), (що)неділі, ні(з)яким, що(ж)до, все(ж)таки, (то)що, (як)раз, тільки(но), працой(бо), (так)от, (чи)що, а(то)ж, тільки(б), хтозна(що), піди(ж)бо.

Вправа 242. *Перепишіть текст, розкрийте дужки, вставте пропущені букви. Поясніть правопис не і ні з різними частинами мови.*

Б...гато чого (не)знав був Кравчина в жит...і. (Не)знав (ні)закордон...их мов, (ні)закордону і те(ж) (не)бачив союзн...ків своїх в лице. Бачив л...ше покривл...ні жахом облич...я залятих своїх ворогів.

Б...гато чого й (не)вмів він, (не)наче (не)вмів, як то кажут... а(ні)купити, (ні)продати, (ні)приховувати свої юнац...кі почут...я, (ні)всміхати(сь) до своїх чарівною, холодною черговою усмішкою.

Був він суворий юнак, міцний і сухий, як добре з...рно в (не)добрі часи.

Та знав він, що (не)все продаст...ся в жит...і, що є в світі речі, доро...чі від лихішого дорогоцін...ого кам...ню, — Бат...ківщина, народ і п...р...мога.

Вправа 243. *Перепишіть речення, розкрийте дужки, напишіть правильно частки не і ні з різними частинами мови. Поясніть їх правопис.*

1. Гуляв би я понад Дніпром по веселих селах та співав би свої думи, тихі, (не)веселі.
2. (Ні)коли мені (не)забути красу (не)звичайну гір. 3. Якби (не)жовте листя в садках, то можна було б подумати, що надворі (не)бабине літо, а справжнє літо. 4. Рожеві букети вкрили яблуні, що й листя (не)знати. 5. Та (не)довго сонце гріло. 6. Зацвіла в долині червона калина, (ні)би засміялась дівчина-дитина. 7. Я (не)такий, щоб зрадити людину. 8. (Не)розгадане тривожне «як» розвіялося скоріше, ніж думалося спочатку. 9. (Не) в людях зло, а в путях тих, котрі (не)зримиими вузлами скрутили сильних і слабких з їх мукою і з їх ділами. 10. Я (не)люблю тебе, (не)навиджу, Беркуте! За те, що в грудях ти ховаєш серце люте, за те, що кров ти п'єш, на низьких і слабких з погордою глядиш. 11. (Не)дивися так привітно, яблуневоцвітно, (не)милуй мене шовково, ясносоколово. 12. Прощайте поетам дивацтва (не)злі: (не)багато поетів живе на землі. 13. Треба було перейти рівне, (не)заросле й (не)закрите (ні)чим місце, щоб опинитися в комишах. 14. Я (не)нездужаю, (ні)вроку... 15. Рідна мати моя, ти ночей (не)доспала...

Вправа 244. *Перекладіть текст українською мовою, зверніть увагу на використання часток та їх правопис.*

Владеть языком — это не значит кое-как понимать других, кое-как написать. Для интеллигента понимать язык — значит быть грамотным... Уметь правильно устно и письменно изложить свои мысли, верно понимать речь другого — вот тот минимум, который определяет всякого интеллигентного человека.

Чем более жизненной силы в языке, тем более жизненной силы образованности может быть и в обществе или народе, которому он принадлежит, если только ничто другое не мешает. Родной язык наш должен быть главною основою и общей нашей образованности и образования каждого из нас — так, чтобы в нем они сосредоточились и от него зависели.

Вправа 245. *Перепишіть текст. Правильно запишіть частки зі словами. Поясніть їх правопис, а також написання виділених слів.*

Інфляційні процеси відбувають(ся) в економіці будь(якої) країни. (Що)правда, існує

(де)яка різниця між звичайною інфляцією *де(не)будь* в Англії і катастрофічним обезцінюванням грошей в Україні *чи(то)* Росії в кінці дев'яностих років ХХ століття. Справа (як)раз аж(ні)як не в формальних процентах інфляції, а у різній динаміці економічних процесів. Інфляція в *тій(же)* умовній Англії *супроводжуєть(ся)* економічним ростом, більше того, показники цього росту позитивно корелюються з темпами інфляції. Така інфляція визначається як «нормальна».

Що(ж)до інфляції, при котрій виробництво скорочується, а показник якості життя (визначається як відношення середнього прибутку на душу населення до прожиткового мінімуму) різко падає, то її *(де)які* вчені визначають як «аномальну».

Вправа 246. *Перепишіть текст і розкрийте дужки. Поясніть правопис частки не з виділеними словами.*

У діброві ще чаїться ніч. А полями вже ходить *(не)зримий* сизий світанок, і в ньому волохатиться темний вітряк. *(Не)вже* це та сама добра птиця, що з дитинства причарувала його шуганням крил і *(не)всипуючо* працюю? *(Не)вже* це ті самі поля, що навіть у снах *(не)наче* бриніли йому зерном і бджолою? *(Не)вже* це туманіє те саме село, що всюди озивалося йому то материним словом, то задумою дівочої пісні, то жеботінням безіменної річечки, то дзвоном петрівчанської *(не)втомної* коси? Ще зовсім *(не)давно* вона йому так славно вимовляла: «От я і дома! От я і дома!» І тепер ти стоїш майже біля самого дому, та боїшся йти до нього, бо вже береться дніти, а день зараз *(не)спільник* тобі. Богдан розгублено дивиться на вітряк, на поля, на *(не)видиме* ще село і посміхається гіркою посмішкою.

Вправа 247. *Перепишіть текст. Поясніть правопис частки не з виділеними словами.*

У нашому письменстві бували затяжні *неспокійні* періоди майже цілковитого зниження художніх критеріїв, коли література змушена була «відображати», «мобілізувати» й «надихати». І тоді перо Ліни Костенко виявилось одним із *не багатьох, не уражених* цим сумним вірусом нудного ілюстраторства й лакейської запопадливості, смертоносних для художника.

В її поезіях бачимо *не тільки* людську самонастанову *не спокушатися* суетними марнотами, а й самозахист в ім'я вірності саме своєму мистецтву, і захист власного мистецтва від кон'юнктури дня. Певно саме тому й стало ім'я видатної поетеси синонімом унікальної творчої біографії, прикладом стоїчного відсторонення од літературних буднів і свят, від щоденного *ненаситного* ярмарку творчих амбіцій. Ліна Костенко нині є видатною постаттю українського культурного життя, завдяки *неабиякому* поетичному таланту та своїй сильній особистості.

Ім'я Ліни Костенко вивищується як прапор нашої поезії. Поетеса, яка не все змогла висловити, виспівати, усвідомлює, що з нею завжди залишається іронія або мовчання. І ці дві останні цінності, які відсилають нас до її біографії і прикмет індивідуального стилю, вона зберігає як *незаперечно* печать власної неповторності.

Вправа 248. *Перепишіть подані нижче статті. Правильно запишіть частки зі словами, поясніть їх правопис.*

Стаття 1. Всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності і правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні *ставити(ся)* один до одного по-братерськи.

Стаття 2. Кожна людина повинна мати права та свободи, проголошені даною

Декларацією, без якої(б)то (не)було різниці, (не)зважаючи (ні)на расу, колір шкіри, стать, мову, релігію, політичні (чи)то інші переконання, (ні)на національне або соціальне походження, матеріальний, суспільний (чи)то інший стани.

До того(ж), (не)повинно існувати (ні)якої різниці на основі політичного, правового чи міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, (не)залежно від того, чи ця територія є (не)залежною, підлеглою, (не)повноправною чи ще яко(сь) обмеженою у своєму суверенітеті.

Вправа 249. *Перепишіть текст. Правильно запишіть частки зі словами. Поясніть їх правопис.*

Відома картина Рубенса «Возії каміння» зображає людей, які возять звивистою гірською дорогою каміння для будівель, що знаходять(ся) далеко вниз, і кожна затримка на кам'янистому шляху поміж скель і урвищ робить (де)коли (не)можливим подальше просування до мети. Вони везуть каміння для палаців і храмів, «небесної» краси яких, можливо, (ні)коли й (не)побачать. І трудяться важко, самовіддано, (що)сили, на межі відчаю і зриву. Але вибору в них (не)має, бо є лише один-єдиний шлях — до чудової долини та її майбутніх казково прекрасних палаців.

Цю картину можна було(б) сприйняти як метафору (будь)якої творчості взагалі, але водночас тут можна побачити тако(ж) і поетичний образ українських поетів і письменників, їх самовідданого служіння українській літературі, їх великих діянь, страхів і тривоги. У світовідчутті українських митців є (чи)мало спільного з душевним станом рубенсівських возіїв каміння, які докладають (не)ймовірних зусиль, (а)би (не)спинитися на своєму шляху до прекрасної мети серед скель і урвищ.

Вправа 250. *Зробіть переклад тексту українською мовою. Підкресліть частки та поясніть їх правопис.*

Несостоятельность (банкротство) предприятий — это неспособность удовлетворять требования кредиторов по оплате товаров (работ, услуг), включая также неспособность обеспечить обязательные платежи в бюджет и внебюджетные фонды, в связи с каким-либо превышением обязательств должника над его имуществом или неудовлетворительной структурой баланса должника. Внешним признаком несостоятельности предприятия является приостановление его текущих платежей, если предприятие никак не обеспечивает или заведомо не способно обеспечить выполнение требований кредиторов в течение трех месяцев со дня наступления сроков их исполнения.

Массовые увольнения и любой вид банкротства предприятий в условиях продолжающегося экономического кризиса могут вызвать непредсказуемые социально-экономические да и неизбежные политические последствия. Поэтому непременно должен быть создан специальный механизм упреждающего реагирования на такого рода поворот событий, чтобы максимально контролировать или хотя бы стабилизировать этот неприятный, но закономерный процесс в условиях развития современной экономики.

Вправа 251. *Перепишіть текст і розкрийте дужки. Правильно запишіть частки зі словами. Поясніть їх правопис.*

Всі користуються відомою в світі мережею Інтернет, та (не)всім відомі

альтернативні їй мережі, що також *(не)погано* задовольняють потреби простих користувачів та спеціалістів. Мережа ФІДОНЕТ являє собою глобальну *(не)комерційну* інформаційну мережу, що охоплює весь цивілізований світ. Насправді ФІДОНЕТ — це унікальна можливість поспілкуватися з людьми, котрих ви, може, так *(ні)коли* й *(не)побачите* на власні очі, завести нових друзів, знайти відповідь практично *(на)кожне* питання, відшукати кваліфікованих працівників *(то)що*. Основною перевагою мережі ФІДОНЕТ є її безкоштовність для її користувачів. *(Як)що* ви член мережі, ви повинні оплатити лише власні витрати за телефонні переговори, а *(не)виплачувати* певну суму за кілобайти прийнятої чи переданої інформації.

ФІДОНЕТ — *(не)комерційна* мережа, тобто в ній заборонено *(будь)яку* комерційну діяльність. У нашій багатотраждальній країні ФІДОНЕТ — одна з *(не)багатьох* мереж, чії послуги задовольняють скромні можливості кишені рядового користувача чи програміста.

Вправа 252. *Перепишіть текст. Правильно запишіть частки, поясніть їх правопис.*

Весело й тяжко згадувати нам тебе, старий наш діду Києве! Бо й велика слава *(не)раз* тебе осіяла, і великі злигодні на тебе з усіх боків *збирали(сь)*. *Скільки(то)* князів, лицарства і гетьманів добуло, воюючи за тебе, слави; *скільки(то)* на твоїх вулицях, на тих старосвітських стогнах, на валах і церковних цвинтарях пролито крові християнської!..

Тільки й краси було в Києві, що церкви Божі, да городи з червоними маками, да ще тії гори крутоярі з зеленими покотами.

Тоді ще трохи *(не)весь* Київ *містив(ся)* на Подолі; Печерського *(не)було* зовсім, а Старий, або Верхній, город після Хмельниччини безлюдовав. *Де(не)де* стояли по Подолу кам'яниці, а то все було дерев'яне: і стіни з баштами круг Подолу, і замок на горі Киселівці. Улиці були узенькі, плутались *(то)сюди*, *(то)туди*; а інде замість вулиці майдан, і *(ні)хто* його *(не)забудовує*, і *(ні)чого* на йому нема, тільки гуси *пасуть(ся)*.

ОСНОВНІ ПРАВИЛА УКРАЇНСЬКОЇ ПУНКТУАЦІЇ КРАПКА

Вправа 253. *Перепишіть речення і поставте, де треба, розділові знаки. Поясніть їх вживання.*

1. Тепер співаючи дівчата тією стежкою ідуть на спільну працю. Пахне м'ята хліба радіючи цвітуть. 2. Все це пережив старий Мирон за плугом ходячи; все це переболіло його гаряче серце коло хазяйства нудячись... 3. Іван з жахом побачив як виткнувшись з-за галузок затрясли головами бородаті цапи. 4. Незважаючи на малесенький вітерець парило і робилося душно. 5. Замислившись Євген не помітив як підійшов до нього з-за спини Роман Блаженко і зупинившись теж мовчки став дивитися вниз на містечко. 6. Прощаючись з бійцями які збившись навколо свого командира всіляко зичили йому щастя Брянський заспокоював їх. 7. Вона не звикла сидіти задумавшись. 8. Він з радістю покинув будинок живучи в якому натерпівся стільки горя. 9. Хто знає що тільки одиниці зважуються на це а зважившись знаходять силу розбити кайдани. 10. Автор «Клима Самгіна» постійно й послідовно стверджував що всі великі письменники світу

виростали на ґрунті народної творчості що тільки припадаючи устами до цього невичерпного джерела могли вони написати свої поеми драми романи ліричні вірші.

11. Можна бачити деякі зорі й не дочекавшись настання темряви.

Вправа 254. *Перепишіть уривок, розставте розділові знаки, поясніть їх уживання.*

Ще зеленим юнаком він потайки взяв батьків лук і пішов полювати на Бобровицькі драговини. Провалившись у підступній трясовині по шию не маючи кого навіть гукнути на допомогу він дивом вибрався із смердючого «вікна» скинувши з себе кований бляхами ловецький черес і важкі набряклі водою чоботи. Разом із чересом у бездонну прірву болота пішов і той нишком узятий батьків лук. Якось уранці цар звелів бити канчуками рабів і молодих дружинників намагаючись розшукати слід свого улюбленого лука. А старший царевич злякавшись батькового гніву сидів осторонь і мовчав. Тоді він малодушно змовчав але потім згадуючи той лук щоразу відчував пекучий сором.

Вправа 255. *Перекладіть речення українською мовою. Перепишіть їх. Виділіть комами відокремлені обставини. Поясніть вживання розділових знаків.*

1. Ожидая паром они оба легли в тень от берегового обрыва и долго молча смотрели на быстрые и мутные волны Кубани у их ног. 2. Ленька задремал, а дед Архип чувствуя давящую боль в груди не мог уснуть. 3. Он то и дело кашлял и поглядывая на внука прикрывал рот рукой. 4. Вопреки предсказаниям день выдался солнечным. 5. Я шел быстро не смотря себе под ноги. 6. Несмотря на усталость мы сразу же поехали в музей под открытым небом. 7. Экскурсовод окончил свой рассказ благодаря слушателей за внимание. 8. Благодаря усилиям работников музея здесь собраны ценнейшие экспонаты со всей Украины.

Вправа 256. *Перепишіть текст, поставте потрібні розділові знаки, поясніть їх уживання. Поясніть правила написання виділених слів.*

Незабаром дощ полив струмками. Вона бігла просіками лісовими стежками. Мокре галуззя хльостало по лиці чавкала в черевиках вода струмками стікала по одязі яка липла до тіла. Вітер зовсім розпатлав волосся що мокрими пасмами сповзало на щоки. Але вона радісно вбирала в себе *вогкість* пила свіжість стрічного подуву немов у екстазі якомусь розчинялася в грозі що з громом і блискавками вибухала над світом. Ця буря яка йшла зовні якось утихомирювала бурю що бушувала в ній *всередині* і суті якої вона *неспроможна* була собі з'ясувати. Все єство її у ці два дні стало якимсь дуже чутливим сейсмографом що пильно нотував *щонайменші* стрясіння ґрунту які відбувалися десь у глибоких покладах її душевних копалень у царинах що лежать поза межами *повсякденного* досвіду — стрясіння *ані* змісту *ані* значення яких не можна було збагнути...

Вправа 257. *Перепишіть речення і поставте, де потрібно, розділові знаки, поясніть їх уживання.*

1. На доброму шматкові виноградника оголеному від зрубаних кущів стирчали невисокі пні порубані та поранені немилосердною сокирою. 2. Народжена для пісень вона проплакала все життя проводжаючи (дітей) назавжди. 3. Прожив той вік мов поле перейшов квітчастеє веселе та зелене. 4. Битий не раз ворог відступав на захід. 5. І наша земля засніжена й біла кличе в простори свої. 6. Тремтячий блідий він привітався до

доктора попрохав його сісти. 7. Незнайомий простяг свої натруджені важкою працею руки. 8. На городі цвіли соняшники цвіла молода картопля добре прополота та обгорнена вже двічі. 9. Ледве-ледве пізнав Хо в ньому того юнака з повним рум'яним обличчям що рвався до слова пам'ятного вечора. 10. А він сліпий сивоусий про колишне плаче!

Вправа 258. *Перепишіть мікротекст, виділіть комами узгоджені та неузгоджені означення і поставте, де потрібно, коми між однорідними членами, поясніть їх уживання.*

Їх обступила тиша помірна трохи понура з виблідлими кольорами осені. Далеко попереду тяглися низькорослі поліські ліси, вогко світліло болото, земля здавалася м'якою та клейкою, перемочене листя розлазилося під ногами. Погано вкочена лісова дорога тяглася двома жолобками колій і губилася у пригашеній сіризни дня.

А небо було чудове. Хмари, як звичайно, низько стелилися по землі вогукуваті чорно скуйовджені замішані трохи незвичним неспокоєм поділені на велетенські чітко окреслені громади, що стулювалися між собою розгрузлими краями. Світло-сірі лінії тяглися аж до горизонту і губилися там, у крутому місиві.

Вправа 259. *Перепишіть речення і розставте розділові знаки. Виділіть поширені прикладки комою або тире. Поясніть їх уживання.*

1. Якраз одчинилися двері і сліпий Жан брат жінчин адмірал у відставці ввійшов під руку з своїм «міноносцем» як він кликав лакея. 2. Прощай земле неприязний краю!. 3. Хитким ходом підходить до командира начальник розвідки невисокий дебелий мужчина з широкою бородою. 4. Надвечір Леонід Бронников комісар новосформованого полку був із своїми бійцями уже далеко в степу за Каховкою. 5. Сошенко взяв близько до серця долю Тараса й познайомив його з видатним майстром живопису професором Академії мистецтв Карлом Брюлловим. 6. Є на світі чорна злюка родом кажуть з Кременчука. 7. Її тягло рвало туди до неї до своєї рідненької жалібниці до своєї єдиної порадиці. 8. Зараз до вас прийде новий викладач біології. 9. Здоров Василю пане-брате. 10. У журбі отакій і подружився Давид з одним австріяком на імення Стах. 11. Матір моя Марія читати мене навчила. 12. Дочки Ольга й Олена визбиравали на городі картоплю.

Вправа 260. *Перепишіть речення. Виділіть, де треба, поширені прикладки. Поясніть вживання розділових знаків.*

1. Кривинський як посередник вийшов наперед громади. 2. Мед як лікувальний засіб набув значного поширення. 3. Як учений етнограф і фольклорист Франко все життя з палким інтересом ставився до народної творчості; як людина він любив народну пісню. 4. Про нього почали говорити як про людину що завжди плується під ногами. 5. Ліс зустрів мене як друга горлиць теплим воркуванням. 6. Як справжній лірик Сосюра надзвичайно різноманітний у своїх переживаннях. 7. Шевченко як поет відомий усьому світу. 8. Як визволителів своїх нас зустрічали на кордоні.

Вправа 261. *Перепишіть речення. Поставте, де потрібно, перед сполучником і кому, поясніть її вживання.*

1. Земля тремтить у млості і ронить пелюстки і невідомі гості злітаються в садки.

2. Ставок, гребелька і вітряк з-за гаю крилами махає. 3. Я їду до гаю і в блакить безкраю серце моє лине й птицею співає про весну чудесну на моїй Україні. 4. Вдалині хиталися дерева і синів задуманий прибій. 5. Я люблю, коли в листя зелене дерева одягає весна і під вітром хитаються клени і співає в квітках далина. 6. Коли він торкався смичком до струн скрипки, все на світі зникало і залишалася тільки музика.

Вправа 262. *Перепишіть речення, розставте в них розділові знаки, поясніть їх уживання.*

1. Із поля дівчина утомлена прийшла і хоч вечеряти дбайлива кличе мати за сапку — і в квітник де рожа розцвіла. 2. Я люблю коли є в домі діти і коли вночі вони сміються. 3. Незважаючи на постанову Кабінету Міністрів Верховна Рада України не затвердила закон про податки. 4. Біда навчить кому подати руку і від кого прийняти чесний хліб. 5. Якщо Ви хочете взяти участь у торгах пришліть нам будь ласка дані про об'єкт. 6. Треба докласти зусиль щоб перетворити оточення на ліпше якщо воно відстале або ж самому дорівнятися йому якщо відстав сам. 7. Сподіваємось що запропоновані зміни у проєкті угоди не викличуть суттєвих заперечень. 8. Тепер поле все ширше розкривало свої рамена все далі розстеляло свою одержу і коли він зійшов на горбок перед ним встали в повній красі всі ниви. 9. Унизу тексту заяви де стоїть підпис керівника установи чи закладу ставиться печатка. 10. Перевага стандартизованих документів у діловому мовленні безперечна через те що вони не потребують багато часу для їх складання легко сприймаються і основне зручні у використанні. 11. Автобіографія це документ у якому особа яка складає його подає опис свого життя та діяльності.

Вправа 263. *Перепишіть текст, зробіть усний синтаксичний аналіз кожного речення. Поясніть вживання розділових знаків.*

Знов весна. Знов той оживляючий весняний запах, ті самі лагідні подуви вітру, що зворушують повітря, будять до життя, що спочивало в глибокім сні. Знов міняються ясні тихі ночі, неказанно, уповаючо красні, як колись. Все, все, як колись! Фіалки дрібнесенькі, любимці мої, цвітуть, ліси соснові, березові розвиваються, зеленіють пишною зеленню! Зозулі гомонять лісами, кують, а серце в грудях розходиться з самої розкоші. Я сама вештаюся день у день по лісах, мов та справдішня русалка, з розпаленими щоками, зі сміхом на устах, з щастям в очах! Здорова, міцна, я поринаю в гушавину, шукаю дороги, сміюся!

Сонце всюди. Повно його всюди. Гарно, прегарно жити!

Вправа 264. *Перепишіть текст, поясніть вживання розділових знаків та правопис виділених слів.*

Коли б мене хто *ститав*, чому ми такі *прибиті* та *принижені*, що іноді боїмося перед чужинцями признатися, що ми члени великого *українського* народу, то я би подав таку причину: що ми не знаємо ані нашої бувальщини, ані наших славних людей, котрими наш український народ може величатися. Коли б у іншого народу такі великі люди появились, то про них знала би й мала дитина. У нас інакше. Були в нас великі люди, служили на славу свого народу, а ми про них або мало знаємо, або й *нічого*.

Ми не знаємо ані часу, ані місця уродження Петра *Конашевича-Сагайдачного*. Ми не знаємо з історичних джерел, звідкіля Конашевич походив і з якого роду.

Сагайдачний був *незрівнянним* стратегом. Зрозумів і засвоїв собі способи воювання

татар, їх тактику *перетравив* і зложив у систему всі ті *воєнні* практики, які українське козацтво засвоїло в *довголітній, невгаваючій боротьбі* з татарвою.

Вправа 265. *Перепишіть речення. Розставте розділові знаки і поясніть їх уживання.*

1. Лука зазеленіла і груша із зломленою верховиною біля хатки вбралася в листву і зашумів гай по горах округи і розливсь Дніпро й далеко-далеко заточивсь у луку розливним потоком і налетіли птахи з далеких країв заспівали й защебетали. 2. І ламалося гілля на дереві і зривалося листя і далеко гонив його вітер в сумнеє поле. 3. А далі слово змінилось у спів і вся громада до дзвінкої промови прилучилась. 4. Сиділи ми в садку там саме зацвітало і сипався з каштанів білий цвіт. 5. Весела душа моя і світ мені милий і таке в світі гарне все таке красне. 6. Було трохи незручно сидіти за низькуватими партами та водночас і приємно. Ніби до тебе вернулися школярські літа і ти слухаєш мудре слово вчителя вбираєш у серце нові знання і світ ширшає перед тобою. 7. Далі хмари проступилися і звільна мов боязко викотилося сонце на небо і глипнуло на зайнятих своєю роботою тухольців. 8. Запахло осінню і небо прозоре стало як слюда і вже задумливо із себе пожовкле листя дуб скида.

Вправа 266. *Перепишіть речення, розставте розділові знаки, поясніть їх уживання.*

1. Який не був радісний світ хлопцеві як не тікав він од тих злиднів що завжди сиділи у рідній хаті як він не одмахувався рукою од того суму що лежав над людьми одначе дедалі і йому часом тьмарився світ. 2. Вийде із бур'янів на поле як Кармелюк з лісу дивиться як сонце заходить як легенька хмарка з золотими крайками закриває його своїми червоними полами. 3. Він (Микола) глянув на той камінь де вона стояла і знов неначе побачив той гнучкий стан те гарне хоч і запалене на сонці лице. 4. І ноги тремтіли і серце билось мало не вискочило як ліз малий Шевченко до дяка у вікно як той пішов до вечерні. 5. Мало що розумів і малий Тарас Шевченко з того що співав кобзар проте і в нього ворушилося в грудях щось гаряче і завмирало чогось маленьке серце. 6. В одному місці розрослись чималі вишніжки а далі од берега коло самих хат ростуть дикі груші та яблуні розкидавши своє широке гілля понад соняшниками а ондечки серед одного города вгніздилась прездорова стара широка та гілляста дика груша розклада своє гілля трохи не при землі на буряки та картоплю.

Вправа 267. *Перепишіть текст. Розставте розділові знаки і поясніть їх уживання.*

Чого ж ми українці так спрагло тягнемось до свого минулого? Це ознака нашого духовного здоров'я чи навпаки невпевненості ущербності й страху перед сучасним і майбутнім історичної інфантильності? Так само як окрема людина в хвилини зневіри і невдач приниження рятує себе віру в свої можливості звертаючись до зоряних сторінок власного минулого так і народ коли утверджує себе поміж іншими народами а ще більше тоді коли настає загроза його духовного чи фізичного знищення розчинення «на розпуттях велелюдних» історії щоб вижити апелює до свого минулого. Мабуть так дерева під час бурі волають до свого коріння. «Народ живий допоки жива його історична пам'ять. Кінчається пам'ять кінчається нація починається щось інше». Ці слова Д. Балашова б'ють по серцю кожного українця хоч російський письменник передовсім мав на оці росіян. Відразу згадуєш процес денационалізації що охопив південно-східну Україну зокрема міста чие населення з частини нації перетворилося поступово у «щось інше» якому немає наукової назви уже не в українців але ще не в

росіян чи це не симптом кінця нації?

КОМА. КРАПКА З КОМОЮ

Вправа 268. *Запишіть речення і поставте між частинами складних безсполучникових речень кому або крапку з комою.*

1. Дощ давно вже перестав хмари розійшлися вплив ясний місяць заглянув у вікна а на долівці й по стінах розмальовував чудні якісь узори. 2. Небо нахмурилося темні степ вистилає густа чорна тінь. 3. Гарячою зеленою барвою горить на сонці ячмінь широко стелиться килим ясно-зеленого вівса далі темніє просо. 4. Тихесенько вітер віє степи лани мріють між ярами над ставами верби зеленіють. 5. Білі акації будуть цвісти в місячні ночі жагучі промінь морями залле золотий річку і верби і кручі. 6. Співала колосом нива співали жайворонки над нею співав пісню серп, підрізуючи стебло, лунали співи по сінокосах співало, врешті, серце, повне надій.

Вправа 269. *Перепишіть речення, поясніть у них розділові знаки.*

1. Мороз прилине, синьо і прозоро розвісить скрізь інею сивий дим; і на шибках невидані узори він намалює генієм своїм. 2. Я люблю їхати на поле тоді, як ниви зеленіють та хвилюються зеленими хвилями; коли обважнілі колоски черкаються об голову, об вуха; коли ниви поцяцьковані синіми волошками та червоними маківками. 3. Немає мудріших, ніж народ, учителів; у нього кожне слово — це перлина, це праця, це натхнення, це людина. 4. Біліє місяць; люди сплять. 5. Місяць викочувався все вище й вище; осяяні дерева дивились на свої тіні. 6. Був гарячий червневий день; сонце палило нестерпно; замовкли птахи; дерева стомлено опустили листя. 7. Вечірні барви тихо облягали село; над Великим шляхом тріпнула зоря, і десь далеко-далеко запечалилась пісня. 8. У вогкій синяві понад зеленим світом підносив Арарат нетлінний свій тюрбан із шовку білого; його могутній стан широким поясом оповивали хмари.

Вправа 270. *Запишіть речення, визначте характер синтаксичних відношень між їхніми частинами. Поставте розділові знаки, поясніть їх уживання.*

1. Стоїть гора високая зелений гай шумить пташки співають голосно і річечка блищить. 2. Є міста в яких минуле — більш значиміше ніж нинішність є міста що лише ждуть майбутнього перебуваючи так би мовити в зародку Київ гармонійно поєднує в собі три виміри часу. 3. Немає кращого засобу для освіження розуму, як читання давніх класиків варто взяти кого-небудь з них у руки бодай на півгодини — відразу відчуваєш себе відсвіженим, облегшеним й очищеним, піднятим і зміцненим. 4. Карпати стрімкі й високі піняві гірські потоки вирують у прірвах далеко видно вкриті поживкою травною полонини.

Вправа 271. *Прості речення об'єднайте у складні. Запишіть їх, поставте потрібні розділові знаки, поясніть їх уживання.*

1. Шевченкову з'яву на світ доля зустріла з панським канчуком у руці. Мала вона колір жандармських мундирів. Пашіла мертвотним вогнем далеких пустель. Та все ж і в битві із, здавалось би, всемогутньою долею поет вийшов переможцем. Із безодні відчаю

і страждань він піднявся над світом, високочолий, виславши вперед, до нащадків, своїх вірних гінців — любов і крилату надію! 2. Шевченко довів. Не кожна галузка верби йде на шпідрутени. Посаджена навіть у пустелі, вона може дати початок садам для майбутнього. 3. Мистецька спадщина Шевченка-художника визнається сьогодні явищем світової культури. Поетичні твори його перекладаються нині на десятки й десятки мов народів Землі.

Вправа 272. *Перепишіть текст, розкрийте дужки, вставте пропущені букви. Зробіть синтаксичний аналіз двоскладних речень (на вибір).*

Є така тонка і ніжна, сильна і мужня, (не)доторканна і (не)зламна річ — гідність... людс...кої особистості. В жит...і людина зустрічаєт...ся з красою і підліст...ю, радіст...ю і горем; в її духовному жит...і бувають... години торжества і години страждан...я; душу її стрясає (все)поглинаюча любов і відчут...я мерзен...ості; бувають... такі повороти і збіги обставин, коли треба відмовлятися від задоволен...я і піти на жертву в ім'я блага рідної, близ...кої людини, особливо блага дружини і дітей, треба підвестися силою своїх думок, переконан... над почут...ями і емоційними поривами.

Усе це вимагає гідності. Треба з гідніст...ю жити, працювати, користуватися матеріал...ними і духовними благами, на які ти ма...ш право, з гідніст...ю пер...живати радіст... і горе, з гідніст...ю хворіти і зустрічати свою остан...ю годину. У (най)важчих обставинах навіт... тоді, коли жит...я здаєт...ся (не)можливим, (не)можна пер...ступати ту гран..., за якою кінчаєт...ся владарюван...я розуму над нашими вчинками і поч...наєт...ся темна стихія інстинктів і егоїстичних бажан... Бережи, утверджуй, розвивай, піднос... свою людс...ку гідніст...! Корін... твоєї гідності — в благородних пер...конан...ях і думках.

Вправа 273. *Перепишіть текст, розкрийте дужки, напишіть правильно слова. На місці крапок у словах поставте потрібні букви. З'ясуйте правила написання слів. Розставте розділові знаки та поясніть їх уживання. З'ясуйте, зразком якого стилю є поданий текст. Обґрунтуйте свою відповідь. Поясніть значення виділених термінів та терміносполук.*

(Макро)економіка дозволяє нам оглянути економічний ландшафт країни з висоти пташи...ого лету. На відміну від розгляду діяльності окремих підприємств чи споживачів який називається (мікро)економікою метою (макро)економіки є вивче...я (загально)економічних явищ таких як рівень безробі...я економічне зроста...я платіжний баланс інфляція. Безперечно світова економіка є предметом вивчення (макро)економічної науки.

Так само як кількість обертів двигуна регулюється подава...ям пального на (макро)економіку впливає монетарна політика яка контролює грошову масу держави і ф...нансова політика що контролює прибутки й витрати уряду. Контроль над економікою великою мірою зосередже...ний у руках центрального банку та уряду кожної країни оскільки вони контролюють гроші які є паливом для економіки.

Вправа 274. *Перекладіть текст, поясніть розділові знаки, визначте, до якого стилю він належить. Визначте, які типи речень йому властиві.*

Валютний ринок — особий інституціональний механізм, опосередуючий систему

устойчивых отношений, связанных с осуществлением операций купли-продажи иностранной валюты. Валютные рынки в настоящее время находятся под б>льшим или м+ньшим контролем государства, которое через центральный банк определяет нормы продажи и купли валют, регулирует кредиты в иностранной валюте и осуществляет другие виды вмешательства в валютные операции банков. На валютном рынке складывается следующая система взаимоотношений: между коммерческими банками одной и той же страны; между коммерческими банками различных стран; между коммерческими и центральными эмиссионными банками; между центральными эмиссионными банками. В первой из этих сфер валютного рынка ведется розничная торговля иностранной валютой. Две следующие сферы образуют оптовый, или межбанковский, валютный рынок. Валютные операции между коммерческими и центральными банками осуществляются только в рамках оптового сектора валютного рынка.

Вправа 275. *Перепишіть текст. Поставте, де потрібно, розділові знаки. Визначте особливості офіційно-ділового стилю.*

Комерційні листи складаються при укладенні й виконанні комерційної угоди від імені юридичної особи і мають правну силу.

Для комерційних листів рекомендується такий склад реквізитів назва організації поштова і телеграфна адреси номер телефону номер телексу абонентського телеграфу факсу адресат індекс документа дата посилання на індекс і дату вихідного документа заголовок до тексту текст підпис відмітка про наявність додатка відмітка про скерування копій на інші адреси.

За своїм функціональним призначенням виділяються три типи суто комерційного листування запит відповідь на запит пропозиція (оферта) відповідь на пропозицію рекламація (претензія) відповідь на рекламацію. Саме ці види комерційних листів найповніше відтворюють процес двобічного обміну документацією між сторонами.

Запит комерційний документ що являє собою звертання покупця до продавця імпортера до експортера з проханням дати докладну інформацію про товар (послуги та ін.) і (або) скерувати пропозицію на постачання товару.

У запиті як правило зазначається назва товару (послуг) і умови, на яких імпортереві бажано отримати товар наприклад кількість і якість товару його модель марка ціна терміна постачання і умови платежу. Запит такого типу входить до групи контрактних документів і використовується в операціях з підготування і укладання угоди.

ДВОКРАПКА

Вправа 276. *Перепишіть речення. Поясніть вживання двокрапки у складному реченні.*

1. Усі ми говоримо рідною, в основному розмовною, мовою, однак перед широким загалом треба говорити правильною літературною мовою: чим офіційніший виступ, тим суворіші вимоги ставляться до правильності мовлення. 2. Літературною мовою треба говорити не тільки з трибуни, а й тоді, коли ви говорите експромтом: на нарадах і під час виступів у вузькому колі. 3. Давня істина: культура може розвиватися тільки рідною мовою, адже давність культури визначається давністю мови. 4. Увижалося мені: сонце

тепле та ясне, небо високе та блакитне, оздоблене серед ночі тисячами тисяч зірок. 5. Потроху розгодилося: туман зник; всюди по землі струмками бігла вода; намоклі квіти підводили свої голівки; в повітрі знову замиготіли метелики. 6. Минула в напрузі мить, друга, і, нарешті, всім разом відлягло від серця: на маяку засвітилось! 7. Перед захопленим поглядом постають наче два Києви: Київ стародавній — колиска слов'янських народів і Київ новий, сучасний, що росте і вздовж, і вишир, і вглибину не по днях, а по годинах, прямо на твоїх очах.

Вправа 277. *Перепишіть речення, поставте необхідні розділові знаки. Поясніть їх уживання.*

1. Величні гори круті плаї квітучі полонини чарівний передзвін бистроплинних річок і потоків лінії електропередач і нафтові вежі світлі будинки обабіч асфальтових доріг все це ознаки неповторного пейзажу оновленого Прикарпаття. 2. Текст доповіді складається з трьох логічних елементів вступу доведення і висновків. 3. У мові перетворюється силою народного духу на думку на картину й звук небо вітчизни її фізичні явища її клімат її поля гори й долини її ліси й річки її бурі й грози весь глибокий сповнений думки й почуття голос рідної природи. 4. Українська мова поділяється на три діалектні групи північну (поліську) південно-східну й південно-західну. 5. В тундрах рослинність низькоросла невеличкі берізки верби та сосни. 6. Ввічливість уважність і чемність — основна вимога мовного етикету. 7. Найвища майстерність художника слова у його вірності життєвій правді яка вбирає в себе зокрема й правду народної мови засвідчену в найрізноманітніших виявах і в пісенному ліризмі і в гуморі і в згустках афористично тугої народної мислі.

Вправа 278. *Перекладіть речення українською мовою. Поясніть вживання розділових знаків.*

1. Стволы берез уже белели во мраке: приближался скудный и холодный рассвет. 2. Смотри: ожила трава под дождем и старое дерево помолодело. 3. Уже не было в лесу покоя и тишины: дыхание бури колыхнуло воздух, и сдержанно зарокотали вершины, и сухим смешком побежал по листьям ветер. 4. У собак есть рыцарское правило: соба- ку лежащую или на привязи не трогают. 5. Кругом было тихо и безлюдно: не было слышно даже всплесков прибоя.

Вправа 279. *Перепишіть речення і поставте розділові знаки, поясніть їх уживання.*

1. Я навіть почуваю себе краще ніж влітку у мене впала температура я порожевів і став більше їсти. 2. Довгий час не було видно нічого мабуть родичі жалували своїх дітей відправляти на таку студінь. 3. Обоє плакали в бур'яні поет і його доля. 4. Хлопцеві мрії зразу увірвалися йому чогось прийшло в голову треба переховати халявки щоб дяк не вкрав часом. 5. В. О. Сухомлинський зазначав що школа стає справжнім осередком культури лише тоді коли в ній панують чотири культу культу Батьківщини культу людини культу книжки і культу рідного слова. 6. Видно він щойно скінчив грати пальці злегка тремтіли ніби струни під час рокотання більша незрячих очей з надією гляділи кудись у простір старий ніби чекав свого прозріння і боявся поворухнутись щоб не пропустить тої щасливої миті.

Вправа 280. *Перепишіть речення і поставте розділові знаки, поясніть їх уживання.*

1. Поглянув я на ягнята не мої ягнята обернувся я на хати нема в мене хати! Не дав мені Бог нічого!.. 2. На вулиці помалу прокидалось життя заревла череда замекали вівці заляскали батогами пастухи заторохотіли потроху вози заскрипів журавель біля криниці задимилась димарі почулися пісні. 3. Інші запушив верби біліли віти і сяяли проти сонця. 4. Не вспів доказати останнього слова чує недалеко з-за жита хтось співає. 5. Нічого дивного в його віці люди мусять бути самостійними. 6. Картини за вікном щоразу мінялися сніжні вершини гір, зелені полонини з білими отарами овець, немов розкиданий сніг.

Вправа 281. *Перепишіть текст. Поставте необхідні розділові знаки і поясніть їх уживання.*

Волею долі український народ дістав у спадок один з найблагодатніших ареалів планети. На нашій і своїй рахманній землі людина живе споконвіку з доби доісторичної. Кирилівська стоянка в Києві трипільська археологічна епоха Змійові вали культури скіфів-землеробів і скіфів-кочовиків черняхівські й зарубинецькі карби на предковічних скрижальях Україна-Русь... Випадковість чи закономірність?

Поміркуємо над цікавим фактом. У Японії виготовили глобус у вигляді многогранника. Як не парадоксально але факт світові центри цивілізації опинилися на його вершинах і ребрах.

Це наочно підтверджує історіософські концепції утворення Дніпровсько-Карпатської ойкумени згідно з якими її формування відбувалося під впливом космічних факторів. А отже виникають питання якщо тут не затримались десятки реальних і напівлегендарних племен та народів то з якого часу на Україні живе нібито юний за планетарними критеріями народ?

Народ дивовижної душі, який навіть своїх заклятих недругів називає «воріженьки» який навіть у чорнобильську годину смертельної небезпеки кпинить і власні вади і своїх героїв. Народ що віддавна мав вічовий лад самобутнє звичаєве право а демократичними традиціями Запорізької Січі вражав світ часів Відродження доби Просвітительства що ніколи не прагнув поработити інші етноси не плекав духу агресивного месіанізму імперських амбіцій а тримався з припливами й відпливами пращурних етнографічних берегів.

ТИРЕ

Вправа 282. *Поясніть вживання тире у простому реченні.*

1. Слово — це прізвище думки тепер, а частіше — її псевдонім. 2. І все на світі треба пережити. І кожен фініш — це, по суті, старт. 3. Хто купляв собі Долю за гріш. А хто — і за мільйони. Дехто щастям своїм плавив. Дехто плавив сумлінням. Дехто — золотом золотим. А дехто — вельми сумнівним. 4. Іду в полях. Нікого і ніде. Півнеба захід — золото червоне. 5. Доросла пам'ять — то уже не слайди. Годі вже пам'ять гляне в об'єктив. 6. Було моє життя — як ночі горобині. 7. Ти — моє перше кохання, останнє уже було. 8. Адресовані людям вірші — найщиріший у світі лист. 9. Життя — спокута не своїх гріхів. Життя — це оббирання з реп'яхів, що пазурами уп'ялися в душу. 10. Рве синій вітер білі посторонці. А в серці літа — щедрий сонцепад. 11. Поезія — це завжди

неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі.

Вправа 283. *Перепишіть речення. Поставте розділові знаки між групою підмета і групою присудка. Об'єднайте, де можливо, словосполучення в речення.*

1. Лізинг специфічна форма орендних відносин. 2. Дисплей це пристрій для виведення інформації, який забезпечує візуальне представлення даних у зручній для сприйняття людиною формі. 3. Увесь світ був як казка, повна чудес, таємнича, цікава й страшна. 4. Історія це святая святих народу. 5. Бути людиною, дертись по вертикальній стіні. Сізіфова робота. 6. Вона це гармонійний спів, дух злагоди і миру. 7. Всесвіт не поле, і люд не глядач, і час не ворота футбольних моментів. І куля земна не футбольний м'яч в ногах генералів і президентів. 8. Розвинена мова людини не тільки форма думки, а й сама думка, супутник мислення, свідомості, джерело пам'яті. 9. Слово це основна найважливіша одиниця мови, адже всі інші мовні одиниці реалізуються, існують у слові або нерозривно з ним пов'язані. 10. Поезія не може жити на смітнику, а без неї життя злочин. 11. Час великий суддя. 12. П'ять та три вісім. 13. Молекулярна вага води вісімнадцять. 14. Це моя мати. Це теплота дитинства. 15. Любить свій край це значить все любити, у чім його святе ім'я живе.

Вправа 284. *Поясніть вживання тире у простому реченні.*

1. Послухали Лисичку і Щуку кинули — у річку. 2. Словом — як листом стеле, а ділом — як голками коле. 3. Буває, вірш — ударить, наче грім, і ні слідів, ні пам'яті по нім!. 4. Ні, він не боягуз, за чужою спиною не ховатиметься. 5. А зимою сонце як вдовине серце. 6. Вода — як скло. 7. Кров не вода, а серце не камінь. 8. Місто маленьке, обивательське. 9. Син припав до матеріної руки, а мати — до синові голови. 10. Від малих дітей болить голова, а від великих серце.

Вправа 285. *Перекладіть письмово речення українською мовою. Поставте, де потрібно, тире між підметом і присудком.*

1. Высочайший патриотизм страстное, беспредельное желание блага родине. 2. Основной мотив моей жизни не прожить даром жизнь, продвинуть человечество хоть немного вперед. 3. Друга спасти это высокая честь. 4. Музыка это язык души. Это область чувств и настроений, это в звуках выраженная мысль. 5. Ум одежда, которая никогда не изнашивается; знание родник, который никогда не исчерпаешь. 6. Счастье человека это умение трудиться. 7. Счастье это быть с природой, видеть ее, говорить с ней. 8. Учить ум точить. 9. Лишнее говорит только делу вредить. 10. Сердце не камень.

Вправа 286. *Перебудуйте окремі речення так, щоб у них між підметом і присудком стояло тире. Визначте, які з речень доцільніше вживати у науковому стилі.*

Існують такі системи відліку, відносно яких тіло, що рухається поступально, зберігає свою швидкість спокою, коли на нього не діють інші тіла (або дії інших тіл компенсуються).

Явище збереження швидкості руху тіла (зокрема стану спокою) в разі компенсації зовнішніх дій на тіло називають інерцією. Тому перший закон Ньютона часто називають законом інерції. Звичайний вираз «рух за інерцією» й означає рух тіла зі сталою швидкістю (тобто прямолінійний і рівномірний), коли дії інших тіл скомпенсовані.

Системи відліку, про які йдеться в першому законі Ньютона, тобто системи відліку,

відносно яких тіло в разі компенсації зовнішніх дій рухається прямолінійно і рівномірно або перебуває в спокої, називають інерційними системами відліку.

Вправа 287. *Перекладіть текст українською мовою. Прокоментуйте вживання тире та інших розділових знаків.*

В ходе рыночных страстей чрезвычайно важна роль страхового бизнеса. Страхование — стабилизатор, гарант. Пока не всякий застраховавшийся застрахован. Страховые компании (таких немало) близки к банкротству. Это этап. Это нормально. Это переключается с общим состоянием рынка. В чем боль страховых компаний?

Все просто. Обострилась конкуренция. Уменьшился страховой оборот каждой из компаний, уменьшились финансовые возможности каждой из них. Стремительное увеличение страховых компаний ограничило рыночное пространство каждой из них, с одной стороны, с другой — желание компании дифференцировать свою профессиональную деятельность привело к дисбалансу страховых портфелей. Количество выплат начинает превышать финансовые резервы страховщиков и их инвестиционную оперативность. Не срабатывает главный закон страхования — закон больших чисел.

Если еще вчера проблема мелких быстро оборачиваемых инвестиций худо-бедно решалась, в т. ч. для тех, кто этим занимается походя и непрофессионально, то нынче профессионалы от торговли заполняют все более активно остающиеся ниши. Не угнаться за ними страховщикам, либо меняй профессию. Итог — банкротство. Или бесконечная кредиторская задолженность, что при существующих банковских процентах еще менее выгодна и практически невозможна после принятия страхового законодательства.

Вправа 288. *Прочитайте і запишіть речення. Поясніть вживання розділових знаків при узагальнюючих словах і між однорідними членами речення.*

1. Увесь степ, і лиман, і озеро, і море — все закрутилось у якийсь тихий чарівний світ, повилось прозорим сизим туманом. 2. Біля возів, під возами і подалі — скрізь було видно запорожців, що порозлягалися на траві. 3. Вся краса, якої шукають художники, всі пейзажі, всі сходи і заходи сонця, всі трави, квіти, плоди, насіння, всі жнива, всі пори року — все, що дороге й любе живій людині, все це наше. 4. В історії слов'янських мов дослідники виділяють три періоди: спільнослов'янський, або праслов'янський (до VI ст. н.е.); давньослов'янський — період активних процесів, у результаті яких відділяється один діалект від другого і виникають окремі слов'янські мови та мовні групи (VI-VIII ст.); новослов'янський період розвитку окремих слов'янських мов і закріплення їх у літературі (XIV-XX ст.). 5. Глянеш на все те здалеку з гори, і здається тобі, що бачиш якесь зачароване царство, де все послуло й ніби скам'яніло: і гори, й ліси, і вода, навіть самий місяць з своїм тихим промінням скам'янів і захолов. 6. І діло, як на гріх, не діло — тільки сміх. 7. У вікні показалася чоловіча постать у розхристаній сорочці, заспана, з задутими очима, виткнулася, глянула і сховалась. 8. Деякі речі його (Шевченка), як-от: «Утоптала стежечку», «Якби мені, мамо, намісто», «Ой крикнули сірі гуси», «Ой пішла я у яр за водою» і чимало інших — од першого до останнього рядка витримані в характері народної лірики. 9. Справді, вся творчість Довженка — і проза, і драматургія, і кінодраматургія, і навіть публіцистика — надзвичайно поетична.

Вправа 289. *Перепишіть речення, поставте розділові знаки при узагальнюючих словах та між однорідними членами речення.*

1. На території України, де у палеогеновий період хвойні були представлені 22 родами, збереглися представники лише 8 родів а саме тис, ялиця (смерека) ялина сосна модрина ялівець сабінус і кедрина, яку останнім часом виділили з роду сосни в самостійний рід (УРЕ). 2. Люди обличчя одержина різноголоса птиця у садках квітки кошики сіно риба овочі дошки віршовки дьоготь люди віники усе движить мішається миготить і знов показується проти очей. 3. Тихо тепло й скрізь червоно на небі на узгір'ях і на воді. 4. Найменший шерхїт луск стебла шум пташиного крила цокання копит все резонувалось тут незвичайно лунко чисто повноголосо. 5. Крик сміх плач усе зливається. І так з ранку до пізнього вечора. І ні втоми ні болу ніякого, коли прокинешся...

Вправа 290. *Поясніть вживання тире при вставних конструкціях.*

1. На Закарпатті відбувалися свої особливі процеси трансформації давньоукраїнської літературної мови під впливом, з одного боку, місцевих говірок, а з другого — російської літературної мови. 2. Тайна дрож пронимає народи, — мабуть, благодатная хвиля надходить. 3. На обмеженість тогочасного репертуару, на його бідність — і саме в порядку співчуття до великої Заньковецької — скаржилася в одному із своїх листів Леся Українка.... 4. Людські істоти — нещасні створіння — обтяжені потребами. 5. Ідеї економістів і політичних мислителів — і коли вони праві, і коли помиляються — мають набагато більше значення, ніж зазвичай вважають. 6. Климко став навколішки, припав до води — холодна та добра! — тоді вмився і втерся галстуком од матроски. 7. Але ось зі скреготом і брязкотом у двір, — якщо те, що залишилося, можна назвати двором, — заїжджають два бульдозери.

Вправа 291. *Поясніть вживання тире при прикладках.*

1. Винуватці тої катастрофи — два хлопчики літ семи-восьми та п'ятиліток — дівчинка — наче не чули сердитого материного поклику. 2. Інша машина — бульдозер, розрівнюючи ґрунт, замінює триста робітників. 3. Хитким ходом підходить до командира начальник розвідки — невисокий дебелий мужчина з широкою бородою. 4. Бійці — переважно вінницькі, подільські, наддністрянські колгоспники — були слухняні й працюючі. 5. Перед тобою світ — великий том розкритий. 6. Одним з інструментів фінансування різних зовнішніх операцій є лізинг — особливий вид оренди. Усі витрати на першому етапі несе лізингова компанія — фірма-орендодавець. 7. Промовцем не може стати той, хто не опанував, як то кажуть, азів мистецтва гарно говорити і не вміє добре спілкуватися у вузькому колі — зі знайомими, приятелями, колегами.

Вправа 292. *Перепишіть речення, розставте розділові знаки. Підкресліть прикладки, поясніть умови їх відокремлення.*

1. З усіх два слова «Мати» і «Вітчизна» існують звіку тільки в однині. 2. Вчені від Едісона до Мічуріна від Бербанка до Кулібіна хвилюють серце письменника. 3. Тільки стрічалися нам земляки наші білі берези явори й темні дуби до негоди й боровію звиклі. 4. І здавалось йому що попав він в інший світ у чудний і невідомий храм і в тихім, радіснім спокої спочивала душа його. 5. Ти живеш у Києві прекрасному й чарівному місті. 6. На смуглявому обличчі біліє кілька ямок сліди вітряної віспи. 7. Стоять стиглі

ниви золоті озера широко і дзвінко в далечінь розлиті.

Вправа 293. *Перепишіть речення, підкресліть вставлені конструкції, поясніть вживання розділових знаків при них.*

1. Вставлені конструкції (слова, словосполучення і речення), які передають додаткову інформацію, попутні зауваження до висловленого раніше, виділяються дужками або тире. 2. Однак кількість мешканців в області, які трудяться на державних підприємствах, все ще залишається високою — 1 мільйон 210 тисяч осіб (станом на 1 жовтня). 3. На 34 тисячі карбованців збільшилася заробітна плата у комунальному господарстві (83 тисячі карбованців у вересні проти 49 тисяч у серпні). 4. У металах властивість проводити (провідність) електричний струм пов'язана з тим, що вони мають високу концентрацію майже вільних електронів, які починають рухатись під впливом електричного поля. 5. Півстоліття тому Джон Мейнард Кейнс (1883 — 1940) — без сумніву найвпливовіший економіст нашого століття — дав переконливу відповідь на питання: чи є економіка практичною наукою? 6. Скажу я, люди добрі, й вам (до казки приказка годиться хоч і панам): не плюй в колодязь: пригодиться води напиться. 7. Іншими словами: ми мусимо негайно стати на боці активного молодого українського суспільства, що репрезентує не тільки селянина, але вже й робітника, і тим назавжди покінчити з контрреволюційною (по суті) думкою будувати на Україні російську культуру.

Вправа 294. *Поясніть вживання тире в складносурядних реченнях.*

1. Ми ненавидимо чекання — і все життя чогось ждемо. 2. Мікроби страху — убиває глуд, але живе носій їх — боягуз. 3. То не від сонця урожай доспів — то спів про щастя затвердів у зерні. 4. А Прометей приніс вогню людині — й багато що змінилося у світі. 5. Спитайте — і розкажуть старожили про вік старий ... недолю і п'тьму. 6. Аж раптом грім — і яблуна — надвоє. 7. Не з початку — з фіналу почни, і початок розкриється, наче долоня. 8. Будемо ж гідні себе й вчителів, а для цього — будьмо собою! 9. Любистком, земним ячменем рядки перев'ю найщиріші — і щастя загляне до мене, і стане у серці світліше. 10. Ми звикли сьогодні повторювати слова Чехова: «В людині все повинно бути прекрасне: і лице, і одяг, і слова, і думки» — і його життя з відстані часу малюється нам теж як щось усучіль прекрасне, гармонійне і витончене, ніби його геніальні оповідання.

Вправа 295. *Поясніть вживання тире у складнопідрядних реченнях.*

1. Відомо ж, хто шукає — знайде. 2. Коли я погляд свій на небо зводжу, — нових зірок на ньому не шукаю. 3. І де б не були у поході Росії хоробрі сини — вклонялись здаля твоїй вроді, і пісню російську у згоді співали врочисто вони. 4. Як не зійде сива м'ята із-під снігу — я сльозами розтоплю холодну кригу. 5. Колись-таки об ту межу спіткнусь, і страшно буде в холод трав упасти. І все-таки не цього я боюсь, бо найстрашніше — безвісті пропасти. 6. Та до рідної землі на крилах би летіла — щоб хоч одним оком уздріти її, на рідні стежки-доріжки поглянути, зі своєї криниці води попити, пісень солодко-тужливих дівочих послухати. 7. Слово скаже — що соловей заспіває.

Вправа 296. *Перепишіть речення, розставте в них розділові знаки, поясніть їх вживання.*

1. Любов і надія не в зорях не в морі між людьми поради питати! 2. Гляне холодною водою обіллє. 3. В лісах стояв скляний дзвін то на стовбурах лопалася льодова кориця. 4. Ольга довідавшись про наглий від'їзд Метелиці щиро запечалилась тонкий усміх на устах прив'яв і наче гіркотою долину війнув погляд. 5. У товаристві лад усяк тому радіє. 6. Думає доля зустрінеться спіткалося горе. 7. Коли в грудях моїх тривога то потухає то горить коли загублена дорога а на устах любов тремтить коли уся душа тріпоче як білий парус на човні тоді рука моя не хоче пером виводити пісні. 8. Коли згадаємо на якому маленькому клаптику землі розташувався Верхній Город Ярослава Мудрого дев'ятсот років тому і коли згадаємо що сто п'ятдесят років тому на Хрещатику були тільки шинки й винокурні коли згадаємо що дев'ятнадцяте століття Київ зустрів маючи лише кілька десятків кам'яних будинків і являючи собою як зазначав один мандрівник «тільки спогади та надії великого міста» то тільки тоді побачимо до яких фантастичних розмірів розрослося наше місто нині.

ДУЖКИ

Вправа 297. *Перепишіть речення, поясніть уживання дужок у них.*

1. Людина, яка змагається не для того, щоб здивувати світ, якого для неї не існує й яка теж не існує для світу (о, що таке людина серед 200 мільйонів, а тим більше серед 2 мільярдів! Піщина!), а для того, щоб своє маленьке «я» зберегти від моральної ганьби й позорища перед самим собою, від смерті, перед якою звичайна смерть героїв — велике, недосяжне щастя. 2. Віктор глянув на батька, на його довгі вуса, на примружені очі (їх так мружив тільки тато), і серце огорнуло тепло й ніжність. 3. В цих оповіданнях... ще чимало «романтичного полину» (вираз самого автора), проте в сміливих яскравих мазках уже вгадується майбутній художник-новатор. 4. Народився Степан Васильченко (справжнє його прізвище Панасенко) 1879 року на Чернігівщині, в старовинному містечку Ічні, яке не раз згадується в нашій історії. 5. Хтось (здається, Потебня) зауважив, що слово в художньому творі, окрім прямого предметного значення, має ще свій стилістичний ореол. 6. Кажуть, хто з такими ямочками (на щоках), — щасливий... 7. Можна стверджувати, що в романах Ю. Смолича гротеск, коли ми вже його там знайдемо в чистій формі (в тому я не дуже впевнений), використовується в ключі, сказати б, романтичному.

Вправа 298. *Перепишіть речення, розставте розділові знаки. Пригадайте різницю між вставними словами, словосполученнями, реченнями та вставленими конструкціями.*

1. І повне все було невидимих чудес, і все сотворене здавалось лиш сьогодні! 2. Петро Йосипович Панч (справжнє прізвище Панченко) народився 4 липня 1891 року в містечку Валки на Харківщині в бідній селянській родині. 3. Він головою в такт мелодії кивав це взагалі була його питома риса і певне перед ним в ту хвилину пролітав далекий сон: хати, повитий хмелем ліс, окучерявлений вербовим колом став. 4. Зрештою, вчені сперечалися і щодо походження назви міста Житомир центр торгівлі житом, від слів «жити мирно», община чи мир житичів тощо, але це вже питання часткове. Для мене особисто Житомир — місто моєї душі. 5. Взагалі гори, а особливо море, завжди до самого кінця життя навіювали на нього Тичину... настрої величально-філософський.

6. Старенька! Вибачте на жаль це справді так! Можливо десь тепер, надівши окуляри, ви прочитаєте по знаку кожен знак, ці строфи...

Вправа 299. *Перекладіть текст українською мовою і поясніть уживання розділових знаків.*

Анализ деятельности маркетинговой службы предприятия является отправной точкой для изменения управления кадрами предприятия, совершенствования организации научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ, трансформации производства в соответствии с изменяющимися запросами рынка. Необходимо регулярно проводить ситуационный анализ состояния деятельности на рынке. Это открывает возможность оценить проделанную работу, ее результаты, вскрыть резервы и упущенные возможности... При этом оценивается решение стратегических задач предприятия (правильность выбора главных целей, реализация потенциалов рынков сбыта и т. д.), а также задач тактических (контроль за объемами и результатами продаж, реакцией покупателей на приобретение товаров фирмы и т. д.).

Вправа 300. *Перепишіть речення, поясніть уживання дужок та інших розділових знаків у них.*

1. Нам добре відомо (і про це теж говорив Олексій Максимович), що фольклорний елемент відіграв колосальну роль у формуванні творчого методу й світогляду самого Горького. 2. А дуже вовкові не хочеться умерти (бо ще він не нажився, бач!). А гірше од людей — од видимої смерті... 3. Днина чудова. (Тепер у нас така погода, якої, здається, ціле літо не було.) Ми підіймаємось все вище та вище. 4. А з тої бурі полум'я, над котрим кружляє, каркаючи, ворон («і як він собі крил не обсмажить?» — думає Тихович), з того пекла вогненного виразно долітає до його вуха Маріорин лемент... 5. Наталка (кладає роботу). Через мою непокірність ви біду терпите, мамо? 6. Петре! Нещастя моє не таке, щоб грішми од його одкупитись: воно (показує на серце) тут!

Вправа 301. *Перепишіть речення і поясніть уживання лапок та інших розділових знаків.*

1. Чужих слів унікав, а як траплялися «консерватори», «бюджет», кожне з'ясовував. 2. Хоча старшина нерідко й картав Хому за його «язичництво», проте симпатизував подолякові. 3. Він — Т. Г. Шевченко — поет цілком народний. Він вийшов з народу, жив з народом і не тільки думкою, а й обставинами життя був з ним міцно і кровно зв'язаний». 4. «Шевченко, Пушкін, Міцкевич — люди, що втілюють дух народу з найбільшою красою, силою й повнотою», — відзначав М. Горький. 5. Те «хха» зупинило його серед хати. 6. Від часу Шевченкового «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої, хворої дівчини. 7. Казав пан: «Кожух дам», та слово його тепле.

Вправа 302. *Диктант з коментуванням. Поясніть вживання (невживання) лапок у написанні власних назв.*

Журнал «Дніпро», підручник «Економіка», банк «Аваль», гімн «Ще не вмерла Україна», фірма «Прогрес», стадіон «Спартак», команда «Динамо», видавництво «Либідь», поема «Кавказ», завод «Електронмаш», Херсонський економіко-правовий інститут, літак ТУ-104, макінтош, форд, тюльпан «Чорний принц».

Вправа 303. *Запишіть текст. З'ясуйте, зразком якого стилю мовлення є поданий текст. Поясніть уживання дужок та написання іншомовних слів.*

Віндикація означає витребування власником майна, яке знаходиться в даний момент в чужому незаконному володінні. Здійснюється віндикація за допомогою віндикаційного позову, який подається власником вибулого з його володіння майна до незаконного його володільця. Такий позов подається громадянином до суду (однією юридичною особою до іншої — до арбітражного суду). Правом на подання такого позову наділяються також особи, які не є власниками, але володіють майном на підставі закону або договору (ст. 48 Закону «Про власність»).

ЛАПКИ

Вправа 304. *Перепишіть речення з прямою мовою. Поясніть вживання лапок та інших розділових знаків.*

1. Великий римський трибун Цицерон сказав: «Дім, у якому немає книг, подібний до тіла без душі». 2. «Треба любити те, що ми робимо, і тоді праця, навіть найзвичайніша, підноситься до творчості», — підкреслював Максим Горький. 3. «Ні, не клич мене, весно, — казала я їй, — не чаруй і не ваб надаремне. Що мені по красі тій веселій, ясній? В мене серце і смутне, і темне». 4. «А може, син вдома? — думала мати. — Може, таки добрався сам, адже не первина йому ходити пішки в негоду...». 5. Його непокоїло, коли діти на питання: «Яким ти хочеш вирости?» — відповідали: «Сміливим, хоробрим, дужим», — але майже ніхто не говорив: «Чесним і добрим». 6. «Чував я не раз, як наш рід виховувався на Запоріжжі, то думав, що й моя оце черга прийшла у Великому Лузі дубувати; аж Кирило Порохня розказав мені, що вже минулися ті розкоші низові запорозькі; німота вже там кублиться, запорожці повтікали давно вже за Дунай, а котрі осягли собі землю понад Кубанню, і вже тут не те, що було в Січі; тільки й слави, що чумацтво та скотарство». 7. «Лише праця, творча праця, що дає реальні й дивуючі наслідки, може захопити людину; може зробити життя людини повним і цікавим, — думав Теодор Гай. — Боротися з природою, перемагати її — це завдання й мета вільної людини». 8. І звелів одвітовати по-запорозьки: «Козак з Лугу», бо запорожці здоровкались, мов хиже птаство в степу. 9. Як ось і гінці з Зінькова. «А що?» — «Еге!» — кажуть. — Прощайсь, пане полковнику, з гетьманством. Там запорожці таке провадять, що аж слухати сумно». — «А князь же що?» — «А що князь? Князь із запорожцями запанібрата, а твої подарунки прийняв у сміх, бо в його і свого доволі».

Вправа 305. *Перепишіть речення з прямою мовою, поставте пропущені розділові знаки, поясніть їх уживання (звертайте увагу на велику і малу літери).*

1. Ось одна (зірка) упала на дальні поля, і дід говорить до неї і до себе Зорі, як і люди, падають на землю, і вони мають свій вік... 2. Тепер головне — свіжа сорочка і чиста совість посміхнувся батько... 3. Тільки значно пізніше я зрозумів дідові слова Сто друзів це мало, один ворог — це багато. 4. Часто кажуть Ясні зорі — то найкраще в цілім світі... І кожна цегла, статуя, колона, мережечка, різьба і малювання незримими устами промовляє Мене створив єгипетський народ і тим навік своє імення вславив. 5. Батько щось роздумує, потім каже присмучено Діди й прадіди пішки ходили, хоч,

мабуть, не один в душі сокола носив.... 6. Довічну мудрість зосереджено у непохитний припис цей Немає у житті середини. Є тільки фланги, й тільки — центр... 7. Він (учитель) сказав Не вдавайся до самобиття. Не спіши головою з кручі. Я тому саме в травні лишаю життя, щоб його цінували учні. 8. Із-за обрїю темнь поволі перекинула в південь мости. Буде дощ затремтіли тополі. Перепиним грозу піднялись берести.

Вправа 306. Поясніть розділові знаки при цитатах. Підкресліть власні імена, з'ясуйте правила їх правопису.

1. Еміль Золя написав колись палку статтю «Що я ненавиджу», яка кінчається так: «А тепер ви знаєте, що я люблю, до чого відчуваю пристрасну любов ще з малих літ».

2. І знову беру я до рук лист-заповіт Віри Матушевської: «Пригортаю, цілую і до землі вклоняюся тій великій силі, що держить вас і мусить держати надалі в житті...».

3. Друга стаття починається з твердження: «Формально в сучасній українській мові вдається розрізнити три числа: одинину, множину і двоїну».

4. «На мій погляд, — пише О. Гончар, — у творах справжнього митця мусить виявлятися той високий ідейно-естетичний ідеал людини, котрий є у житті і котрий — через мистецтво — тільки й спроможний дійово допомагати людині жити, розвиватися, вдосконалюватися».

5. Говорячи про єдність своєї творчості з суспільним життям, Леся Українка писала: «... в поезії я тепер обдарована несподіваною гармонією моєї музи з громадським настроєм (се далеко не завжди бувало!). Мені якось не приходиться навіть нагадувати сій свавільній богині про її «громадські обов'язки», так обмарив її суворий багрянець червоних корогов і гомін бурхливої юрби».

Вправа 307. Поясніть вживання і невживання лапок у власних назвах. З'ясуйте використання їх у ділових паперах.

Банк «Аваль», видавництво «Довіра», газета «Факти», кінофільм «Вавилон-XX», «Чорна рада» Пантелеймона Куліша, завод «Еталон», підручник «Історія України», медаль «За відвагу», орден «Знак пошани», цукерки «Київська Русь», картина «Сікстинська мадонна», Київський національний економічний університет, Державний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, Дніпрогес, профспілка, АН-70, ТЕЦ, рено, форд, вишня Шпанка, українка (назва сорту пшениці), ренклад, конвалія.

Вправа 308. Перепишіть текст. Поясніть вживання лапок та інших розділових знаків.

Щодня, зустрічаючись із знайомими вперше, слід вітатися. І ніщо — ні гарний чи сумний настрій, ні добра чи погана погода (втім, поганой погоди немає, а є, як запевняють жителі туманного Альбіону, лише погане вбрання — не за погодою) — не можуть виправдати нехтування цією основною формою гречності. А оскільки форм привітання в світі багато, обмежимося загальноновживаними у нас, в Україні.

Здавна в Україні, зокрема в сільській місцевості, існує добра традиція: вітатися з людьми незалежно від близькості знайомства. Тому не треба забувати про неї і слід додержуватись її, скажімо, з першого дня спілкування з мешканцями вашого будинку. Вітаються здебільшого словами: «Здрастуйте», «Добрий день (ранок, вечір)». Сьогодні набула певного поширення форма «Доброго дня (ранку, вечора)», а до близьких знайомих ще й звертаються на ім'я та по батькові, приязно посміхаючись: «Вітаю Вас, Андрію Петровичу»; «Доброго здоров'я, Анно!». Своїм привітанням під час зустрічі люди бажають одне одному не лише доброго дня (ранку чи вечора), а й здоров'я, добра

та всіх гараздів.

Вправа 309. Прочитайте текст, дайте йому заголовок. Поясніть уживання розділових знаків та написання виділених слів.

Мова — один із основних засобів створення нормальних людських взаємин. Як відомо, добрі стосунки між людьми залежать від їх уміння добре спілкуватися, добре говорити.

Щоб добре говорити, ви повинні не тільки мати предмет розмови, а й уміти висловлюватися. Від чого це залежить? Від вибору слів. Люди, які мало читають і мало говорять, мають дуже бідний словник. Через це їх мова *малоцікава*. Збагачуймо свій словниковий запас! Тренуватися щодо цього можна таким чином. Прочитайте якийсь невеликий твір, наприклад, одне з оповідань О. Гончара, а потім спробуйте його *вголос* переказати (у О. Гончара вишукана й надзвичайно гарна мова). Практикуйте такі заняття систематично.

Не вживайте грубих і вульгарних слів. Нерідко молоді люди в компанії вживають грубі, вульгарні, а часом і лайливі слова. Вони не думають про те, як карикатурно виглядають, якщо дивитись на них *збоку*. Крім того, ця погана звичка може *недобре* відбитися на всьому їхньому житті.

Набагато гіршою, ніж вульгарність у виразах, є вульгарність у мисленні, і зневажається вона також набагато більше.

Не зловживайте загальними фразами, недоречними виразами, не порушуйте літературних норм. Прагнучи справити враження *високоосвіченої* людини, надмірно не пересипайте свою мову іноземними словами, абстрактними поняттями.

Завжди пам'ятайте мудре прислів'я: «Розумні люди говорять тому, що їм хочеться щось сказати».

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити. — Львів, 1994. — 150 с.
2. Білоусенко П. І., Арешников Ю. О., Віляр Т. М. та ін. Учїться висловлюватися. — К., 1990. — 275 с.
3. Вихованець І. Р. Граматика української мови. — К., 1993. — 368 с.
4. Вступний розмовно-інтенсивний курс з української мови: Для студентів Інституту міжнародних відносин. — К., 1992.
5. Жлуктенко Ю. А. Изучаем украинский язык: Самоучитель. — К., 1996. — 223 с.
6. Исиченко Ю. А. Самоучитель украинского языка. — К., 1993. — 287 с.
7. Коваль А. П. Ділове спілкування. — К., 1992. — 270 с.
8. Коваль А. П. Культура ділового мовлення. — К., 1974. — 224 с.
9. Культура української мови: Довідник / За ред. В. Русанівського. — К., 1990. — 304 с.
10. Ладоня І. О. Українська мова: Навч. посібник для молодих спеціалістів вищ. навч. закладів. — К., 1993. — 143 с.
11. Лісна О. О. Вивчаємо українську мову самостійно: Навч. посібник. — К., 1992. — 160 с.
12. Марахова А. Ф. Мова сучасних ділових документів. — К., 1981. — 140 с.
13. Молдованов М. І., Сидорова Г. М. Сучасний діловий документ. — К., 1992. — 396 с.
14. Нелюба А. Теорія і практика ділової мови. — К., 1997. — 105 с.
15. Нелюба А. Сучасна українська ділова мова. — Харків, 1994. — 48 с.
16. Пазяк О. М., Кисіль Г. Г. Українська мова і культура мовлення: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. — К., 1995. — 239 с.
17. Паламар Л. М., Бех О. Н. Практичний курс української мови: Навч. посібник для студентів нефілол. спеціальностей вузів. — К., 1993. — 274 с.
18. Паламар Л. М., Кацавець Г. М. Мова ділових паперів: Практ. посібник для студентів. — К., 1995. — 208 с.
19. Пономарів О. Культура слова. — К., 1999. — 240 с.
20. Потелло Н. Я. Українська мова і ділове мовлення. — К., 1996. — 247 с.
21. Терлак З. М., Сербенська А. А. Украинский язык для начинающих. — К., 1991. — 238 с.
22. Терлак З. М. Українська мова у вправах і завданнях. — К., 1990. — 212 с.
23. Український правопис. — К., 1996. — 235 с.
24. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. — К., 1997. — 272 с.
25. Ющук І. Ф. Практикум з українського правопису. — К., 1997. — 254 с.
26. Ющук І. Ф. Украинский язык для начинающих. — К., 1992. — 70 с.
27. Януш Я. В. Сучасна українська мова: Курс лекцій. Частина І. — К., 1996. — 108 с.
28. Януш Я. В., Марченко В. С., Безугла О. В. та ін. Українська мова: Навч. посібник для початківців. — К., 1996. — 288 с.
29. Януш Я. В. Основні правила українського правопису. — К.: КНЕУ, 2000. —

30. Януш Я. В., Безугла О. В., Козловець І. І. та ін. Українська мова: Вправи і завдання для самостійної роботи студентів. — К.: КНЕУ, 2000. — 204 с.

СЛОВНИКИ

1. Драюк С. М., Журавльов С. Ю. Російсько-український словник юридичних термінів. — К., 1993.
2. Завгородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. — Львів, 1998.
3. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. — К., 1993.
4. Новий російсько-український словник-довідник юридичної, банківської, фінансової, бухгалтерської та економічної сфери. — К., 1998.
5. Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. — К., 1971.
6. Орфографічний словник української мови. — К., 1994.
7. Палюга Л. М. Словник антонімів. — К., 1987.
8. Російсько-український словник: У 3 т. — К., 1986.
9. Російсько-український словник ділової мови / Укл.: В. Підмогильний, Є. Плужник. — К., 1992.
10. Русско-украинский и украинско-русский словарь: Отличающаяся лексика. — К., 1993.
11. Русско-украинский словарь синонимов. — К., 1995.
12. Словник економічних терм Російсько-українсько-англійський. — К., 1997.
13. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. — К., 1974.
14. Словник труднощів української мови. — К., 1989.
15. Словник української мови: В 11 т. — К., 1970 — 1980.
16. Тараненко О. О., Брицин В. М. Російсько-український словник (сфера ділового спілкування). — К., 1996.
17. Удовиченко Г. М. Словник українських ідіом. — К., 1968.
18. Українська літературна вимова і наголос: Словник-довідник. — К., 1973.
19. Яременко В., Сліпушко О. В. Новий тлумачний словник української мови: В 4 т. — К., 1998.

ЗМІСТ

Передмова	5
Правопис ненаголошених голосних	6
Написання буквосполучень йо, во	6
Написання апострофа	7
Написання м'якого знака (ь)	9
Спрощення груп приголосних	11
Подвоєння приголосних	12
Подовження приголосних	13
Правопис префіксів	14
Правопис суфіксів. Правопис суфіксів іменників	15
Правопис прикметникових та дієприкметникових суфіксів	16
Правопис дієслівних суфіксів	18
Правопис складних іменників	19
Правопис прикладок	20
Правопис складних числівників і займенників	21
Правопис складних прикметників	24
Правопис складних прислівників	26
Правопис складних прийменників	27
Правопис складних сполучників	28
Правопис часток	30
Вживання великої літери	31
Графічні скорочення	32
Основні правила переносу	33
Правопис слів іншомовного походження	34
Відмінювання слів іншомовного походження. Правопис прізвищ	37
Правопис іменників	38
Перша відміна	38
Друга відміна	39
Третя відміна	41
Четверта відміна	43
Правопис іменників, що мають тільки форму множини	45
Правопис прикметників	46
Правопис та відмінювання числівників	49
Правопис та відмінювання займенників	51
Правопис дієслів	52
Правопис дієприкметників	57
Правопис дієприслівників	58
Правопис прислівників	60
Правопис прийменників	62
Правопис сполучників	64
Правопис часток	68
Основні правила української пунктуації. Крапка.....	72
Кома. Крапка з комою.....	77

Двокрапка	79
Тире	81
Дужки	86
Лапки	88
Рекомендована література	91
Зміст	93

ББК 81.2 Укр
У 45

У 45 Українська мова Практикум для самостійної роботи іноземних студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» економічних спеціальностей [Текст] / Н.І. Чабан. — Херсон: Айлант, 2014. — 95 с.

Посібник входить до єдиного комплексу методичного забезпечення навчання студентів-іноземців української мови. У ньому подано систему вправ з усіх розділів курсу.

Для студентів-іноземців з метою самостійної роботи над поглибленням та удосконаленням знань з української мови.

УДК 378.147.34
ББК 81.2 Укр

Навчально-методичне видання

Наталія Іванівна Чабан

Українська мова Практикум для самостійної роботи іноземних студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» економічних спеціальностей

Навчально-методичний посібник

Технічний редактор — Дудченко С.Г.

Підписано до друку 03.04.2014.

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Друк різнографія.

Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. – 5,9. Наклад – 100 прим.

Віддруковано з готових оригінал-макетів в ТОВ «Айлант»

Свідоцтво про реєстрацію ХС № 1 від 20.08.2000 р.

73000, м. Херсон, пров. Пугачова, 5/20

тел.: 49-33-48